

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FOLKELIV

I

ODS HERRED

SAMLET OG UDGIVET
AF
LARS ANDERSEN

KØBENHAVN
P. HAASE'S BOGHANDEL
— FH. LEHMANN & STAGE —

1919

FOLKELIV

I

ODS HERRED

SAMLET OG UDGIVET

AF

LARS ANDERSEN

KØBENHAVN

P. HAASE'S BOGHANDEL

— FH. LEHMANN & STAGE

1919

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF
DEN GREVELIGE HJELMSTJERNE-ROSENCRONESKE STIFTELSE
OG HOLBÆK AMTS ØKONOMISKE SELSKABS SPAREKASSE

H. H. THIELES BOGTRYKKERI. KØBENHAVN

De Oplysninger her i Bogen, som Meddeleeren selv har optegnet, er givet paa to Maader. Naar der staar en Stjerne ved Navnet, er det gengivet fuldt ud ordret. Men hvor denne ikke findes, er der foretaget ganske smaa Ændringer, der gaar ud paa at gøre Sproget lidt mere jævnt og tydeligt, uden dog at forandre dets Præg. Selve Indholdet eller Meningen er altid i nøje Overensstemmelse med Optegnelsen. Stavemaade og Tegnsætning er efter almindelige Regler.

Ligesom i min sidste Bog er Vallekilde og Hørve Sogne ikke medtaget, da jeg syntes, det er mest naturligt at tage disse under Skippinge Herred.

For Understøttelsen fra Den grevelige Hjelmstjerne-Rosen-croneske Stiftelse og Holbæk Amts økonomiske Selskabs Sparekasse bringer jeg hermed min bedste Tak.

Høve, i September 1919.

LARS ANDERSEN.

Hans Peter Jensens Hustru, Kamilla Eriksen, Faarevejle, har meddelt denne Byremse:

Vindekilde er en stor Stad,
i Støbberup faar de ingen Mad,
Faarevejle ligger i en Hule,
i Veddinge faar de aldrig en Smule,
Høve ligger paa en Bakke,
i Aasens ka de itte snakke,
og i Tolsager har de ingen Nakke.

Tømrer Niels Nielsen, Faarevejle Aas (født 1859) har meddelt følgende. Noget har han selv optegnet, andet er ført i Pennen efter hans mundtlige Fortælling:

Naar der paa Dragsholm var større Hoveriarbejder for, saasom Hø- eller Sædehøst, skulde der forud brygges Øl i Bøndergaardene. Mellem Peder Andersens og Jesper Pedersens Gaarde i Ris — maaske ogsaa mellem flere andre — var det saadan, at de skiftevis bryggede og forsynede hinanden med Øl til at tage med til Hove.

Naar de skulde rive Hø, saa tog de altid der ud Aftenen før. Om Natten laa de og sov i Høet, men der blev dog mest drukket og leget. De prøvede Tag, og der var Kapløb. Naar de prøvede Tag, blev de to stærkeste Karle udtaget til det. Den ene var udenherreds (fra Vallekilde og Hørve Sogne) og den anden indenherreds (fra Faarevejle Sogn). De var saa delt i to Hold. Den Karl, der stod sig, blev hædret af alle de andre, og hans Hold havde vundet Vædde-

maalet. Det var almindelig, at de saa skulde have Brændevin.

Naar de var der at slaa Hø paa Engen, saa var den Karl, der mødte med en Le og to Leskafter, regnet højt, hvorimod den, som mødte med et Leskaft og to Leer, maatte tage mod Stikpiller af de andre, fordi han ikke kunde holde ud uden at skifte Le. Hvis der var en som ikke kunde klare sig med at slaa, men blev hugget ud, saa blev han sendt hen ved Fruerlund for at slaa der. Det, som var derhenne, var slaaet ned og mere besværlig at faa med. De vilde nødig derhen, for en saadan Karl var ikke rigtig regnet med i Selskabet den Dag. Gaardmand Lars Hansen i Faarevejle var nede fra Enggaarden. Da han var blevet noget stor Karl, skulde han ogsaa med til Høve at slaa, og dengang gik det ham godt. Aaret efter, da han igen var med, havde han faaet en større Le, fordi han nu var lidt ældre, men saa blev han hugget ud og maatte hen ved Skoven at slaa. Engang, da Per Søren skulde gaa foran at slaa, sagde han: »Vil I have det stærkt eller jævnt, Karle, for mig kan I faa som I ønsker det?« De forlangte da at faa det middelnaadigt. Men før de naaede en Skaar ud, kunde Per ikke klare sig og maatte vandre hen til Skoven.

I ældre Tid kendte de ikke noget til Hesterive, naar de var ude paa Engen at rive Hø. Det blev slæbet sammen paa den Maade, at der i Hestens Skagler fastgjordes Reb, som bandtes hen i et Bræt. Paa hver Ende af dette sad en Pige for at øve Tryk paa det, og de holdt med Hænderne fast i Skaglens Forlængelse. De Piger, som Karlene foretrak, var med at slæbe sammen, mens de andre Piger rev sammen med Haandrive. Ved det Arbejde gik Pigerne i Underskørtet og var bararmet.

Naar de var ude at køre Hø ind, blev de mest æstimerede Piger udtaget til at arbejde paa Engen med at lægge Hølæs og rive op. De andre Piger maatte saa op paa Gaarden for at være med at sætte Høet i Lade eller paa Høloft. Det var der ingen af dem, der ret gerne vilde. Det

kunde saa ske, at der maatte foretages Lodtrækning. Under tiden kunde der da opstaa Uenighed mellem Karlene derom, naar en Karl ikke godt kunde finde sig i; at en Pige, han holdt af, maatte op paa Høloftet. Den Slags Uenighed blev saa afgjort ved Kulaasskoven, naar de om Aftenen kørte hjem.

Engang i Høhøstens Tid var der gjort Aftale om, at de indenherreds skulde møde med Brændevin. Per Clausen, der var fra Ferdinand Petersens Gaard i Faarevejle, havde faaet købt sig Brændevinen, for at de om Aftenen kunde tage det med derud. Men hans Stefader holdt paa, at han skulde vente med at tage afsted til om Morgen. Christian, der tjente i Lars Hansens Gaard i Faarevejle, kom saa tillige med Pigen Sidse Marie kørende om Aftenen hen for at følges med Per Clausen. Da han nu ikke maatte komme med, saa tog Christian Brændevinen i sin Vogn, for det skulde derud. Men da de kom ud for den Gaard, som Marius Jensen nu har, skete det Uheld, at det ene Hjul løb af Vognen, og Lundstikken var tabt. Pigen maatte saa holde Hestene, mens Christian løb hjem og hentede en anden Lundstikke. Ved det Uheld blev de jo en Del forsinket, og de udenherreds var meget utilfreds med, at de ventede saa længe med Brændevinen.

Det kunde tidt ske, at det mellem de udenherreds og de indenherreds kom til Haandgribeligheder, saa de kom op at slaas. Det var engang de fra disse to Egne var ude at rive Hø. Saa kom en af de udenherreds hen til dem fra vort Sogn og var lidt grov imod Lars Larsen, der senere boede i Gaarden ved Skamlebæk. Erik Larsen, som var Broder til Lars Larsen, fik saa den fremmede op paa en Hest, hvorefter han red hen med ham til hans eget Hold, smed ham paa Hovedet af, og de andre tænkte: nu brækker han dog Halsen. Erik sagde saa: »Nu maa I passe paa ham, for kommer han en Gang til, faar han Klø.« Han vovede heller ikke at komme der mere dengang.

Asnæs Sogn maatte svare Tiende til Dragsholm. I gamle Dage, da Tienden — hver tiende Bygneg — leveredes in natura, var Tiendeyderen ikke pligtig at bringe det længere Vej end en Mil. Engang, da der var opstaaet Stridigheder med Bønderne fra Aastofte, aflæssede de Bygget paa Møllebakken i Vindekilde for dertil regnes en Mil.

I Vejrhøjskoven stod Kongebøgen. Den blæste om i Vinteren 1917-18. Man sagde, at den var ca. 200 Aar gammel. Der fortælles, at Kong Christian den Ottende kom paa Jagt i Dragsholm Skove, og at han saa havde sin Plads ved den store gamle Bøg, hvoraf den da havde faaet Navnet. Kronprins Frederik, senere Kong Frederik den Syvende, var med paa Jagt. Han var nær ved at blive skudt ved et Vaadeskud. Siden har der ikke været Kongejagt i Dragsholms Skove.

Gamle Folk her i Sognet kaldte Grunden under Bygningerne for Syllden. Naar et Hus blev rejst, skulde dets Ejer slaa den første Nagle (Navle) i. Kom der en anden uforvarende til at slaa den i, hed det sig, at han skulde betale Rejsegildet. Saa hurtig som Bygningen var rejst, og før Æreskransen blev hejst, skulde der paasømmes et Rygningslægte, og dette skulde sammen med Kranselægtet gøre et Kors, for saa kunde den Onde ikke senere ride paa Rygningen. I tidligere Tid var det brugt, at naar Brændevinsflasken var tømt ved Rejsegildet, saa blev den kastet ned og slaaet itu. Tømrer Christian Hansen i Veddinge Bakker, der stammede fra Ryegaardene i Rye Sogn, holdt særlig paa disse Skikke.

I Lars Hansens Gaard i Faarevejle (Matr. Nr. 11) pasedes Bytyren. Om Sommeren stod den paa Tyreengen, som var ved eller i Ølmose der paa Lodden.

Omkring ved 1807 var der jyske Soldater indkvarteret

i Faarevejle By. Paa Tyreengen var der saa meget Græs, at Tyren ikke kunde overkomme det, og Soldaterne fik da deres Heste derop at græsse. De sagde: »Vi ska op i æ Moes.« Et Ledsted, som de kom igennem, kaldes Æmoseledet, og det Navn skal nok stamme fra den Tid af.

I Oldermændslavet paa Faarevejle Aas var der 17 Hussteder. Kyndelmissedag (Kønnemossedav) var der Afslutningsgilde for Mændene hos den gamle Oldermænd. Lørdagen derefter om Formiddagen Kl. 9 mødte de hos den ny Oldermænd for at betale Præstetiende og Tiende til Dragsholm. Moder sagde, at de selv havde Frokost med, og denne bestod af bart Brød og et Stykke Ost til. De drak da Snaps til. To Mænd gik saa ned og betalte Tienden til Præsten. Han gav dem da Penge til fire Potter Brændevin. Tienden til Dragsholm gik Oldermændsen senere ud at betale. Om Eftermiddagen fik Mændene skaaren Mad, som Oldermændsen skulde give. Det Brændevin, de drak mere end de fire Potter, skulde de selv betale. Det kunde ske, at dette Gilde varede til næste Dags Aften.

Naar der kom en ny Mand i et Sted, skulde han være Skænker i Lavet i et Aar. Han sad saa paa Bordende-bænken.

Før man havde Svenskarven, blev Saasæden krøjet ned med et Redskab, som kaldtes Krogen. Efter at Lars Hansen i Faarevejle havde faaet sig en Svenskarve, kom gamle Lars Møller, som dengang boede i Kaarup, gaaende ned over Marken. Da han saa Harven var i Brug, sagde han: »Skal det nu være at kalvepere Jorden, for det er jo dog ikke et Redskab, som det er forsvarlig at sætte Heste for.« Han mente, den var for tung at trække.

Om Høsten blev der bundet to eller tre Baand om den sidste Neg. Den, der blev Rugkælling, skulde have to Julekager (Julekaver).

Lars Hansen i Faarevejle fortalte, at der var en Skibskaptajn, som havde sejlet Varer til en Købmand i Nykøbing, og han var saa oppe hos Købmanden at spise, før

han skulde sejle derfra igen. Han skulde derefter køre ned til Havnen. Gadebrolægningen var dengang af toppede Natursten, og Havnevejen var ogsaa i en daarlig Forfatning. Man havde da Stangarmsvogn uden Fjedre, og Karlen, som kørte, satte jo en Ære i at komme rask afsted. Da den faste Vogn skrumplede ganske forskrækkeligt, raabte Kaptejnen: »Stryg, stryg.« Han mente at stryge Sejlene og mindske Farten. Men Karlen misforstod det, og han piskede endnu mere paa Hestene. Han troede, at han skulde lade dem stryge bedre til.

Naar Husmændenes Kvinder kom med Spind (Hør, Blaar eller Uldgarn) og Bind (Hoser eller andre strikkede Ting), som de spandt eller bandt for Gaardmandskonerne, blev de bedt hen til Bordet for at spise. Maden var bedre end den almindelige Hverdagskost i Gaarden. Det kaldtes at være til Snævergilde. Det passede bedst at komme mellem de almindelige Spisetider, saa kunde de bedre faa en Passiar med vor Mor, og senere, da Kaffen kom i Brug, en fredelig Taar Kaffe. Vederlag for Spind og Bind var i Penge nok nærmest ens for alle, kun nogle faa Skilling pr. Pund, men saa fik de noget i Fødevarer med hjem: en Ost, et Stykke Flæsk, Brød eller Gryn. Det kaldtes for Spindestumpe. Det var en almindelig Talemaade imellem dem, der spandt og bandt for fremmede: »Hun (Gaardmandskonen) er nok værd at spinde for, hun giver en god Spindestumpe«, eller: »Du var nok til Snævergilde i Gaar. Fik du en god Spindestumpe?«

Fhv. Skovopsynsmand Peder Nielsen, Bjergene (født 1830) har fortalt:

Min Farfader, Hjulmand Per Nielsen, boede i et Hus, der laa ved den østre Side af Indkørselen til Faarevejle Præstegaard. Da de begyndte at bygge i Bjergene (Bierne) flyttede han sit Hus derud. Dette fik senere min Fader,

Niels Pedersen. Lige bag ved Huset var Koklemmen. Der havde før været Samlingsplads for Køerne.

Det følgende, som jeg fortæller, har jeg hørt af min Fader:

Gehejmerraadinden tog to Gaarde i Bjerresø ind til Dragsholm, og saa blev i Stedet for hele Bjergene lagt ud til Huse. Disse Husmænd maatte derefter gøre Vejarbejde til Vallekilde Sogn. Før var der kun et Par Huse. Det ene kaldtes Stikpiben og det andet Kildehuset. Kreaturerne fra Dragsholm gik løst herude, og fra de Huse havde de saa Opsigt med dem.

Stubberup Bønder havde hver til et Par Høveders Græsning i Kulaas Skov. Den skal deraf have faaet Navnet Kolaas.

I Vindekilde By har der været seks Gaarde. Ud for Rødegaards Have laa Kroen. Det var der, hvor Stien gaar til Fruerlund. Uden for Døren stod et Par Rødpile. Naar de kom til Hove, skulde de gerne ind i Kroen. Ofte kom de da op at slaas. Saa maatte de hen i Rødegaard og hente Jyde-Anders, for at han kunde rydde Bulen.

I Møllerstedet i Vindekilde var der i den vestre Gavl indsat en Bøjle. Naar nogen havde forset sig, blev de sat fast i den. De maatte saa staa og være Nar for dem, der kom forbi paa Vejen.

Husmændene gik om Natten ned i Kulaas Skov med deres Økse og Sav. De hug saa det, de kunde bære af det tykke Brænde, og Toppen lod de ligge. Skovfogden, der nok hed Anders, kom en Nat derop. De tog da og satte en Kæp langs begge hans Arme, saa han maatte gaa og strække dem. Det var mørkt, saa han kunde ikke se at komme frem, men gik mod Trægrenene, og han maatte gaa der hele Natten. Siden traf de ham ikke der.

Fra den første Tid, Fader kunde huske, fik de her i Sognet til Frokost ved Barselgilde en Rundtenom bart Brød

med et Stykke Ost til. De havde saa deres Lommekniv, som de gnov af med. Brændevin drak de af Halvpægleglas.

Laurits Sørensen, Faarevejle (født i Ulkerup 1883) har 1917 optegnet:

Ved det søndre Hjørne af Kulaas Skov har ligget en Kro i gamle Dage — deraf Navnet Kroskoven. Hvorledes Kroen er forsvunden, vides ikke, men senere var der Kro i et Hus ved Rødegaard. Her var Hovbønderne meget sammen, drak sig fulde og passede ikke Arbejdet paa Hovmarken, saa Kroen maatte af den Grund atter flyttes. Den blev da anlagt ved Vejlen og fik Navnet Vejlekroen¹).

Husmand Søren Pedersen, Veddinge (født i Stubberup 1837) fortalte:

Naar de skulde til Hove paa Dragsholm for at slaa Hø, mødte de Kl. 3 om Morgenen. De var der ude i Byvis, og der var en Karl fra hver Gaard. Den, der var fra en bestemt Gaard i Byen, skulde altid gaa foran, naar de slog. Fra Faarevejle maatte saaledes den, som var fra nuværende Marius Jensens Gaard (Matr. Nr. 8), gaa foran. Leen skulde skære godt, ellers kunde den ikke gaa igennem Engen. De maatte hænge i med Arbejdet, for de skulde den Dag være færdige til Midaften. Poul Jensen, som var Gaardmand i Stubberup, var en Dag med ude paa Engen at slaa. Saa var der paa et Sted noget Vand, og der vilde ingen gaa ud at slaa. Poul sagde da: »Nu gaar jeg foran, saa skal mine Folk nok komme«, og de kom ogsaa allesammen.

Den Dag, de havde slaaet Hø, blev der om Aftenen holdt Slaagilde i en af Gaardene.

¹) Denne Kro blev nok bygget 1794.

Min Oldefader, Per Mogensen, var Gaardmand i Stubberup. I den Tid var Kvægsygen der omkring, men han holdt sit Kvæg inde, saa der døde ingen for ham. De andre rendte og smed døde Kroppe hen ved hans Gaard for at smitte hans med, men han beholdt dog sit Kvæg. Ved den Sygdom stod Kreaturerne og snusede i Luften, og saa døde de. Der blev sagt, at de oplækkede Kalvene ved Øllebrød, for der var ikke Mælk at faa i Landet.

Efter Per Mogensen fik min Bedstefader, Søren Pedersen, Gaarden, og siden hen havde min Fader, Per Søren-

Fig. 1. Byhornet i Ordrup.

sen, den. Denne Gaard var gravet saadan ned i Jordskrænten ved den ene Side, at Bjælken i Stuehuset laa lige med Jorden. I Gavlen var som en hel Dør, hvor vi smed Tørv ind ad. I Tørvehuset var Ølkammeret. Der kom en Driver forbi med en hel Drift Stude. Mens Karen Sørens var oppe at tappe Øl, kom en af Studene op paa Loftet, og da dette var raadent, faldt den ned i Ølkammeret.

Engang var der kommen nogen hos Søren Pedersen og vilde købe Grise. Da de saa sad inde i Stuen, sagde de, om de skulde gaa ud at se dem. »Det behøver I ikke,« svarede Søren, og da han sagde: »Gys, Gys«, saa kom Grisene rendende inde under Sengen.

Hos min Fader havde vi gerne en Snes Svin. Om Efteraaret lod han dem gaa ud og æde Bovn og Avn i Kulaas Skov, men det gik gedøgt.

Mens jeg var Dreng, var jeg med til Begravelse oppe paa Aasen, og de bar da Kisten paa Ligtræer. Der var fire Mand om at bære.

Gaardmand Niels Jensen, Stubberup (født i Kaarup 1827, død 1910) har meddelt:

Ordrup og Kaarup var sammen i et Oldermandslav. Der findes endnu et gammelt Byhorn.

Lars Smed i Stubberup Huse fik aarlig 6 Skp. Rug af hver Gaardmand, som han smedede for. Desuden hentede de Tørv til ham. I ældre Tid holdtes der Smedegilde.

Gaardmand Niels Jensens Enke, Ane Marie Jensdatter, Stubberup (født paa Faarevejle Aas 1828, død 1915) fortalte:

Min Mormoder, der hed Maren, var født i Niels Jørgensens Gaard i Stubberup By¹). Moder sagde, at i Kvægsygens Tid havde de der i Gaarden mistet deres Kvæg paa en Kalv nær. De havde ikke Penge til at købe Kreaturer for, saa de maatte vente med at faa nogen, indtil den Kalv blev til Ko.

Min Morfader Per Jensens Gaard laa ved den østlige Side af Veddinge By, og det var en Tvillingegaard. Den brændte et Par Aar før Udskiftningen. Da den nu var saa nylig bygget, mente de, at de kanske maatte blive der inde i Byen. Men de kom alligevel til at flytte ud til Sandvang.

Mine Forældre sagde, at Smaafolk, som havde lidt Have til Huset, men ellers ingen Jord, brugte om Sommeren at faa en Gaas paa Græs hos Bønderne, og de gav 4 Skilling for Næbet. Naar de dengang solgte en Gaas, fik de 8 Skilling for den. Der gaves 1 Mark for et Lam.

Moder havde været med til Fastelavnsgilde i Per Christensens Gaard i Veddinge By. Hun fortalte, at om Mandagen var der fire Piger, som løb sammen med en Karl ude fra Havelukkeled og ind til Gildesgaarden. Paa den Vejstrækning stod de tre Piger med et Stykke mellem hver. Ude ved Ledet begyndte saa den fjerde Pige at løbe tillige med Karlen. Naar de naaede hen til den næste Pige, der

¹) 1760 23. November døbt Anders Ericsens Datter af Stubberup kaldet Maren. (Faarevejle Kirkebog).

stod, da flyede den løbende Pige hende et Lommetørklæde, og denne fortsatte nu Løbet med Karlen, mens den, der kom, blev staaende, saadan skiftede ogsaa de andre Piger, men Karlen maatte uafbrudt løbe hele Tiden. Det skete dog, at han kunde snakke lidt godt for de første Piger, saa det blev noget bedre for ham at vinde med.

Mine Forældre, Jens Pedersen og Kirsten Pedersdatter, blev gift 1818. Gæstebudet (Brylluppet) holdtes i Morfaders Gaard i Sandvang. Da de kørte til Kirke, havde Moder og Brudepigerne hver et Hørgarnslagen over sig. Det blev holdt sammen oppe ved Halsen med et flettet Hosebaand, der var knyttet i en Sløjfe foran.

Af Skikke, som brugtes ved Gæstebud i mine Forældres Tid, kan nævnes: Naar de indbudte kom, blev de i Døren budt et Stykke Ostebrod, og kunde de ikke spise det, da tog de det med hjem.

Naar de kørte til Kirke, sad Bruden paa den første Vogn, og en Brudekarl var Kusk. Brudgommen var paa næste Vogn, og den tillige med den tredje Vogn, hvor Brudepigerne havde deres Plads, kørtes ogsaa af Brudekarle. Derefter kom det øvrige Følge.

Det første Gæstebud her i Sognet, hvor de fik skaaren Mad til Frokost, var hos Gaardmand Lars Eriksen i Faarevejle, da hans Datter blev gift med Enkemand Niels Sørensen fra samme By¹⁾. Ved den Lejlighed havde Brudgommen gule Knæbukser paa.

Ved et Gæstebud i Jens Christensens Gaard ved Blankebjerg var der brygget elleve Tønder Øl, og dette var godt. Til et andet Gæstebud i Christen Sørensens Gaard i Veddinge var der brygget syv Tønder Øl, men det blev surt, saa de ved det Gilde maatte gaa ud og drikke i Korskilde.

I den Tid, jeg kan huske, var det ved Gæstebud saadan, at den, der var Kusk paa den første Vogn, hvor Brudeparret sad, skulde danse det første Stykke med Bruden. Naar

¹⁾ Gift 29. November 1823. (Faarevejle Kirkebog).

hun var danset til, saa dansede Brudekarlene og Brudepigerne det næste Stykke. Derefter blev der danset af Brudemændene og Brudekonerne. Lidt ud paa Aftenen skulde Brudgommen sætte den sorte Hue paa Bruden. Det foregik i et afsides Kammer, for der var ingen, som skulde se det. Ved samme Tid skiftede Bruden ogsaa Klæder. De kom da ud med hinanden ved Haanden, og derefter dansede de en Vals.

Naar der var Gæstebud eller Begravelse, blev der lige efter Middag baaret Mad omkring til de fattige i Byen og til dem af de indbudte, som ikke havde naaet at komme med. Til hver af disse Steder fik de saa et lille Fad Grød, Klipfisk, nogen skaaren Mad, og tillige vankede der en Pægl Brændevin til Mændene.

Christen Pedersen, Vindekilde (født i Ordrup 1827, død i Ris Alderdomshjem 1914) har fortalt:

I mine Forældres Hus i Ordrup var Ruderne indfattet i Bly. I Stuen fandtes en Kakkellovn, som var sat op af store Sten. Siden hen blev der i Stedet for sat to halvstore Gryder ovenpaa hinanden og klinet med Ler i Sammenføjningen. I den ene Gryde var slaaet et firkantet Hul ud til den Side, som vendte mod Skorstenen, og deri fyrede man. Gryderne stod paa en Lerfod. Nogle Aar efter blev de dog saa formuende, at de fik sig en Bilæggerovn. De havde ikke noget Ur. I Vinduet var der skaaret flere Skurer, og om Dagen rettede Moder sig efter, naar Skyggen kom ud for dem. Der var to Omhængsenge i Stuen. Under disse boede om Vinteren en eller to Høns og en Hane. Der var sat Tremmer for, saa de kunde ikke komme ud. Naar Hanen galede anden Gang maatte Fader op og til Hove, for der var langt for ham at gaa. Hønsene havde de ikke for andet end for Hanens Skyld. Senere forærede jeg mine Forældre et Ur.

De tre Gaardmænd, Ole Nielsen, Lars Mortensen i Or-

drup By og Lars Hansen ude ved Ordrup Næs, holdt særlig paa gammeldags Skik og Klædedragt. Lars Mortensen

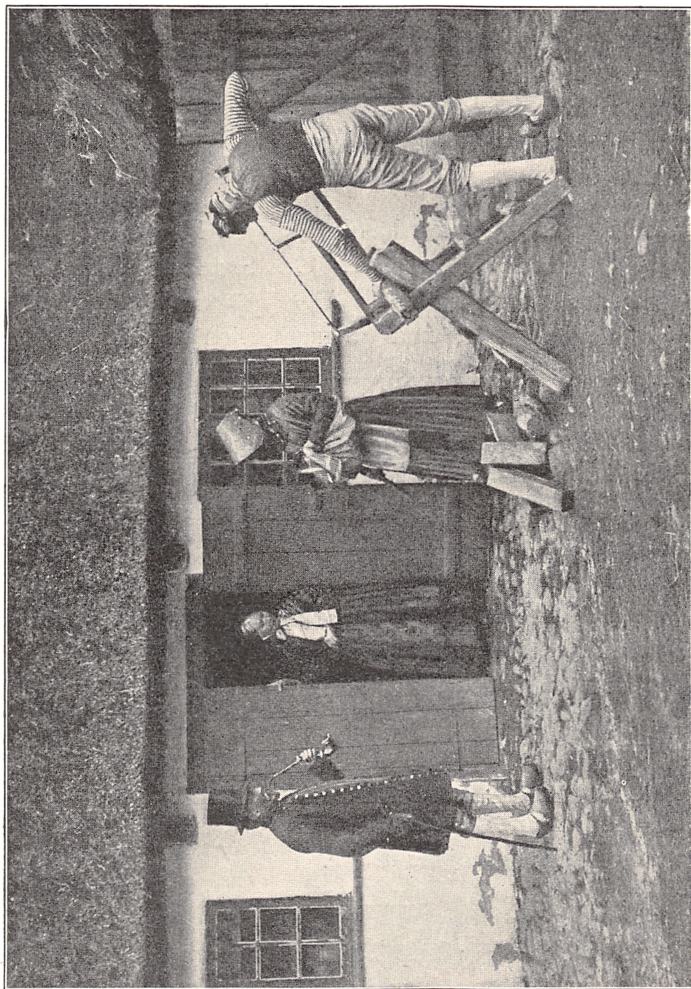

Fig. 2. Fra Lars Henrik Hansens Gaard i Asnæs.

bar langt Haar, som gik ned over Trøjekraven, og han havde skillet Sti midt i Panden. Naar han og de to andre omtalte Mænd skulde i Stads, saa var deres Dragt: Brystdug, lang Frakke med to Rækker klare Knapper i, Knæbukser med tre Knapper ud til paa hver Ben. Paa Fød-

derne havde de hvide Hoser og Sko med Messingspænder. En stor Filthat bar de paa Hovedet. Til daglig havde de en stribet Hue, hvori der var en Dusk, som hang ned til Siden. Om Vintertiden, naar disse Mænd skulde køre til Købstaden, havde de en lang Trøje paa. Uden over den var Seneljen. Den var som en Kappe med et stort Slag paa. De havde saa en laadden Hue paa Hovedet.

Naar vi kom hjem og havde afpløjet, blev der i Reglen af Drengen raabt: »Plovgrød«. Om Søndagen efter fik vi saa til Middag Grød og kogte Æg.

Der blev sagt, at naar Slaaentornen blomstrede, da skulde de saa Korn. Tillige hed det sig, at naar en Krage kunde skjule sig i Rugen Skt. Hansdag, saa blev der god Rug. Det var heller ingen Løgn, men det var ikke den Rug, de bruger nu. Det var den gamle brune Rug, og den stod sig paa de lette Jorder. Kærnen var smaa, men den vejede godt.

Lars Hansen ved Næsset brugte, naar det var mod Høst, at slaa med sin Hat hen ad Rugvipperne, og faldt der da tre Kærner i den, saa skulde de til at meje Rug.

Den Dag, vi havde indhøstet, holdtes det lille Høstgilde. Mikkelsdag (Mikkelmosday) var det almindelige Høstgilde i alle Gaardene i Ordrup. Dem, der havde været med til at høste, kom med til det. Til Middag fik vi Suppe. Om Aftenen gik vi unge sammen i en af Gaardene og dansede. Dagen efter var der ogsaa Gilde.

Husmændene i Ordrup holdt Kyndelmissedag Gilde i deres Oldermandslav. I ældre Tid blev der den Dag foruden Tiende betalt Brevpenge til den Mand, som af Lavet var lejet til at afhente hos Sognefogden de vigtigste Breve, der kom til dem.

De Højtidsaftener maatte Drengen give Hunden Nadver. Helligtrekongersaften skulde han sige: »Nu er mit og dit det gode forbi.«

Ved et Fastelavnsgilde i Stubberup saa jeg, at de skulde prøve paa at danse Æggedansen. En Del Æg var lagt paa Gulvet. Først forsøgte et Mandfolk og derefter en Pige at danse den hver for sig for tilsidst at danse den sammen, men det gik galt.

Mens jeg var Dreng, gik i Paasken den lille Svend omkring med sin Kurv og sang for Æg. Verset lød saadan:

Else, Belse, Bibelskæg
gik omkring og sang for Æg,
gi mig et Æg eller to,
en Skilling ka være lige saa god.

I 40erne har jeg været med til Begravelse i Lars Mortensens og Ole Andersens Gaarde. I Dagligstuen var da Omhænget paa Sengene beklædt med Lagner, hvorpaa der sad sorte Sløjfer. Kisten stod forved Sengene. Paa dens Laag var to tændte Lys. Lysestagerne var beviklet med sort Flor. Ved Begravelsen sad de saa der i Stuen og spiste.

Naar ældre Folk gik forbi nogen, som var i Arbejde, saa sagde de: »Goddag og Gud hjælpe dig.«

I Faarevejle Kirke havde de fra Ordrup og der omkring deres Stole, hvor Baronens nu har Begravelseskapel. Min Farmoder, Marthe Sørens, gik tidt den ikke saa korte Vej til Kirke. Hun havde da Træsko paa, som det dengang blev brugt af gamle og ubemidlede Folk. Jeg har set gamle Kvinder, der huede (nejede), naar de kom ind ad Kirkedøren. Naar ældre Mænd og Kvinder var oppe til Alters, da huede de ogsaa to eller tre Gange, inden de knælede sig ned paa Knæfaldet. Der blev sagt, at naar en Pige havde faaet et uægte Barn, saa skulde hun staa til Skamme uden for Kirkedøren, og de kunde da spytte paa hende.

Skrædder Niels Christensen, Ordrup (født i Ris 1824, død i samme Bys Alderdomshjem 1913) har fortalt:

Naar de skulde til Hove for at pløje eller harve, saa havde de Hjulploven og Harven med i Vognen hjemmefra. Der var 15 Gaarde i et Bol. Det traf sig tidt, særlig naar det var stadig Vejr, at de var to Bol ad Gangen derude. Det ene var saa gerne udenherreds og det andet her fra Sognet.

Fastelavnsgildet i Faarevejle holdtes gerne i Jens Larsens eller i Christen Larsens Gaard. De red da og slog Katten af Tønden. De fortalte, at de havde trakt Hovedet af Hanen, men de sagde, at det var Synd, og det var det jo ogsaa.

Baade Mandag, Tirsdag og Onsdag dansede de til det Gilde. Pigerne havde skaaren Mad med hjemmefra til Middagen til sig selv og dem, der var fra samme Sted. Hver Gildesdag blev der udtaget to Karle til at tappe Øl og Brændevin. De gik ud og skar en Kæp, som de satte ned i Ankrene, og ridsede en Skure i den, saa højt som Driken stod i Ankrene. Saa vidste de, hvor meget der var. Om Tirsdagen kom de Bønder med, som havde givet deres Karle en Skæppe Korn til Gildet. Den Dag fik vi Ølsøbe. Pigerne kom med Æggene til det. Der var valgt to Karle til at se efter, om de havde disse med. Hvedebrød maatte vi selv købe der paa Stedet. Om Torsdag eller Søndag Aften blev der gjort Redelighed for Gildet, og saa var der Dans igen.

Gæstebud holdtes her om Fredagen. Bruden havde paa Hovedet Flettetøj, der stod op i en Krans. Efter at de var kommen hjem fra Kirke, blev Brudeparret, ligesom de kom og skulde ind ad Døren til Forstuen, modtaget af en Kokkekone. Hun holdt en Tallerken, hvorpaa der var et halvt Stykke Mad og en Snaps Brændevin. Dette bød hun dem. Brudgommen spiste først lidt af Maden, og derefter bed

Bruden af det. Saa drak han af Snapsen, og hun nippede ogsaa lidt af den.

Aarsdagen efter, at en Mand var død, drak de Æreøl.

Husmand Søren Pedersens Hustru, Ane Marie Christensen, Veddinge (født 1847) fortæller:

Hos min Farfader, Peder Mogensen i Ris, var Høstgildet for det meste Mikkelsdag. Høstfolkene og Familien kom med til det. Den første Dag mødte vi om Formiddagen. Vi fik saa skaaren Mad. Noget efter spistes der til Middag, og denne bestod af Suppe, der skulde være kogt paa en Vædder, og sattes i Lerfæde ind paa Bordet. Kødet laa i Suppen. Rumpen af Vædderen skulde vende imod Husbonden, der sad for Bordenden. Om Aftenen fik vi Risengrød og Faaremælk. Andendags Gilde opvartedes der med Varmesuppe til Middag og Øllegrød til Aften.

Husmand Ole Frederiksens Enke, Ane Marie Madsdatter, Ordrup (født i Kaarup 1838, død paa Faarevejle Aas 1918) fortalte:

I min Moders Fødegaard ved Blankebjerg var Soldaterne indkvarteret i Krigsaarene 1807-14. Moder sagde, at der var en af dem, som gik og fortrød en Synd, han tidligere havde begaaet. Der var et Sted, hvor Beboerne var flygtet fra, men de havde ladet et lille Barn blive tilbage. Det laa i Vuggen, da Soldaten kom derind, og smilede saa hjertelig til ham. Han stak det da ihjel.

Husmand Jens Larsens Enke, Maren Jensdatter, Veddinge (født 1826, død 1917) har fortalt:

Min Morfader, Lars Olsen i Veddinge, kunde ikke skaffe Udgifterne, og han blev saa sat fra Gaarden. Derefter rej-

ste Mormoder¹⁾ ind til Kancelliet og klagede over, som det var gaaet dem. Herskabet paa Dragsholm maatte da bygge et Hus til dem, og et Vænge blev der lagt til det, saa de kunde græsse en Ko. Tørv skulde de ogsaa have. Gehejme-raadinden sagde om Mormoder, at hun havde gjort hende en lang Næse ved, at hun rejste til København.

Niels Peder Pedersen, Veddinge (født i Høve 1842) har fortalt:

Naar Bønderne i Faarevejle Sogn skulde levere Ydesæd til Herskabet, var de pligtige til at køre det til en af de tre nærmeste Købsteder. De var jo simpelt kørende, og undertiden maatte de tage hjemmefra Aftenen før for ikke at være mere end en Dag om det. De kørte med Lundstikkevogn, og under Bagvognen hængte Tjærekanden med Kosten i, for de maatte smøre Vognen engang imellem. Kørtes der til Nykøbing, og de da kom ind til Hønsinge Bakke, maatte de sætte Hestene i Galop, for ellers kunde de faa alle de Bud med, de kunde have. Der ved Byen lønnede nemlig Folk sammen med deres Brændevinsflasker og Trandunke for at faa dem med. Bare (baare) for at faa en Pot Tran skulde de jo dengang til Købstaden.

Efter at jeg var konfirmeret, tjente jeg en Sommer i Faarevejle Præstegaard. Om Efteraaret kom dengang Byens Bønderkvinder hen til Provst Garde med hver en Krukke Faaremælk og et Par Kyllinger. De fik saa Krukkerne fyldt der med Æbler eller Pærer.

I Veddinge Bakker maatte de 12 Mænd, der var i den mellemste Vang (Vong), aarlig give 1 Skp. Hegnsrug til Lærer Ejlertsen. De fik saa anskaffet sig en Lovbog, og deri saa de, at Læreren tilkom det ikke. Saa blev to af de ældste Mænd i Vangen valgt til, at de skulde gaa ind til Ejlertsen og sige, at de vilde ikke give den Rug mere. De blev heller ikke krævet for den siden.

¹⁾ Olrikke Charlotte Dorthea Hedeveg Andersdatter døde 17. Oktober . (Faarevejle Kirkebog).

I Bygsaaningen fik Karlen en Pot Brændevin og Pigen en halv Pot. Saa bad Karlene hverandre sammen, og det var da snart søbet.

Om Høsten har jeg set, at naar Pigen neget (næjet) den allersidste Neg op, saa kunde Karlen tage hende og »harovst med hende« (kastede hende om), hvorefter han bandt hende ind i Negen.

Forhen var det kun Natmændene, der tog Huden af Dyrene. Engang kom saa Herredsfogden ud paa Christen Jensens Lod i Ejested og tog det første Snit af Huden paa et dødt Kreatur. Derefter blev det almindelig, at Folk selv flaaede Dyrene, og saa skulde der ikke mere være nogen Uære ved det.

Øst for Stubberup By er Herredsbækken. I gamle Dage var den Skel mellem Ods Herred og det andet Herred.

Husmand Mads Peder Christensens Hustru, Maren Jensdatter, Asnæs (født i Veddinge 1842) fortæller:

Naar de i gamle Dage skar Mad til Gæstebud, saa gaves der dem med hjem et godt Stykke Ost og et Stykke Sigtebrød. Gæstebudsdagen fik de til at begynde med Ostebrød. Til Middag opvartedes med Risengrød og Klipfisk. De havde selv Træskeer med. Trætallerkener, som stod til dem, tog de Fisken hen paa. Andendags Gilde fik de til Middag Øllegrød og Plukfisk. Kaffe kendte de ikke dengang.

I 50erne var den Skik i Veddinge, at Dagen efter, at et Barn var født, saa maatte Pigen ud at bede alle Byens Gaardkoner til at komme samme Eftermiddag til Kvindegilde. Hun rendte i en saadan Fart, for at Barnet skulde blive rask i sin Færd. Det kunde ikke gaa, hun stod og snakkede, for da blev Barnet lige saadan. Pigen gik med en Kæp inde under Forklædet. Hvor hun synes, de skulde gøre saadan et Gilde først, der lod hun den ligge i Forstuen eller smed den ind i Stuen.

Naar de i ældre Tid brændte Bønner, saa smed de Malurt paa Ilden, for at det ikke skulde mærkes. Naar de til Gilder fik Kaffe, saa drak de den af Lerskaale.

Gaardmand Lars Nielsen, Veddinge (født 1831, død 1917) har fortalt:

Naar de i ældre Tid skulde samles i Veddinge By, saa blev der tudet paa Gade af Oldermændene. Om Sommeren mødte de paa en Plads paa Gaden, hvor der var lige saa mange Sten, som der var Gaarde i Byen. Paa hver Sten stod Matr. Nr., og enhver vidste saa, hvor de skulde sidde. Inde i var en Sten, som Oldermændene stod paa.

Her var Bytyr og Byorne. De var begge i en Gaard. Fra hver Gaard gaves der aarlig 2 Skp. Havre til Tyren og 1 Skp. Ærter til Ornen. — Kyndelmissedag holdtes Gilde, hvor Gaardmændene og deres Kvinder var med. Siden hen forandredes det til Mortensdag. De kom om Formiddagen Kl. 11 og spiste Suppe til Middag. Længere hen i Tiden bestod dette Maaltid af Grød og Fisk, og noget senere forandredes det til Gaasesteg. Om Aftenen blev der danset. Dette Gilde gik paa Omgang, og der blev betalt vist for det.

Denne By blev udskiftet ved 1798. Der maalttes af til 16 Gaarde. Men den ene af dem, der var nede i Bakkerne, var der ingen som vilde have. Der var nok henved 200 Td. Land til den. Den blev saa udlagt til Huslodder. Disse Jorder kaldes »den nedlagte Gaard«.

Niels Larsens, Lars Hansens (nu Nikolaj Nielsens) og denne Gaard var fri for Hoveri, men her var saa til Gængæld lidt større Landgilde end ved de andre Gaarde.

Poul Natmand boede først i et Hus i Vindekilde og kom saa her til Gaarden. Folk kom til ham og fik flaaet deres Heste, Hunde og Katte. Nede i Porten var et Bjælkehoved næsten slidt op af, at der blev stukket Knive ind i det. 1828 fæstede min Fader Gaarden efter Natmandskonen.

Hun var da Enke og kom til at bo her paa sine ældre Dage. Folk vilde nødtigt have noget udstaaende med hende, for der mentes, at hun kunde hekse. Hun gik omkring for at sælge Viser, tiggede, kurerede og læste over sygt Kreatur. Naar hun fortalte om sin anden Mand, Mads Jensen, kunde hun sige om Poul Natmand: »Saa længe jeg levede sammen med min salig Poul, havde jeg det godt.«¹⁾

Min Moder, Ane Larsdatter, sagde, at hun havde været med til Kirkegangsgilde hos Jens Larsen ved Skoven, og da fik de hver et Stykke Ostebrød. Ud for hver Mand stod et Halvpægleglas, der var fyldt med Brændevin. Kunde de ikke spise det hele Stykke Mad, de havde faaet, saa blev det, de fik tilovers, puttet i Lommen. Naar der var en og anden af Mændene, som ikke fik drukket den halve Pægl, saa havde han en Flaske i Lommen, og i den hældte han Resten. Moder syntes, det var underlig med den Skik, saadan var det ikke inde i Højby, hvor hun var fra.

Ved Gæstebud kom anden eller tredje Dagen de fattige, inden de fremmede mødte, og smagte lidt af Gildesmeden. Hvis ikke der blev spenderet (spanderet) lidt til dem, saa hed det sig, at Brudeparret ikke fik noget Held i deres Giftermaal.

Min Fader, Niels Pedersen, var født i Højby 1799. Han fortalte om Fastelavnen der inde fra den Tid, han var Dreng:

Om Mandagen var der gerne en Snes Karle, som red og slog Katten af Tønden. Der var en levende Kat i den. De trak ogsaa Hovedet af en levende Hane. Den hang i et Reb med Hovedet nedad. Det var indsmurt

¹⁾ Om Natmanden og hans Hustrus Død staar der i Faarevejle Kirkebog: »1822 d. 12. Januar døde og den 18. Januar begravedes Povel Larsen, Gaardmand i Veddinge, 75 Aar. — Blev forslaget af et Par Heste og døde 5 Dage efter.« — »1854 d. 26. December døde og den 31. December begravedes Marthe Sophie Joccumsdatter, 82 Aar gl., Aftægtskone i Veddinge.«

i Sæbe, saa de ikke kunde holde fast. Den, der trak Hovedet af Hanen, fik frit Gilde.

Per Jensen boede paa sine ældre Dage i et Hus nede ved Lars Hansens Gaard, og han gik da af og til paa Arbejde hos os. Han sagde, at her i Sognet var de i tidligere Tid ofte i Hø- og Sædehøst til Høve i to-tre Dage ad Gangen. Om Natten laa de saa og sov der ude paa Høstænget. Naar de havde beregnet at tage Mad med til to Dage, men saa kom til at blive der en Dags Tid længere, da kunde det ske, at de ikke havde mere at spise, og saa maatte Hungervognen afsted hjem for at faa lidt med derud igen. Kvinderne maatte nu skynde sig at faa stampet Smør, for at Vognen kunde faa det og andre Fødevarer med, hvorefter den kørte igen.

Per Jensen fortalte ogsaa, at i Juletiden blev der en udklædt til at være Julebuk. Han udpyntedes med Sløjfer, og hver af disse var knyttet i Fandens Navn. De gik saa med denne Julebuk om Natten fra den ene Legestue til den anden. Han kunde gøre mange Slags Kunster. Saaledes kunde han gnægge ligesom en Hest, og gnæggede det da igen maatte de skynde dem, for saa var Djævelen ikke langt borte.

Husmand Jens Jensen, Asnæs (født i Veddinge 1847) fortæller:

Naar Bønderne i ældre Tid havde været kørende til Nykøbing, og der paa Hjemturen var kommet fem-seks Vogne sammen, saa kunde det ske, naar de kom af i Høve Stræde, at de kom til at tage Tag med hinanden, og ofte endte det med, at de sloges. Træankeret, som de havde taget med til at faa Brændevin i, fik de tidt tømt, før de kom hjem.

Til alle Gaardene i Høve med Undtagelse af Lars Jensens hørte der Tørvelod inde i Pindens Mose. Naar der var en Karl eller Husmand, der kom med at skære Tørv

i Mosen, og som ikke før havde været der, da maatte han gi Høse. Det bestod i en Flaske Brændevin. Saa blev

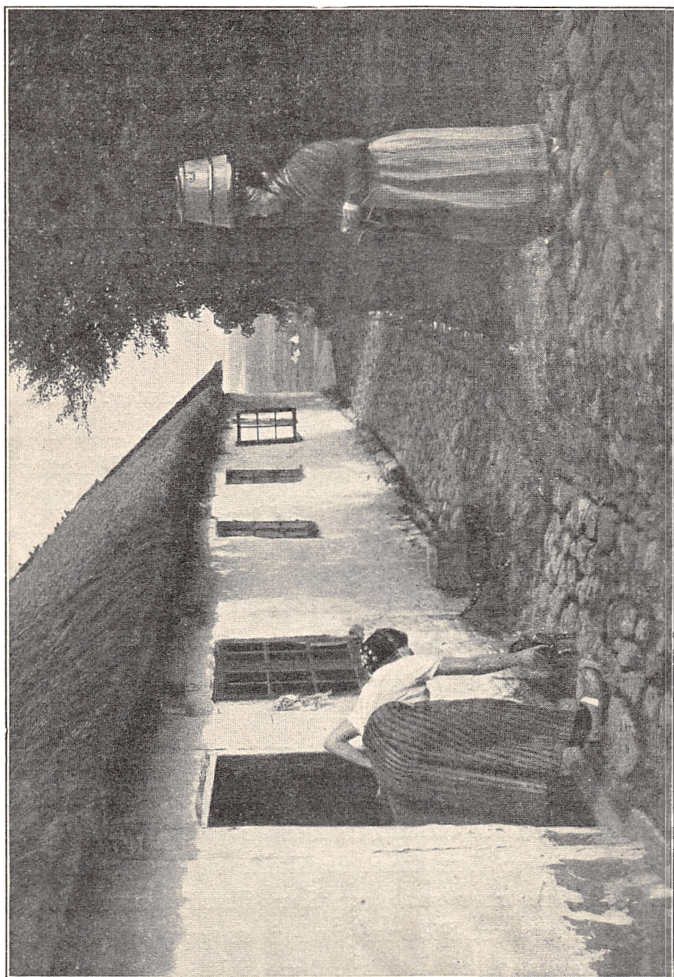

Fig. 3. Fra Høve. Bodil kommer hjem fra Malkning.

der ved Middags Tid stillet et Dækken op paa en Vognstang, og de kom da dertil fra hele Mosen.

Min Bedstefader, Per Jensen, havde haft den Gaard i Veddinge, som nu ejes af Nikolaj Nielsen. Nogle Aar før

jeg blev født, var Gaarden bleven bortfæstet til andre, og han fik saa der i Nærheden bygget sig et Hus, hvor han boede til sin Død.¹⁾)

Bedstefader havde haft til Stads et Par Knæbukser af fint Skind, men i den Tid, jeg kan huske, gik han ikke med dem. Han havde ogsaa et Par Knæbukser af hvidt Vadmel, og dem brugte han til Underbukser.

I Pengefallittens Tid fik de nok kun 1 Mark af hver Rigsdaler. Det var ikke saa sjælden, at de tog en Rigsdalerseddelt og tændte en Pibe ved. Bedstefader havde 1400 Rigsdaler, da det gik galt, men de slog ikke nær til, saa der kunde betales Skatter og Folkeløn.

Der var et Aar, det var en meget tør Sommer. Der blev næsten ikke noget Græs, og Sæden brændte af. Bedstefader maatte, ligesom de andre Bønder, slagte noget af Kreaturet. Han kørte omkring med Kødet og solgte det til 1 Skilling for Pundet. En Kvinde, som han da kom hos, sagde: »Jeg kan ikke købe noget, før det bliver billigere.« Det kunde dengang ske, at de ved Foraarstid maatte brække Taget af paa Ladelængen for at give Kreaturerne det. Senere maatte de saa se at faa lagt lidt Tag paa der igen.

Der var mange af Bønderne, som selv brændte Brændevin. Nogle gik det galt, og andre gik det godt for. Men fik Snus-Skrædderen fat i dem, maatte de give Mulkt. Engang havde Bedstefader lige faaet mæsked, og de skulde til at lave Brændevin, men saa kom Snus-Skrædderen. Bedstefader fik da gravet Piberne ned i en gammel Halmbod ude i Stakkehaven, og det hele blev skjult for ham.

I Peder Sørensens Gaard i Veddinge boede Lars Larsen. Han havde en gul Hingst. Engang skulde han have den

¹⁾ Peder Jensen døde 7. Februar 1858, 75 Aar gl. (Faarevejle Kirkebog).

ud paa Møddingen, for at den kunde trille sig, men det vilde den ikke. Lars, der havde en hvid Vadmelstrøje paa, lagde sig saa selv ned paa Møddingen og trillede sig. Men Hingsten vilde alligevel ikke til det. Lars kunde saa ikke længere skaffe Æde til den, og han red da ind til Københavns med den. Det var hans Mening, at han kunde faa den solgt til Kongen og maaske faa 100 Rigsdaler for den. Saa red han der inde paa Københavns Gader. Oppe paa Volden spadserede Kongen, men han vilde ikke engang se til Lars. Alligevel fik han dog solgt sin Hingst til Kongens Staldkarl for 10 Rigsdaler.

Bymændene i Veddinge var en Aften samlet, for at Natmanden nu skulde være lige med dem. De havde en selvdød Hest, som Natmanden flaaede noget af, og Mændene tog ogsaa hver et lille Stykke Hud af den. Da de var færdig med det, drak de allesammen en Snaps af Natmandens Bæger. Dette blev saa taget af Vejen, og de saa det aldrig siden. Før den Tid fik Natmanden ikke Lov til at at drikke af de andres Glas. Siden hen flaaede de deres selvdøde Kreaturer.

Husmand Niels Jensen, Asnæs (født 1827, død 1915) har meddelt:

Der var en Smed paa Løjtvedgaarden, som i 1849 eller 50 lavede den første Svenskharve, der kom til Ods Herred. Det var Lars Andersen i Tolsager, som fik den. Men Smeden sagde, at inden Aaret var omme, havde de den i hver By i Herredet.

Jens Hansen, Grevinge (født i Høve 1840) har fortalt:

De brugte at sætte den ene Sædestak inde i Gaarden. Nederst i den var Rug, og oven paa sattes Korn. Den Stak kaldte de for Trøsteren. Naar en Mand besøgte sin

Nabo, kunde han sige: »Du har da ikke taget Trøsteren ind endnu.«

Min Moder fortalte, at ved et Fastelavns-gilde paa Gyldeholm var der sat en Læsmed i Jorden, og i den var

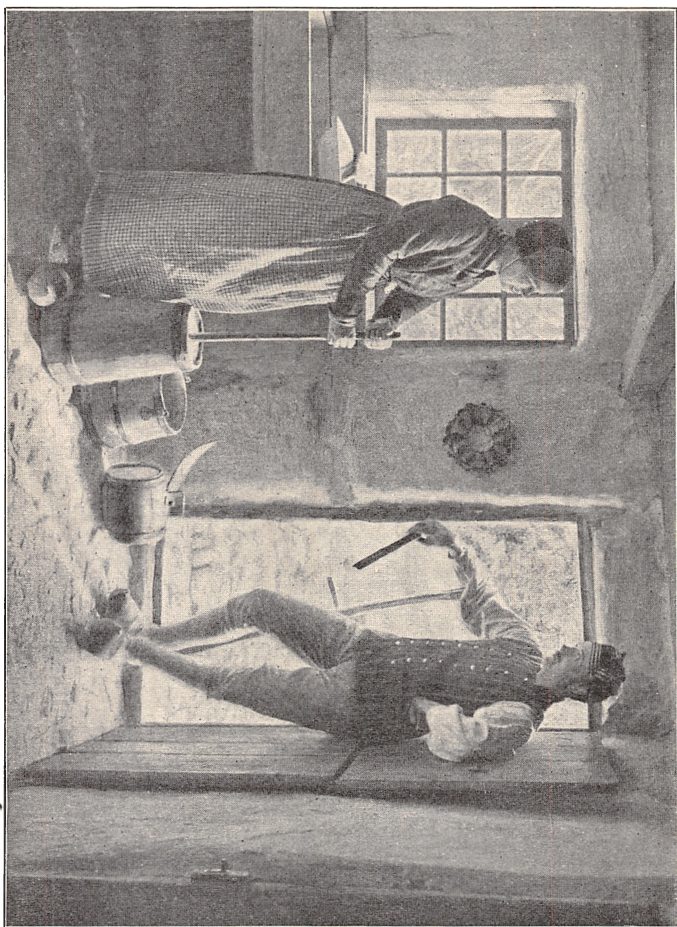

Fig. 4. Fra Hove. Konen kærner. Manden kommer ind for at se til hende.

gjort fast en Høvævel (et Reb, som kunde naa fire-fem Gange omkring et Hølæs). Saa tog en Karl fat i den yderste Ende af Vævlen og holdt den stram, mens han løb og fik viklet den helt omkring Læsmeden. En anden Karl

skulde saa imens rende til Vejlekroen og tilbage igen. Den, der først blev færdig, havde vundet Væddemaalet. Jeg tror; at han, der løb til Kroen, vandt det.

Pastor Voss var en Dag gaaet ned til Keldstrup. Han havde en Hund med sig, og den bed et Faar ihjel. Den Mand, der ejede det, kom og vilde have Præsten arresteret. Han var meget tarvelig klædt, og Manden troede, at det var en Haandværkssvend. Men Voss betalte Faaret og lod Manden vide, at han var Præsten i Asnæs.

Fhv. Gaardejer Peter Andersen, Asnæs (født i Høve 1847) har meddelt:

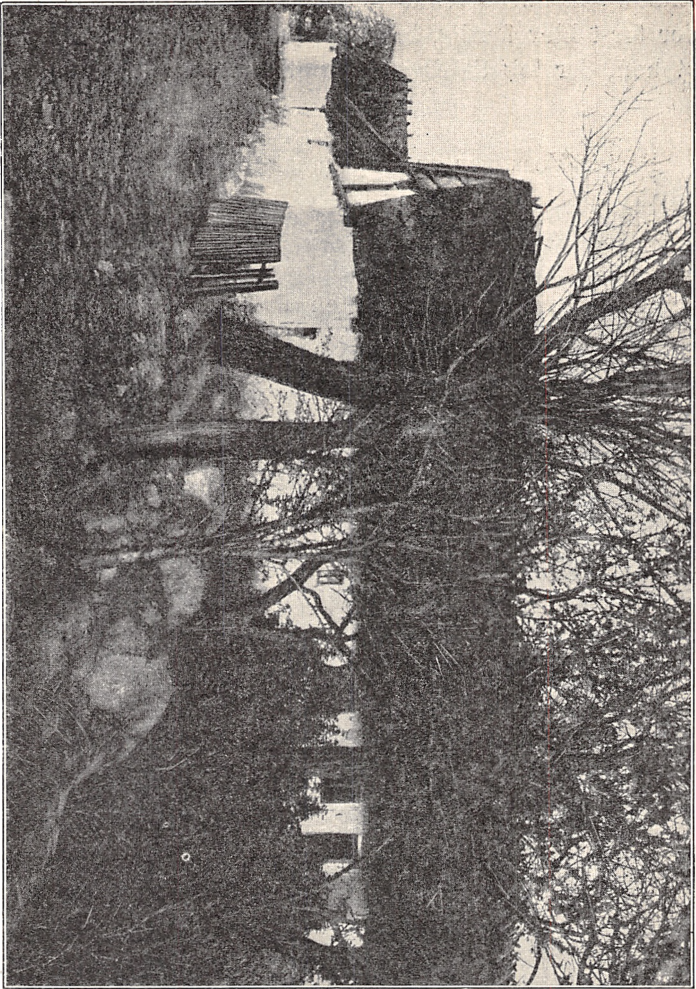
Den sydlige Del af Asnæs Bys Gildelav naaede op til Anders Niensens Gærde. Det andet Lav, der bestod af Byens nordlige Del, naaede ned til Trehøj. Fra Anders Niensens og min Gaard kom de af og til med til Gilderne i disse Lav, men de hørte nok ikke til nogen af dem. Disse Gaarde laa imellem de to Gildelav. Dette har Vilhelm Ejlertsen, som havde min Gaard, sagt mig.

Ludvig Madsen, Aastofte (født 1877) fortæller:

Min Mormoders Fader, Ludvig Stejn, der var fra Lybek, boede i et Hus i Høve By. Han var Brøndgraver. Naar han havde gravet en Brønd, saa gik han ind til Konen paa Stedet og fik et Fad med Sand i. Han strøede saa Sanden omkring Brønden, og derefter slog han Fadet i Stykker.

Gaardejer Rasmus Larsen, Borrevangsgaarden i Høve (født 1794, død 1882) fremdrog følgende, som jeg har faaet af andre, der har hørt ham fortælle:

Fig. 5. Peter Petersens Gaard i Høve set fra Nordvest.

Da Kvægsygen var her i Egnen, blev der oppe i Veddinge nedgravet 200 Køer i en Kule.

Her fra Sognet maatte Bønderne køre Kongerejser til Skovene syd paa for at hente Tømmer til Kalundborg. De kom da over Vejlerne ved Faarevejle og Svinninge. Vejene over disse var dengang ikke anlagt. Der var sat Mærke-

pæle, hvor de kunde køre imellem. Om Vinteren kørte de ofte i Vand og Is, som naaede til Vognbunden.

Om Efteraaret kørte de ogsaa herfra med Tiendesæd ind til Annebjerggaard. Naar Foraaret kom, maatte de derind og hente det igen for at køre det til Kongens Bryghus i København.

Omkring ved 1814 var Seddelpengene ikke af megen Værdi. Havde en Mand faaet lidt rigelig at drikke, saa kunde han tage en Seddel op af Lommen og tænde sin Pibe ved den. Naar Bønderne kørte med Sæd til Nykøbing, fik de gerne Betalingen i Sedler, og disse blev da lagt i en Sæk, som de smed ned paa Vognbunden. I den Tid kostede en Ko 700 Daler. De maatte give 100 Daler for 1 Skp. Salt. — Ude paa Borrebjerg brændte de Salt af Tang.

Fra Gaardene i Høve var de inde i Pindens Mose at skære Tørv, men de bestilte ikke ret meget. De blev der inde baade Dag og Nat. Fra Gaardene kørtes saa dertil med Davre. Henne paa Davrehøj (Davrehøv) maatte de skiftes til at staa og give Signal, naar Vognen kom til Syne, saa de ikke skulde ligge og sove, naar de kom derind.

Fhv. Gaardejer Peter Jensen, Høve (født 1835) har meddelt:

Naar her kom en ny Mand i en af Gaardene, saa maatte han gi Hønse. Han betalte 7 eller 8 Mark til Gildet, som holdtes hos Oldemanden, og man fik da skaaren Mad, Brændevin og Puns.

Mads Nielsen, som var paa Sognet, kom engang om Julen hen hos os, og hans Hilsen lød da saadan: »God-dag, glædelig Jul, Hilsen med Sundhed og lille Barn Jesus.«

Husmand Jens Olsen, Asnæs (født 1837, død 1919) har meddelt:

Karen Ole Niels i Aastofte fortalte, at der i Høve var en Pige, som havde født et Barn i Dølgemaal. Saa tud de paa Gade. Pigerne maatte da samles, for at det kunde blive opdaget, hvem den skyldige var. Det undersøgtes saa hvilken af dem, der havde Mælk i Brysterne.

Mads Peder Andersens Enke, Ane Marie Olsdatter, Asnæs (født i Høve 1833, død 1917) fortalte:

Jeg var som Barn med til et Gæstebud, og det var vist i Anders Eriksens Gaard i Høve. Ude paa en Trappesten havde jeg faaet sat mig, men saa blev der sagt: »Nu kommer Langdans«, og jeg maatte skynde mig væk. De kom da inde fra Stuen dansende i Række og ud i Gaarden, hvor de dansede rundt om en Stak for derefter at vende tilbage til Stuen igen. Musikken fulgte med.

Gaardejer Hans Henrik Jensens Enke, Ane Rasmusdatter, Høve (født 1820, død 1910) fortalte:

Naar min Farfader, Niels Rasmussen i Høve, skulde i Kirke, saa var hans Dragt: Sort Hat, Brystdug, Vadmelsfrakke og Knæbukser. Paa Skoene var der Spænder over Vristen. Farmoders Stadsdragt var: Lin paa Hovedet, sort Kjole, hvidt Forklæde og Sko.

Naar Høstgilderne var forbi, fik Pigerne og Husmandskvinderne travlt med at bryde og skætte. Der var meget ved Hørens Tilberedning at gøre. Imidlertid havde man ogsaa faaet vasket og klippet Faarene. Hver Bonde havde gerne en Snes Faar, og for at faa kartet noget bad de saa skiftevis hele Byens Piger til Kartegilde. De kom til Aften og begyndte at karte. Samtidig sang de Viser og fortalte Historier. Naar Kl. var 10 fik de Kvældsnadver (Kvælds-

nadder) hver en Rundtenom Smørrebrød. Byens Karle kom der ogsaa om Aftenen og sad da og spillede Kort, men de fik kun et halvt Stykke Smørrebrød. Først naar Kl. blev 12 eller 1 var det Fyraften, og man holdt op med at karte. Saa fik Pigerne Boghvedegrød (Bovedgrød) og Faaremælk, men den skulde Karlene ikke have noget af, og de maatte da gaa udenfor.

Mens jeg var hjemme, var jeg med til et Kirkegangsgilde i Maskinmagerens Hus i Høve. Der blev til Frokost flyed hver en Rundtenom Stykke Mad. Kunde saa en Mand eller hans Kvinde ikke spise det hele, da bandt hun det, de levnede, ind i et Tørklæde og tog det med sig hjem. Denne Skik kan jeg kun huske fra det Gilde. Det blev ellers brugt senere at sætte den skaarne Mad paa Fade og Tallerkener, saa hver kunde spise det de vilde.

Naar her i Høve var en ældre Mand eller Kvinde, der blev begravet, saa bad de alle Mændene om at komme der samme Eftermiddag for at faa Æreøl. De fik saa Mad, Øl og Brændevin.

Bodil Niels Lars boede i Gaarden ved Trehøje. Naar hun kom til Kirke, saa lagde hun sig paa Knæ og bad stille en Bøn.

Naar Pastor Voss i Asnæs var ude at spadserere, havde han ofte noget Kommensfrø med i Lommen, og dette saaede han paa Grøftkanterne. Naar nogen spurgte ham om, hvorfor han gjorde det, saa sagde han, at man da kunde se, hvor han havde gaaet.

Voss havde en Tid til daglig Brug en Frakke paa, som var gaaet noget itu paa Ærmerne. En af Jomfruerne bad ham saa om at tage en anden paa, da den ikke var til at gøre i Stand. Men det vilde han ikke. Han klippede nu det yderste af Ærmerne, saa at de kun naaede til Albuerne. Engang, da der skulde være Visitats, gik han i sin tarvelige Klædning. De kunde ikke faa ham til at tage noget andet paa den Dag.

Kort Tid før Voss døde, talte Mads Pedersen ude paa Næsset med ham. Præsten sagde saa: »Nu synger jeg paa det

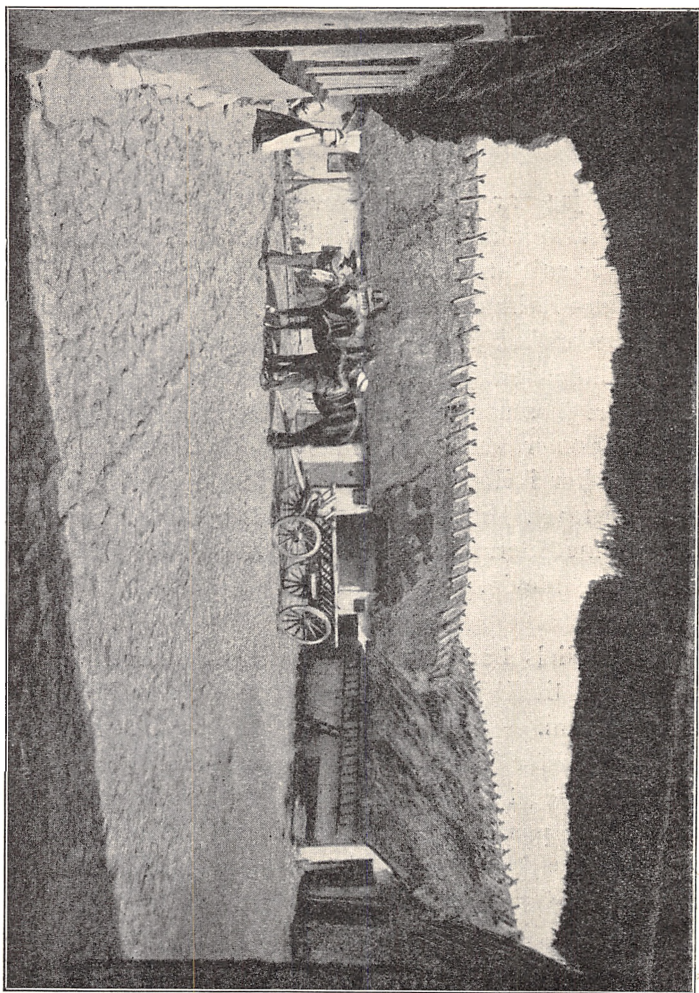

Fig. 6. Det indre af Peter Petersens Gaard i Høve.

sidste Vers, Mads Pedersen, nu faar I jer snart en ny Præst.« »Jeg tænker nok Hr. Pastor lever noget endnu,« mente M. P. »Jeg gør det ikke ret længe,« sagde Voss.

Parcellist Rasmus Madsens Enke, Karen Larsdatter, Høve (født i Aastofte 1851) fortæller:

I min Fødegaard i Aastofte laa den gamle Stuelænge mod Syd. Ved den nordre Væg i Dagligstuen stod en Seng. Over Skabet og Panelet var der blomstrede Tallerkener. Midt paa Forsiden af Bilæggerovnen stod Aarstallet 1723. Paa begge dens Sider saas Figurer af Jomfru Marie med Barnet paa Armen. Tillige fandtes der nogen Læsning paa Ovnens. I Vinduerne var der af gammeldags Blomster Kristi Bloddraabe, Gyldenlak og Geranner.

Ude i Køkkenet hang en Permin. Paa den stod Bønne-daasen, Kopper og saadan noget Pilleri.

Den første Kvinde, som min Fader havde, hed Rikke, og hun var inde fra Nygaard. Hun var lidt fin paa det. Fra hendes Tid fandtes der et Kristentøj af gul Damask med røde og grønne Blomster og gule Silkefrynser paa.

Ane Hans sagde, at ved et Gæstebud, der stod i nuværende Hans Christensens Gaard i Asnæs, dansede de noget, som de kaldte for Langdans. De dansede nok ud ad Døren og tilbage til Stuen igen.

Gaardejer Niels Madsen, Aastofte (født i Asnæs 1829, død 1915) fortalte:

Hos Oldemanden her i Byen var en lille Pose, hvori der laa nogle Kugler og en Firskilling. Disse Kugler var brugt til at trække Lod om, naar de skulde gøre Pligtkørsler.

Rødhøj-Smeden ved Asnæs fik aarlig 1½ Td. Korn og en Bøtte Mælk fra hver af de Gaarde, der lod smede hos ham.

Husmand Niels Olsen, Aastofte (født 1844) har meddelt:

I Aastofte Oldermændslav var otte Gaarde. De havde en lille Pose, hvori der laa ni Kugler, og paa de otte af dem var der Prikker. De havde trukket Lod med dem. Jeg synes at kunne huske, at naar Oldermænden til Nytaar kom for at aflevere sine Sager, saa lagde han en Kæp ved Siden af Posen. Men jeg ved ikke, hvad den Kæp brugtes til.

De havde Bytyr her til omkring ved 1850. Byornen blev de ved med at holde meget længere hen, og det gik først af med den i 80erne.

I Asnæs fik den, der havde Byornen, 1 Skp. Ærter aarlig fra hver af Gaardene, hvor de var med om den. Men der kunde ogsaa være dem, som i Stedet for gav 2 Skp. Rug.

Skrædder Jens Madsen boede her i Huset hos mine Forældre. Medens jeg tjente i Asnæs, kom jeg en Søndag hjem, og jeg skulde lige efter ud at bede til Ornegilde. »Ved du saa, hvad du skal sige?« sagde Skrædderen. Han læste da denne skæmtende Remse:

Jeg ska hilse fra Smalleblad,
 som paa Lørdag være skal,
 om I vil komme og se paa vor Orne.
 Ost og Smør de haar vi itte,
 Kød og Flæsk de faar I itte,
 det ved I vel?
 Øl ka I drikke nede i Søthullet¹⁾.

Poul Larsen, eller som han kaldtes Poul Natmand, fæstede Gaarden ved Havelukkeled. Niels Jon, der forhen havde haft den Gaard, fik bygget sig et Sted paa den nordre Del af Lodden. De to Mænd var stadig i Strid og førte Proces med hinanden. Om Natten havde Niels Jon en Karabin og en Økse liggende paa Bordet foran Sengen. Han var nemlig bange for Natmanden. De sidste Ord,

¹⁾ Gadekæret i Asnæs.

Poul Natmand sagde til sin Kone, før han døde, var:
 »Mor, lad nu ikke Processen gaa i Staa.«

Der var en Mand i Dybdal, som havde aflivet sig. Han blev saa kørt paa en Stenslæbe op .til Høve Stræde og gravet ned der.

Husmand Lars Madsen, Tolsager (født i Staarup 1835, død i Asnæs 1916) har meddelt:

Naar vi om Høsten hug den sidste Skaar, blev der sagt: »Pas nu paa Ræven og fang ham.« Naar den sidste Neg blev neget op, lagdes der en stor Sten inden i den, og den bandtes med tre Baand. Den, der blev Kornkælling, skulde rende med Bysladder.

Ved et Høstgilde i Lars Andersens Gaard i Aastofte blev der danset Den sortebrune Trøje. Der var to Kvindfolk og en Mand om at danse den. De havde et Tørklæde i Hænderne imellem sig. Den blev spillet, men tillige sang Per Andersen, mens han dansede:

Saa gik jeg til Skædderen,
 for jeg skulde ha syet mig en sortebrun Trøje,
 og den skal kantes med Skarlagen rødt,
 om nogen mig spørger, hvorfor at jeg sørger,
 jeg siger: »Min Kærest hun var mig utro.«

Der var en Enke, som havde Fæste paa Svinninge Hovgaard i Tudse Herred. Herremanden, der ejede Gaarden, vilde have hende sat ud af den. Men hun svarede ham: »Saa længe jeg betaler, hvad jeg skal, saa flytter jeg ikke.« »Du skal nok komme til at flytte, om ogsaa den røde Hane skal gale,« sagde Herremanden. Konen svarede: »Kan Herren brænde mine Sedler, saa kan han kuns smelte mit Sølv.« »Een Kælling kan jeg nok faa ud,« udbrød Herremanden. Men han fik til Svar: »Om Herren

vidste, hvad en Kælling var? Det er jeg ikke saa længe, som der ikke var groet Hesle ved min Ende, saa Herren kunde gaa nedden under og plukke Nødder.«

*Gaardejer Christen Larsen, Hustofte i Tolsager, nu boende i Asnæs (født 1853) har 1917 nedskrevet:

Ulrik havde som Soldat været Trommeslager. Nu var han Husmand i Tolsager. Han var lille af Vækst, men naar han fik Trommen bundet paa sig og sat en lang, sort Fjeder i Hatten, saa kom Soldater Minderne, og da knejsede han. Om Vinteren gik han saa omkring til Bønderne og trommede i Staldene for at vænne Hestene til, saa de ikke skulde blive bange, naar de kom til Købstaden, og Trommen gik paa Gaden. For sin Trommen fik han som Regel en Firskilling.

Christen Larsen, Stubberup, fortæller:

Min Fader, Lars Madsen i Tolsager, og Christen Mathisen i Asnæs var de første i Asnæs Sogn, som fik Svingplove. Farfader vilde ikke tro, at den Plov var til at styre, den vilde jo løbe ud og ind, da der ingen Hjul var paa den. Saa skulde Fader ud at prøve Ploven, og Farfader stod og dækkede sig et Sted for at se, hvordan det gik. Da Fader kom hjem fra Arbejdet, talte Farfader ikke om noget, for han vilde jo ikke, det skulde hedde sig eller indrømmes, at den yngre havde Ret.

Niels Peter Adolf Petersen, Asnæs (født 1848, død 1919) fortalte:

Da jeg tjente i Mads Jensens Enkes Gaard i Grevinge, fandt vi paa Marken Sten, som var sat til Skelpæle, og der laa Kul under dem. Jeg spurgte saa Enken om dette,

og hun sagde, at i gamle Dage var der lagt Kul under Skelstenene, for at det kunde ses, hvis nogen havde flyttet dem.

Gaardejer Claus Andersens Enke, Karen Madsdatter, Gundestrup (død 1917) har meddelt:

Naar der først i 60erne var Begravelse her i Byen, saa kørte de med Liget fra Hjemmet. Naar de naaede op til Ole Niensens Bakke i Engelstrup, blev Kisten taget af Vognen, og den blev da baaren det øvrige Stykke Vej til Kirkegaarden. Alle Vognene i Ligtoget kørte nu op til Grevinge, og derfra kom Folkene tilbage ned paa Vejen og var med til at bære.

Træskomager Christen Petersen, Plejerup (født 1851) har meddelt:

Min Farfader, Hans Christensen, boede i et Hus i Gundestrup, og han døde ved 1863, 95 Aar gammel. Hans Dragt var saadan: Knæbukser af hvidt Vadmel, stribet Brystdug og lang Frakke med klare Knapper. Paa Fødderne havde han lange hvide Hoser og Træsko med Blikkrammer om. Han bar paa Hovedet en laadden Hue eller ogsaa en mørk Kabuds, der var vateret med Hø.

Min Morfader, Hans Pedersen, havde en Gaard nede i Plejerup By. Denne er senere flyttet hen paa et andet Sted, men den gamle Stuelænge staar der endnu og beboes af Jens Hansen. Engang pralede Hans Pedersen sig i Bylavet af sine to Plage, der var tre Aar. Han væddede (vovede) saa om, at de kunde trække alle Bymændene over Gærderne rundt omkring Byen. Mads Pedersen, der var den dygtigste Kusk, skulde køre. Saa vidt jeg husker, vandt Hans Pedersen Væddemaalet. Ved hans Gaard var en Brønd, som han roste sig til Bymændene af, at den var saa god, at de ikke kunde trække den tom. De væddede 10 Rigsdaler om det. De gik saa i Lag med det,

og endelig fik de tømt den, men der kom aldrig Vand i den mere.

En Dreng fra Plejerup kom en Paaskedag hen hos mine Forældre i Gundestrup og sang for Æg, mens han dansede hen ad Gulvet. Visen lød saadan:

Der kom en Skade hoppendes
 paa to grønne Hoser,
 først kom han, saa kom hun,
 og saa kom første Mand igen.

Goddag, jeg kommer inden for jer Dør,
 I har vel aldrig set mig før,
 I gier mig vel et Æg eller to,
 to Skilling er lige saa god.

Det var engang vi var nogle Drengene, som gik ned til Grevinge Skov, hvor der var Bal. Saa mødte vi en gammel Mand, Jens Isak fra Ovestrup. Han kom nede fra Festen og var nu paa Vejen hjemad. Han sagde til os: »De danser ikke nu, som da vi var unge, for dengang dansed vi saadan:

Jomfru Lirken ved du hvad,
 din forbandet nogen Rad,
 dans først paa Hælen og saa paa Taaen
 og lad saa Jomfru Lirken gaa.«

Skovhugger Niels Nielsen i Atterup Huse (Atthuse) fortalte mig, at der var en Kapellan i Grevinge, som var saa slem til at gaa ud og spille Kort. En Lørdag Aften, de saadan sad og spillede, sagde de til ham, at han kunde ikke prædike Dagen efter, naar han nu havde spillet Kort hele Natten. Han svarede: »Jeg skal prædike om Kortene, uden at nogen skal ane det. I kan komme i Kirke i Morgen, saa skal I høre det.« I sin Tale sagde han da: »Spar

mit Hjerte fra Djævelens Klør, styrt ham ud ad Vindus Ruder.«

Min Moder gik til Skole i Herrestrup, hvor Nielsen var Lærer. Hun har fortalt om ham:

En Morgen, da Børnene kom i Skole, var Nielsen redet bort. Han havde skrevet med Kridt paa den sorte Tavle, at de skulde tage Læsebøgerne og læse i dem, til han kom hjem. Men det havde de ikke lagt Mærke til, saa de rendte paa Legepladsen til hen paa Eftermiddagen. Da saa de, at Nielsen kom ridende meget stærkt henne paa Snegle-
rupvejen. Saa skyndte Børnene sig ind i Skolen, for de vidste, at han altid var vred, naar han var fuld, og det tænkte de, han var nu, da han havde været borte saa længe. Han blev ogsaa meget vred over, at de ikke havde gjort det, han havde befaleet.

Lars Larsen i Gundestrup havde en Stesøn, der hed Hans, og ham var Nielsen meget slem ved. Saa en Dag gik Lars op hos Læreren og sagde: »Jeg synes Fanden piskeme, du er for haard mod min Hans.« Det endte med, at de blev Uvenner, og Nielsen vilde smide Lars ud, men der tog han fejl, for Lars var den stærkeste, og Nielsen fik Prygl. Derefter fik Hans det dog ikke bedre, og for hver Gang han havde faaet Prygl, sagde Nielsen til ham: »Nu kan du gaa hjem og sige til Helle-Lars¹⁾, at du har faaet Prygl igen.«

Den gamle Skovfoged Ritter og Nielsen sad en Dag og svirede. Han glemte da at slippe Børnene af Skolen. Det blev mørkt, og da de saa, at de havde begyndt at tænde Lys i Byen, saa blev de enige om at synge Visen: »Tid at tale, Tid at tie.« Da Nielsen hørte dette, kom han ind og slap dem.

Dersom Børnene ikke skyndte sig hjem fra Skole, kom Nielsen ridende paa den graa efter dem. Naar de da sprang over Vejgrøfterne og ud paa Marken, saa satte han efter dem, og de, som han naaede, fik af Ridepysken.

¹⁾ Lars Larsens Gaard og et Hus østen for den kaldtes Helle.

Her fra Sognet er denne Byremse:

Lille Mads i Sneglerup,
 Fuglefar i Prejlerup,
 Skovtyven i Holte,
 Krøjltop i Ovestrup,
 Jernvæg i Frenderup,
 Plitplat i Atterup,
 Priksyl i Plejerup,
 rig Mand i Gundestrup,
 Grynkuen i Herrestrup,
 Lavendelblot i Engelstrup,
 højt op paa Taget i Grevinge,
 slik det av i Torrendrup.

Husmand Jens Hansen, Plejerup (født 1840) har meddelt:

Nede i Atterup tudede Oldemanden i Byhornet, og Mændene samledes saa ved Gadekæret.

Den, der om Høsten blev Rugkælling, skulde sidde for Bordenden til Høstgildet, men Havrekællingen maatte da sidde paa Dørtærskelen.

Husmand Peter Petersens Hustru, Mariane Christiansdatter, Herrestrup (født 1830) fortæller:

Sidst i 30erne var det Skik her i Sognet, at Barnet gerne var i Kirke den Dag, Kvinden holdt Kirkegang. Manden gik selv omkring og bad til Gildet. Et Par Dage forinden, dette skulde være, kom en Husmandskvinde for at bede til Offers. Hun fik saa Spise og Drikke. Tillige gav de hende i Posen et godt Stykke Flæsk eller en Kurv Gryn og sommetider begge Dele.

Naar Folk kom til Gildet, fik de hver et tykt Stykke

Mad med revet Ost paa. Men de nænte ikke at spise det alt. Undertiden kunde da Manden gaa og lede efter Kvinden for at give hende den Billing, han havde levnet, saa hun kunde faa det i Tørklædet sammen med det, hun ogsaa havde gemt. Det toges hjem til Børnene. Der var gerne mange Vogne til Kirke. Der kunde da være nogen, som var bedt, men ikke havde naaet at komme til Gildet, og saa alligevel mødte til Kirke for at ofre med Kirkegangskonen. Fra Stedet, hvor Gildet var, blev der taget en Kurv Mad med, og efter Kirketjenesten stod de uden for Vaabenhusdøren med den. Naar nogen af de indbudte, der ikke var kommen ved Hjemmet, gik ud, saa fik de et Stykke Mad, ligesom de andre havde faaet. Der var nemlig tillavet lige saa mange Rundtenomstykker, som der var bedt Folk. Om Eftermiddagen kom kun enkelte af de nærmeste med til Gildet.

Ved gamle Jens Niensens Begravelse i Herrestrup var der i Dagligstuen hængt Lagner paa Omhænget af Sengene. Paa disse var fæstet tre eller fire lange Haandklæder med Trenner, og op ad paa dem sad sorte Sløjfer. Foran Sengene stod Ligkisten. Liget havde paa Hovedet en Hue af hvidt Lærred. I samme Stue sad Folk og spiste. — Jeg kan huske, at de har baaret Ligene paa Bærebør.

Aarsdagen efter, at en Gaardmand her i Sognet var begravet, fik Mændene Æreøl. De skulde da efter Reglen have Øl, og det sattes ind paa Bordet i en Messingkedel. Fra ældre Tid fik de ikke andet end det, men saa begyndte de at skære et Stykke Mad til hver af dem, og igen senere brugtes der at sætte Maden ind paa en Tallerken til dem. De sad saa og spillede Kort.

Husmand Søren Jakobsens Enke, Ane Kirstine Jensdatter, Ordrup, nu boende i Ris Alderdomshjem (født i Holte 1825) har meddelt om Forholdene i Grevinge Sogn:
I Jakob Niensens Gaard i Prejlerup, hvor jeg tjente i

syv Aar, laa Stuelængen mod Syd. Vinduerne (Vindverne) var der smaa Ruder i med Blyindfatning.

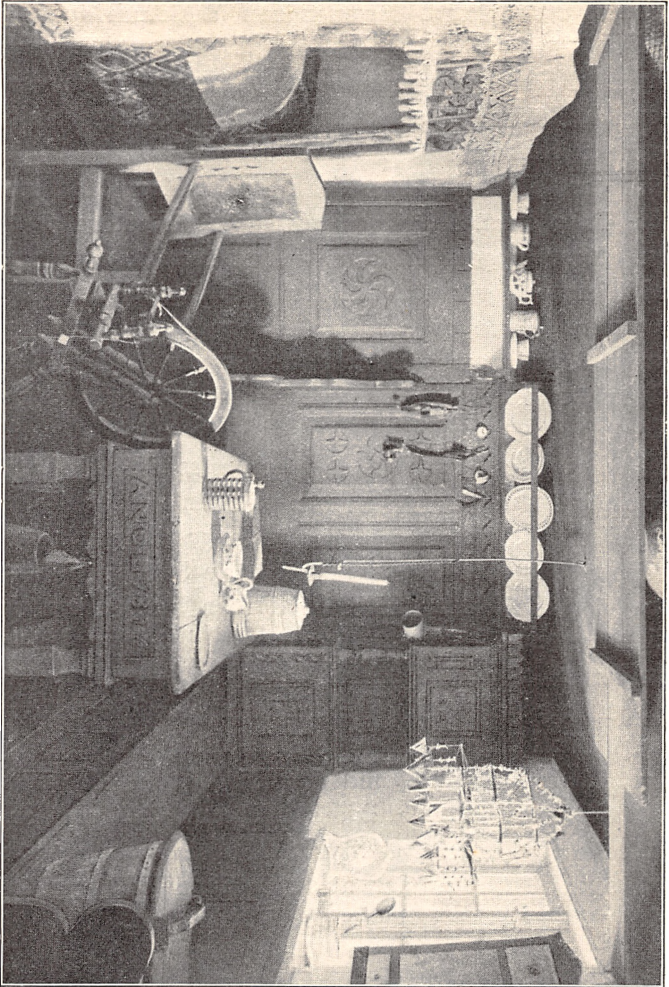

Fig. 7. Bondestuen i Nykøbing Museum.

Inde i Dagligstuen var der Porcelænstallerkener over Panelet ved Bordendebænken. Den yderste Side af den Bænk kaldtes for Traniken. Ved denne laa Brødet, men vi skulde altid vende Skøren (den skaarne Ende af det) ind mod Panelet. I Stuen var Omhængsenge. Det Stykke, som

Kappen sad paa, kaldtes for Sengehimlen. Paa Bordet stod Træølkanden¹⁾. Ved den nederste Ende af Gaasebænken stod Flødebøtten. Oppe paa Hylden under Loftet havde vi Mælkefadene. Der var Lergulv baade i Dagligstuen, Mellemstuen og Øverstestuen.

Ude i Køkkenet var Gruben (Gruen) muret op af Lersten, og der var ingen Fordybning i den. Der lagdes Tørv oven paa den, naar der skulde koges noget. Over denne hang saa Gryden i en Kedelkrog (Kelskrov), som sad fast oppe i den aabne Skorsten.

I Stegersrummet (Steesrummet) stod i et Hjørne en Haandkværn, hvorpaa vi mol Malt og Boghvede. Dette var i Reglen Pigens Arbejde, men naar det foregik i Aftenstunden, kunde dog Karlen hjælpe til. Kværnmanleren havde vi til at dreje rundt med. Øverst oppe ved Loftet sad den i et Hul i en Klods. Forneden gik den med en Jernpig ned i den øverste Kværnsten, som kaldtes Løberen (Løveren). Den nederste Sten kaldte vi for Liggeren.

De sagde, at den, der var doven, var skabt til en Ligger og den hidsige var en Løber. Om en, som gik og arbejdede altid, sagdes der: »Han orker altid.«

Den Dag vi bagede, maatte vi ikke skræve over Greslen. Naar der fyredes i Bagerovnen, og det kunde ses, at der var Varme nok, saa Hvælvingen blev lys og klar, da sagde man, at Kællingen var ude. Det første Brød, som derefter sattes inderst i Ovn, kaldtes for Lysbrødet. I det sattes en Praas, som vi snoede sammen af nogle grove Blaar og dyppede i Tælle. Den stod da og brændte, til alle Brødene var sat ind. Naar det var ordnet, blev der slaaet Kors for Ovn, og sagt: »I Jesu Navn«, hvorefter Fjælen sattes for.

Vi maatte aldrig skære Hul paa et Brød den Dag, det var baged, for saa blev der ingen Drusel (Forslag) i den Bægt Brød. Der blev ogsaa baged Skaalkager, og havde vi ikke andet end nyt Brød den Dag, saa spiste vi dem.

Der blev sagt: »Naar vi passer vor Mad og vor Midsøvn, saa kan ingen gøre os noget.« »Ostebroed og Brænde-

¹⁾ I Højby Sogn kaldtes den for en Ølstøje.

vin er bedre end Hug og tyndt Øl.« Om Kosten var ogsaa dette Rim:

Ikke anden Mad end Kaal,
saa lægger jeg min Ske,
naar Sult gaar hjem til mit,
saa gaar Kaal med foruden Fedt.

Naar der skulde være Klinegilde, var Pigerne fra de Steder, hvor de skulde med til det, henne med nymalket Mælk, som skulde bruges til Grøden. Først paa Dagen æltede de Ler. Hen paa Formiddagen eller ved Middag mødte man saa fra hele Byen. Efter at der var budt dem, en Bid Brød, en Snaps og en Drik Øl, toges der fat. Den Karl og Pige, der tjente paa samme Sted, stod sammen og klinede, han uden for og hun inden for Muren. Det var om at kline godt fast til Støjljerne, for at det kunde staa. Bindningen kaldtes det Træ, der gik langs ad Muren. Husmændene skar Ler af Ælten, og Drengene bar det hen til os der klinede. Naar vi var færdig med at kline, fik vi Risengrød og Klipfisk. Derefter dansede vi.

Omkring ved 1835-40 var de ældre Kvinder klædt saaledes, naar de skulde i Stads: De havde røde eller grønne Bajsskørter. Bullen, der var uden Ærmer, havde samme Farve som Skørtet. De strikkede Ærmer var sat fast i Undertøjet, og de naaede gerne til Albuen. Uden paa Bullen havde de et tresnippet hvidt Tørklæde. Paa Hovedet sad en Hætte, som var udsyet med Blomster. Foran denne over Panden laa et hvidt Lin. Oven paa dette var lagt sammen et fint sort Silkeklæde, det gik om i Nakken og blev bundet i en Dolle (Sløjfe) oven paa Hovedet. Naar de var til Kirke, havde de store Kyser (Kivser) paa. Skulde de til Alters, bar de hvide Forklæder. Paa Fødderne havde de Sko med store Spænder.

Min Faders Forældre, Christen Pedersen og Karen, var Husfolk nede i Jyderup. Farmoder døde nok, inden jeg blev konfirmeret, og hun var 76 Aar. Hun lærte mig denne gamle Bøn:

Fig. 8. Stine Sørensen.

Her gaar et Baand om dette Hus.
 Hvem bandt det Baand?
 Det gjorde Jesus med sin Haand.
 Hvem sang Salmen?
 Det gjorde Jomfru Marie.
 Jomfru Maria stod med Bogen i sin Haand

og Jesus paa sin Arm.
 Her maa ingen Tyv paa Taget gaa,
 her maa ingen Ulv bag Døren staa.
 Gud bevare baade Ild og Hus,
 Gud bevare baade ude og inde,
 Gud bevare baade Kvinde og Mand.
 Bønnen læses tre Gange om Aftenen,
 førend man til Sengs mon gaa,
 og tre Gange om Morgen
 før man opstaar.

Hos Jakob Nielsens fik vi Juleaften Risengrød og Klipfisk. Der blev sunget tre Gange Salmeverset: »Saa frelstes vi fra Synd og Død.« Ud paa Aftenen sad vi og spillede Kort om Æbleskiver og Pebernødder. Der blev sat en Tallerken skaaren Mad ind til os. Vi fik ogsaa hver en halv Snes Æbleskiver, og dem gemte vi ude i vor Kiste.

Til hver af Tjenerne gaves der en Julekage (et Sigtebrød). Der var paa den nedtrykt runde Krindse. Det kunde ogsaa ske, at der tillige blev givet en Ost eller et Stykke Flæsk. Dette bar vi saa hjem til vore Forældre. Var der Steder, hvor de havde en fast Husmand, da fik han ogsaa en Julekage.

Første Juledag gik Karle og Piger til Kirke for at ofre til Præst og Degn. Havde de da ikke faaet et nyt Stykke Tøj at tage paa, hed det sig, at de skulde kysse Degnen i Enden.

Helligtrekongersaften stod der paa Bordet et Lys, som gik ud i tre Grene.

Paaske Lørdag kaldtes for Stumpe-Lørdag.

Enkelte Gange var jeg med til Hjembæk Kildemarked. Der var meget at se, og det var altid saa fornøjeligt. Paa Bakken oppe ved Kilden stod den Dag en Kone med Drikkekar. Der var mange, som drak af Vandet, og de gav hende saa et Par Skilling derfor. Den blinde David gik der og spillede. En Pige, som ledede ham, sang tillige meget godt.

Anden Pinsedag og Skt. Hansdag var vi unge nede i Grevinge Skov. Vi dansede saa paa en Plads, hvor Jorden var traadt til. Der var gerne et Par Musikanter, som spillede paa Violin (Fiolin). Ud paa Aften samledes der ind til dem paa en Tallerken, men kun Karlene betalte. Vi Piger gav 2 Mark til Gildet i Fastelavnen, og naar der anden Tid paa Aaret var Musik, betalte vi ikke noget.

Jagildet holdtes om Lørdag Aften, naar der Dagen efter skulde lyses for første Gang. Til dette var med nogle af de nærmeste og de to Forløvningsemænd.

I Gaardene var der gerne stort Gæstebud. Om Morgenen, dette skulde være, kom Pigerne der med en god Ost, et Par Pund Smør, Mælk og Fløde. De blev saa opvartet med Mad og Kaffe.

Naar Gæsterne kom om Formiddagen, fik de skaaren Mad.

Bruden og Brudepigerne havde ens Kjoler paa. I deres Haarfletninger var indsat Blomster, som var lavet af Tøj. Naar de kørte til Kirke, havde de ikke noget paa Hovedet. Der var i Reglen fire eller seks Brudepiger og lige saa mange Brudekarle.

Var det en Enkemand, der havde Gæstebud, saa havde Bruden paa Hovedet en Hætte med klar Nakke tillige med lysblomstrede Hættebaand og Hagesløjfe. Uden paa Hætten sad Korsklædet. Naar der kørtes til Kirke, havde hun en sort Hat paa, men den toges af inde i Kirken.

Spillemandene stod uden for Gaardens Port og spillede paa Violin, naar Brudestadsen kørte hjemmefra, og de kom ogsaa for at tage igen dem, naar de vendte tilbage. Under Køreturen var der sommetider nogen, som affyrede Æresskud for dem.

I den første Tid, jeg kan huske, fik de ved Gæstebud Grød af Bankegryn. Senere hen var det Boghvedegrød eller dog mest Risengrød. De spiste med Træskeer. De tog selv Skeer med hjemmefra. Mandfolkene havde dem gerne i en Lomme. Til at have Klipfisk paa var der til hver

Person sat en Tin- eller Porcelænstallerken. Gafler brugtes ikke, men de maatte nære dem med deres Lommekniv. Der blev spillet over Borde.

Saa snart de havde spist, begyndte Dansen. Den, der havde været Kusk for Brudeparret til Kirke, skulde danse Brudevalsen med Bruden. Det næste Stykke blev danset af Brudeparret. Ud paa Natten, naar de dansede med Bruden, gav de hende Penge i Haanden. Det kaldtes Brudeskænk.

Til Middagen fik de skaaren Mad, som sattes ind paa store Kobberfade.

Ved Andendags Gæstebud bestod Middagen af Øllegrød og Plukfisk.

Det var tidt, at Barnet blev døbt, førend Moderen holdt sin Kirkegang. Saafremt de kunde, da kom det i Kirke den første Søndag efter Fødslen. De var jo ellers bange for, at Troldtøj skulde forbytte dem. Det var i Reglen en ung Pige af Familien, som stod med Barnet. Hun gav det gerne den første Dragt Klæder. Der var ogsaa en Kone med for at give Barnet Bryst.

Det skete ogsaa, at Børnene blev hjemmedøbt, for at de skulde fremstilles i Kirken den Dag, Moderen holdt sin Kirkegang. Naar de kom hjem fra Kirke, blev der af den nærmeste Familie lagt Penge til Barnet paa Vuggen. Det kaldtes Vuggepenge. Ofte var der saa stort Kirkegangsgilde, hvor der blev danset om Aftenen.

Ved Begravelser bar de Liget hele Vejen fra Hjemmet til Kirkegaarden. Det var en hel Uære i Førstningen, da de begyndte at køre dem. Nogle af Mændene blandt Følget kastede Graven til med Træskovle, mens de øvrige blev staaende der. Det var dengang ikke Skik, at nogen skulde have Kranse med til Begravelse, men de havde gerne et Par med fra Hjemmet, og de blev lagt paa hver sin Ende af Graven.

Var der nogen, som ikke havde Raad til at gøre Gilde, f. Eks. Kirkegangsgilde, saa blev det kaldt Hosesokkegilde. De sagde: »Selvbedende Gæster skal sidde paa Dørtær-

skelen«, og »Uforventede Gæster skal tage uforventede Retter.«

Gaardejer Ole Jensen, Høve (født i Sneglerup 1836, død 1919) fortalte:

Naar der i Sneglerup skiftedes Oldermænd, saa holdtes der Gilde, først var dette tredje Juledag eller anden Nytaarsdag, men senere blev det nok forandret til Helligtrekongersdag. Orne- og Tyregildet holdtes paa en Gang hos den, som havde Bytyren. Først var dette om Fastelavnen, men siden hen blev det holdt om Sommeren. Bysens Gaardmænd og deres Kvinder var med til det. Vi mødte Kl. 3 om Eftermiddagen, og kom de senere, maatte der gives til en Pægl Brændevin. Der opvartedes med Mad og Kaffe.

Efter at en Mand havde faaet Skøde paa Gaarden, maatte han hos Oldermænden give en Pot Brændevin til Byslavet.

Gæstebud holdtes om Fredagen i Brudens Hjem. Naar der kørtes til Kirke, red Rytterne bag efter Vognene. Som ung var jeg med til et Gæstebud i Anders Bentsens Gaard i Holte, og vi var da fire, som red bag efter Stadsen.

Under Middagsmaaltidet spillede Musikanterne. De kom saa med en Tallerken til Spillemandspenge, og derpaa maatte hver lægge en Firskilling. Paa en anden Tallerken, som derefter kom omkring, blev der lagt en En- eller Toskilling; det var til de fattige. Ud paa Natten gik en Tallerken om igen til Musikanterne, og paa det lagde man gerne hver 12 Skilling.

Aarsdagen efter, at en Gaardmand eller hans Kvinde var begravet, holdtes der Æreøl. Baade gamle og unge blev bedt til det. Da jeg var 11—12 Aar, var jeg med til et saadan Gilde i vor Nabogaard hjemme i Sneglerup. Hver fik saa et Stykke skaaren Mad. De skulde have en halv Tønde Øl. Paa Bordet lagdes en Malkekrans, og paa den sattes Messingkedlen med Øllet i. De tog det saa op

med en Øse og drak det. Senere blev det forandret til, at de fik en Fjerding Øl og fire Potter Brændevin.

Der var en Mand, som skulde hen til Pastor Bang i Grevinge og meddele noget. Men da han kom ind, blev han noget forbløffet og kunde ikke rigtig huske, hvad han skulde sige. Præsten sagde saa, at han kunde gaa ud og betænke sig og da komme ind igen for at sige, hvad han skulde.

Gaardejer Anders Kinimond, Hønsinge (født 1835) har 1910—17 nedskrevet:

I Hønsinge By skete Udskiftningen 1792. Paa den Tid var der 17 Gaarde og 24 Huse liggende i Byen.

Gaardmændene var skiftevis et Aar Oldermænd, og med den Bestilling fulgte et større Horn, som han skulde tude paa Gade i, naar der var noget at bekendtgøre. Samlingsstedet var ved en sjælden Sten, der laa midt i Byen ved Gaarden Matr. Nr. 11. Stenen var med en glat Flade, ca. 2 Alen i Diameter, men Spids nedad med halv Vidde ved Foden, som Naturen havde dannet. For ca. 50 Aar siden blev der bygget en Kampestenslænge ved den Gaard, den laa nærmest, hvortil den blev slaaet i Stykker og brugt. Ved Udskiftningen ophørte det nok med, at By-mændene samledes ved Stenen. Fra den Tid skete det hos Oldermændene.

I Byen var en gammel Vedtægt, at naar en Gaard blev overtaget af en ny Ejer eller Fæster, skulde han, før han optoges i Bylavet, give Velkomst. Gildet stod i hans Hjem, hvor Byens Gaardmænd fik Smørrebrød med en vis Portion Øl og Brændevin. Denne Vedtægt gik først af Brug ved 1850.

Naar en Mand af Bylavet eller hans Hustru døde, skulde den Efterlevende give en vis Portion Æreøl for den afdøde til Bylavet inden et Aar efter Dødsdagen, men den Vedtægt gik af Brug i 1830erne.

Her i Bylavet var en Bysbog, hvori der blev skrevet Mulkter for at møde for sent og Udeblivelse til Samlinger. Naar der paa Kirkegaarden skulde graves en Grav til et Lig fra Byen, skete det paa Omgangstur fra Gaardene. Der var fire hver Gang og en Mand fra hver Gaard. Det blev da skrevet, hvem der sidst havde gravet. Den Skik ophørte for ca. 55 Aar tilbage.

Før Udskiftningen blev der af Oldermænd eller en anden vis Mand i Byen kaaret til at beramme et Møde paa Byens Gade for at træffe Bestemmelse om, hvad Dag man maatte Foraarssaaning begynde. Rug maatte man ikke saa i Klødagene, imellem Søren og Sem (fra 23. til 27. Oktober inklusive). Det blev nok nøje overholdt.

I forrige Aarhundrede blev der i Byvis eller afpassede Kredse af den fungerende og sidstværende Oldermænd foretaget Stodderjagt fra Sted til Sted for at anholde Vagabonder og Løsgængere, hvilket vistnok skete efter Øvrighedens Ordre paa en bestemt Dag hvert Aar over hele Landet. Saa vidt mig bekendt blev Stodderjagten først afskaffet i Tiden ved 1830erne.

Før Udskiftningen havde Byens Gaardmænd den Vedtægt, at de skiftevis et Aar skulde have Bytyr til at bedække Byens Køer. Til Tyrens Sommergræsning var der en Holm, ca. 6 Skp. Land god Græsjord, umiddelbart ved Byen, hvor den stod tøjret hver Sommer til Mikkelsdag, og den Holm er fremdeles bleven kaldt Tyrholmen. Men ved Udskiftningen ophørte det med det fælles Græstykke til Tyren, fordi det jo saa kom ind under et bestemt Matr. Nr., hvorved der skete den Forandring i Vedtægten, at Holderen i Stedet for tidligere skulde græsse Tyren selv og samtidig holde Byorne, begge Dyr skiftevis et Aar, hvorfor han af hver Gaard i Byen skulde have 2 Mark for Tyren og 1 Skp. Byg for Ornen.

Smeden havde i gamle Dage Akkord, eller som det blev kaldt Tingning, med alle Byens Gaarde ved Reparationer af Plove, Harver, mindre Ting ved Vogne og Hestebeslag, men i den Tid var der kun faa Heste, som blev

beslaaet paa Bagbenene. De, som Arbejdet var for, skulde levere det dertil fornødne Jern og Kul. De fleste havde et Stykke Jern med Navn eller Mærke liggende i Smedjen. Kullene bar man saa dertil i en lille Pose, naar de skulde bruges. Naar der skulde smedes nye Hestesko eller et andet større Stykke Jern bearbejdes, skulde Smeden have en Mand til at slaa op, som det blev kaldt, og naar der var større Reparationer, som varede en halv Dag eller længere, skulde Smeden have Kosten hos den, der blev arbejdet for. Smedens aarlige Vederlag var fra hver Gaard: $\frac{1}{2}$ Td. Rug, $\frac{1}{2}$ Td. Byg og et Læs Tørv eller et lille halvt Læs Ærter fra Marken. Den Akkord blev de fleste Steder i Hønsinge forbi imellen 1855 og 60.

Før den nuværende Amtsvej fra Svinninge i Tudse Herred til Nykøbing blev indgrøftet og grundforbedret, har vor Forfædre i hele Ods Herred udført flere større naturel Arbejder: Høve Strædes Afgravning, Faarevejle og Svinninge Vejlers Dæmning. Gaardmændene havde da, naar der skulde mødes med flere, ikke saa sjældent en Pige med til at læsse.

I Fortiden blev Vejen fra Høve Lyng over Ellinge Lyng til Højby brugt som Hovedvej til Nykøbing. Naar man kender Jordbunden ved begge Vejlinjerne, er det fatteligt, at der uden nogen Grundforbedring har været bedst fremkommeligt paa det flade, tørre lyngbevokset Terrain. Paa den Tid var der en Slags Kro i det første Hus paa Ellinge Lyng, der tæt ved Vejen ligger ved Sogneskellet imellem Vig og Højby. Det Hus er bleven kaldt Syldehøv. For 150 Aar tilbage var det vistnok det eneste beboede Sted imellem Høve By og Ellingegaard, hvorfor Kroen har været der med rigtig passende Beliggenhed for hin Tids Færdsel.

Omkring den 20. Maj blev der hvert Aar sluppet 2 a 300 Kreaturer i Græsning paa det flere Hundrede Td. Land

store Areal, der tilhørte Staten og derfor kaldes Kongepar-
ten. En Herre fra Godskontoret og Sognefogden fra Højby
var da tilstede. Det blev betragtet som en Festdag for
unge Mennesker at være med der, thi for noget over 60
Aar tilbage blev der ikke stillet store Fordringer til For-
nøjelse.

Det gamle plov lignende Redskab Krogen brugtes om
Foraaret til at dække Sæden, navnlig Bygget, og det kald-
tes at krøje. Krogen var i hin Tid et praktisk Redskab,
fordi Jorden de fleste Steder var daarlig tilberedt, og der-
for kunde den bedst benyttes. Jeg mindes at have set en
af de ældste gamle Kroge med lang Aas frem mellem He-
stene og tilmed meget klodset, men den er nok ikke brugt
her paa Egnen i min Tid. I 1830erne blev en mere prak-
tisk og let Krog kendt i Ods Herred. Den var som en
Kartoffelmuldplov, men der var ingen Muldfjæller paa den.

Som Driften var, kunde der ikke frembringes ret meget.
Tremarks Drift: Grønjords Byg, Rug og et Aars Græs, men
kun Naturgræs, fordi der blev intet Frø saaet. Foraars-
arbejdet i Marken begyndte med at harve og pløje den om
Efteraaret rispet Grønjord til Byg, naar den Gødning, de
havde, var kørt ud, hvilket skete før Pløjningen. Sidst i
Maj Maaned begyndte Bygsaaning, og det var en anstren-
gende Tid for Karlene. Straks naar de kom af Sengen
om Morgenen, spiste de et Stykke Ostbrød. Kl. 4 spændte
de et Par Heste for Krogen og krøjede i tre Timer, saa
hjem at faa Melgrød til Davre, straks ud igen med et Par
andre Heste, og det skulde gaa fort hele Dagen til
Solens Nedgang. Naar saa et Par Tønder Land var krøjet,
kom Pigen ud at harve det færdig, først med en Harve
med Jerntænder og dernæst med en Harve af bar Træ,
men med den skulde hun køre i Trav, for ellers samlede
den Kvikroden sammen i Bunker. Hvis Lerjorden var
klimpet, blev Klumpene slaaet i Stykker med Trækøller.
De fleste Gaarde havde et Stykke af Agermarken, der kun
blev benyttet til Havre og Græs, to Aar Havre og to Aar

Græs, nogle et Aar Havre og et Aar Græs. Gødning til Havre brugtes ikke.

Naar de var færdig med Foraarssaaningen, blev Ler-væggene spækket og hvidtet, de udvendige Døre og Porte tjæret. Saa var den gode Tid i Særdeleshed for unge Mennesker kommen. Det varede i Reglen flere Uger med at skære Tørv. Hvor Tørvelodderne fra flere Steder grænsede nær sammen var det meget almindelig, at de gik sammen, naar de skulde spise, og saa blev der ofte leget lige saa lang Tid, som der blev arbejdet. Men i hin Tid kendtes heller ikke til, at der var noget andet nødvendigt Arbejde at faa udført med Undtagelse af lidt Vejarbejde.

Høhøsten begyndte sjældn før noget ind i Juli, fordi Agermarken var i ringe Kultur, og derfor kom Græsset sent frem. De fleste Enge led af stillestaaende Vand, hvorfor de var sure og kolde, saa Væksten først begyndte, naar den varme Tid kom, og derfor blev de sjældn færdig med Høhøsten, før Rugen var moden.

Sædehøsten foretoges i den Tid med en vis Travlhed, endskønt den var lille. De begyndte at meje Kl. 5 Morgen, saa Kl. 6^{1/2} hjem at faa Grød til Davre, og Kl. 9^{1/2} kom skaaren Mad med Snaps til ud i Marken. Middagsmaden var de fleste Steder god. Middagssøvn varede til Kl. 1^{1/2}. Til Midaften fik de skaaren Smørrebrød og Snaps ud i Marken. Øl havde de derude hele Dagen. Kl. 9 fik de Grød til Nadver. Men naar de havde bundet og sat Neger i Hobe, kom de sjældn hjem før Kl. 10 og tidt senere. Det var en lang Arbejdsdag, som i Reglen gik med Lyst og Tilfredshed. Der blev sjældn indhøstet før Mikkelsdag. Fra den Dag begyndte Ævertiden. Heste, Kvæg, Faar og Svin maatte da uhindret gaa hvor som helst til Foraarets Komme, og hvis ikke Jorden blev dækket med Sne, var der mange af hver Slags Dyr, der ikke kom i Hus før langt hen paa Vinteren. Den Skik gik først af Brug i Ods Herred omkring 1844. Det var svært for de ældre Mænd at blive fortrolig med at miste den nedarvede fælles Rettighed.

Naar der var indhøstet, begyndte de at pløje til Rug, hvor der havde været Byg, og det tog lang Tid, for de fleste Heste gik jo ofte om Natten langt fra Hjemmet, saa det skete tidt, at der søgtes i længere Tid om Formiddagen efter disse, hvis det var taaget Vejr. Men i Reglen var der visse Steder i Marken, Hestene holdt dem til, saa gjaldt det om at faa fat paa dem, og det skete bedst ved, at man havde en Lok Havre i Haanden at byde dem.

Vinterarbejdet var Plejelstærskning. Det var mest almindelig, at en Karls Arbejde paa en Bondegaard var at tærskede hele Vinteren. En Arbejdsmand tærskede for det meste paa Akkord. I Reglen fik han hver 24 Tønde og Kosten, Sædens Kastning indbefattet. Sæden blev rensed med Haandsold, hvortil kvindelig Medhjælp blev benyttet. I gamle Dage betragtes det som en Selvfølge, at voksne Piger kunde rense.

Den første Tærskemaskine, der kom i Brug ved en Bondegaard i Ods Herred, var vistnok først i 40erne hos Erik Nielsen i Overby. Men der gik adskillige Aar efter den Tid, da de fleste ikke havde Tærskemaskine.

Fastelavnsløjerne foregik for 100 Aar siden saaledes: Paa et fladt Jordstykke i en Omkreds blev sat et Stykke Tømmer eller Stang et Par Alen over Jorden, hvortil Enden af en Snor blev fastgjort, og den, som skulde udøve Legen, tog da den anden Ende af Linien, hvis Længde var 48 Alen, saa langt ud, den kunde naa. Han skulde med den stram løbe Kredsen om, til den var viklet omkring Stangen.

Samtidig foretoges en lige saa komisk Leg af en anden. Der var lagt et Antal Høuseæg i lige Linje paa Vej eller Mark med en hvis Afstand mellem hvert Æg. Han skulde saa løbe med et Æg ad Gangen ind i Stuen. Det var beregnet, at begge Parter — han med Snoren og han med Æggene — havde lige langt at løbe. Det gjaldt saa om, hvilken af dem der først blev færdig. Æggene tilfaldt

nok det Parti, som tilhørte den, der først var bleven færdig.

Legen med Plovhjulene gik saadan til: Hjulene var paa en fin Jernaksel, hvorpaa var fastgjort et Stykke Træ, der kaldtes Bolster, som Plovaasen laa paa, der sammenholdtes med en Jernlænke, naar Ploven brugtes, men til Legen blev saa Aasen hægtet fra. Enden af en Line tyndt Reb, ca. 30 Alen lang, blev bundet omkring Aksel og Bolster nøjagtig paa Midten. Sportsmanden skulde saa holde paa Linens Ende, gaa eller løbe med den stram trække Hjulene en vis Afstand paa en bestemt Tid for at blive den Vindende. Men hvis der var flere, som vilde vise deres Dygtighed samtidig til den Kørsel, blev jo den, der i korteste Tid kom til Maalet med Hjulene, Dagens Helt. Man kan nok tænke, at et saadant Køretøj uden Stang var udsat for tidt at komme paa tværs til Uheld for Sportsmanden, men til Latter for Tilskuerne.

Gaardbestyrer Lars Kinimond, Hønsinge (født 1868) har 1917 nedskrevet:

Fogedkornet samledes i Reglen ved Mortensdag i hver By. Sognefogden gav i den Anledning her i Byen to Potter Brændevin. Mændene samledes hos Oldemanden hver med 1 Skp. Byg. Et stort Kar med en Skæppe i stilledes midt i Stuen. De fik der hver tømt sin Pose, og der skulde gerne være godt Maal, saa naar Skæppen blev fuld, kunde det drysse ud i Karret.

Det var ved Mikkelsdag, at Jordemoderen samlede Mælk til Ost. Køerne gik da i Æver, og Mælken var fed. En Uge før sendte hun en Kone ud med Indbydelse til en bestemt Dag at levere Mælk. Vedkommende Kone fik, hvor hun kom, en god Lok Uld. Faarene var lige klipet. Pigen mødte den aftalte Dag med Mælken. Paa hendes Hoved laa en pæn Bærekrans, og paa den stod Sibøtten, der var nyskuret og med blankpudsede Baand.

Ofte var der en lang Vej at gaa. Af Sødælken tilvirkede Jordmoderen god Ost til sin Vinterforsyning. Pigen fik hos hende en Kop Kaffe med brunt Sukker til. Dengang var Kaffe en Sjældenhed.

For at vedligeholde Skoleloddens Hegn leverede hver Gaard i Distriktet til Læreren 2 Skp. Havre. Konerne blev bedt med til Havregilde, men oprindelig var det kun Mændene, der kom med. Det har fundet Sted i Jyderup Skole til vore Dage.

Den gamle Bornholmer, som staar her i Stuen, har sin Historie. Min Bedstefader var i København med Fourage 1813, og han kørte da Uret hjem paa en Hækvogn. Ottedagsværk var dengang en Sjældenhed blandt Almuen. Der siges, at der var kun tre eller fire i hele Ods Herred. Om Sommeren 1834, da alle Gaardens Folk var paa Engen at rive Hø, havde en Landevejssvend taget Ottedagsværket ud af Skabet, stjaalet et Stykke Flæsk, Ost, Smør og puttet det hele i en Sæk, hvorefter han gik ad Kalundborg til. I Mellemtiden kom en Pige for at laane Brød, og hun opdagede Tyveriet. To Karle red da efter Flygtningen. Ved Høve Stræde løb han ind i en Rugmark, kastede Sækken og forsvandt. Saa kom Uret i Sækken paa Hesteryggen, og hjem efter gik det.

Gaardejer Anders Kinimonds Hustru, Bodil Sophie Larsdatter, Hønsinge (født 1841, død 1917) fortalte:

I min Barndom var der ved Peder Nielsens Gaard i Lille Egebjerg en Sten, som var stillet op paa nogle mindre Sten. Ved den samledes Mændene, naar de blæste i Byhornet. Min Bedstefader, Lars Andersen, som boede der i Byen brugte aldrig til daglig at have Penge hos sig. Naar de blæste sammen henne ved Stenen, saa skulde han med, og han kunde da sige: »Hvordan der, jeg skulde vel

have nogle Skillinger med«. Saa tog han en Firskilling eller Otteskilling med sig.

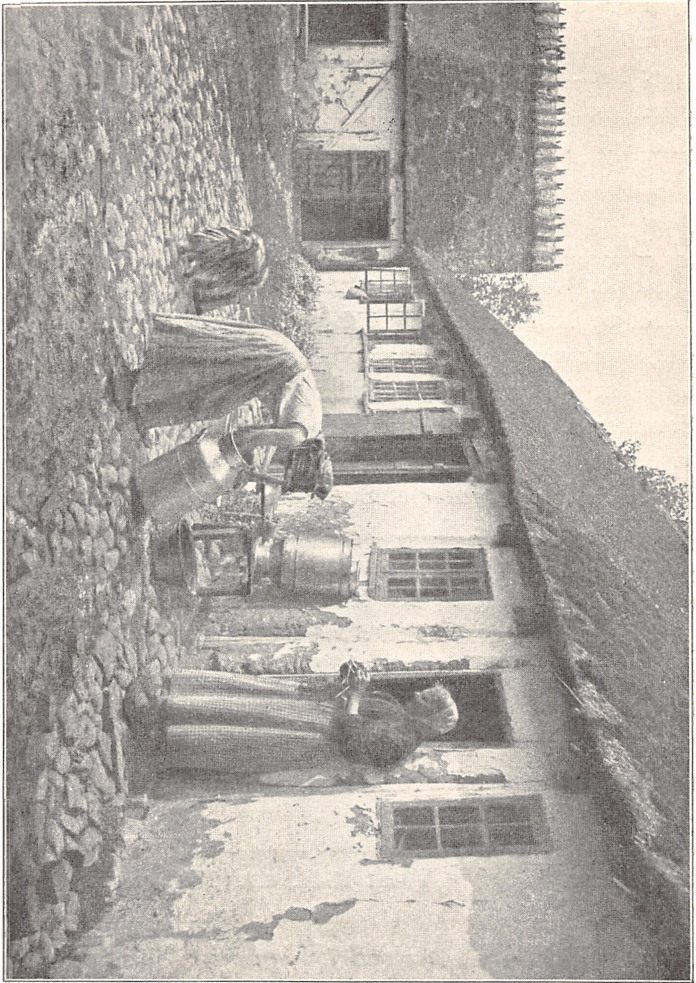

Fig. 9. Det indre af Christian Hansens Gaard i Eskildstrup.

Gaardejer Christian Hansen, Eskildstrup (født i Sejstrup 1837, død 1913) har meddelt:

I ældre Tid tudede Oldemanden her i Byhornet, og

Mændene samledes da paa Vejen ved Tudestenen. Den Sten sidder endnu henne i Gærdet.

*Johan Rasmussen, Bøgebjerggaard i Hølkerup (født 1899) har 1916—17 optegnet:

Naar man kører fra Nykøbing ad Egebjergvejen, løber denne et Stykke langs med Annebjerg Skov. Paa et Sted, hvor Vejen svinger, ca. en km. norden for Kildehusene, staar der inden for i Skoven nogle Træer, som kaldes Tobaksbøgene. Naar Bønderne i gamle Dage kørte fra Nykøbing og hjemad, var det altid Skik, at de holdt uden for disse Træer og stoppede Piben om, og med det samme de holdt, smagte de ogsaa i Reglen paa den Brændevin, de havde købt i Byen.

Der fortælles om, at Bønderne paa saadanne Køreturer ofte maatte have en Dreng med til at lukke Led op og i, thi i gamle Dage var der rundt omkring paa Vejene Led, som man skulde passere. Endnu i vore Dage er der Steder, som bærer Navn fra den Tid, skønt Ledene har været fjernet i lange Tider, f. Eks. Røde Led ved Egebjerg Møllebakke og Rørmoseleddet paa Skellet mellem Hølkerup og Gelstrup.

Prinsebakkerne har sit Navn efter Frederik den Syvende. Som Kronsprins kom han nemlig til Kongsøre for at udgrave disse Høje. I den ene fandt han jo et Gråvkammer. Der fortælles, at han vilde slæbe Stenen, som laa øverst, bort og forlangte, at Skovfogden skulde lade Heste til. Det gjorde han ogsaa, men tog 2 gamle Hammeltøjer, og da Hestene tog dem itu, kunde Prinsen nok se, at han maatte lade Stenen ligge.

I meget gammel Tid var det Skik i Egebjerg Sogn, at man havde en Bøtte staaende for Enden af Bordet. Denne Bøtte kaldtes Bænken. I den hældte man al den Mad,

man levnede fra hele Ugen, baade Kaal og Ærter o. s. v. Om Lørdagen blev denne Blanding saa opvarmet og spist, og man kaldte den for Bænkevælling.

Naar man bommede, d. v. s. satte Rendegarn i Væven, var det om at gøre at trække Stangen hurtig af Bommen og slaa den rask imod Stuedøren, for at Stykket hurtig kunde komme af Væven igen.

Gammelt Rim om Byerne i Egebjerg Sogn :

Frostrup det er en stor Stad,
 og i Avele har de ingen Mad,
 Braade ligger i en Hule,
 og i Hølkerup har de hverken Taar eller Smule,
 i Gelstrup har de baade Smør og Fedt,
 og i Underue har de Rendestenskidt,
 Ulkerup ligger ved en Skov,
 og i Læstrup har de deres Behov,
 i Glostrup kan de baade skære og sy,
 og Egebjerg det er vor Kirkeby.

Gaardejer Christian Pedersen, Hølkerup (født 1827, død 1915) fortalte:

Naar her i Byen var noget de skulde, saa blev der tudet i Hornet, og de samledes da paa en Plads vest for Gadekæret.

Anden Nytaarsdag blev der skiftet Oldermænd. Der holdtes da Gilde hos den, der skulde overtage Bestillingen. Vi fik saa skaaren Mad og Kaffe. Den Dag betaltes ogsaa Smaaredsel til Degnen. Han gav da to Potter Brændevin og et Pund Tobak. — Om Fastelavnen var der ogsaa Gilde, naar der skiftedes med Byornen, og vi kom da med hver 1 Skp. Havre.

Hos Oldermændene var Byhornet og en Byspung, hvori der laa et Par Skilling.

Parcellist Niels Peter Nielsen, Bøsserup (født 1853) fortæller:

Min Moders Forældre hed Niels Pedersen og Dorthe, og de boede i et Hus i Braade. De vilde da se at faa den Gaard henne i Læstrup, som nu Niels Rasmussen har. Niels turde ikke saa godt tage til København og tale til Kongen om det. Men Dorthe havde Mod i sig, og en Morgen gik hun med sine Træsko paa hjemmefra. Hun blev sat over Stranden til Næsset og igen derfra til Holbæk. Saa gik hun videre og naaede til København om Aftenen. Hun kom nu hen til hendes Broder, som boede derinde, og han var en rig Knag. Saa fulgtes hun med ham hen og fremstillede sig for Kongen. Dorthe førte Ordet der og fremkom med, om den Gaard i Læstrup der var ledig. Kongen svarede, at det kom an paa, om hun havde nogen Kaution. »Her er Kautionen«, sagde Broderen og slog sig for Brystet. Saa svarede Kongen, at hun kunde gaa hjem og tage Gaarden i Besiddelse. Det var nok ved 1820.

Naar vi havde taget det sidste Hug af Sæden, saa skulde vi svinge Mejereet tre Gange over Hovedet.

Parcellist Christian Jakobsens Hustru, Manna Petersen, Underød (født 1861) har 1914—17 nedskrevet:

Der skulde være saa mange Snoge i den gamle Ulkerup By, saa nogle mente, at det var for Snogenes Skyld, de maatte flytte. Derfra er en gammel Fortælling: En lille Dreng sad paa Gulvet og havde Grød og Mælk paa en Stol. Saa kom der en Snog og drak af Mælken. Drengen slog den da med Skeen paa Panden og sagde: »Gaa væk din blissede Hund. Vil du søbe Mælk, skal du søbe Grød med«. Den Familie, det skete hos, flyttede ud til et Hus i Skaverup, der nu ejes af Lars Olsen.

Bedstemoder¹⁾ fortalte, at hendes Mormoder, Kirsten, havde sagt, at hun som Barn var hos sin Morbroder i Ulkerup, og da kom hun med dem til et Bylavsgilde paa Teglværksgaarden. Der var flere Børn med, og de opholdt sig i Skorstensstuen. I en anden Stue sad Bymændene med deres Koner. Døren stod aaben, og Kirsten saa, at inde i Stuen var der et kønt Panel. Paa en høj udskaaren Kistebænk for Bordenden sad der en Mand og Kvinde, hun med et stort Skavt paa Hovedet. Hvordan et Skavt saa ud, beskrev Bedstemoder mig, dog fik jeg ingen Forstaaelse af det, men Moder sagde, at det var vist som en høj Kappe. For den nederste Bordende stod en Kvinde og skar af et Brød, et Stykke til hver, og en Bakke med kogt Flæsk gik rundt til Gæsterne. Børnene kom ind og fik et Stykke Brød, gik op til Kvinderne, der sad yderst for Bordet, og fik et Stykke Flæsk. Saa gik de op og nejede for dem, der sad paa Kistebænken, hvorefter de kom ud i Skorstensstuen og spise. Da de var færdig, sang de inde i Stuen. Efter at de kom hjem, sagde Kirstens Morbroder: »Gud have Lov for naadig Herskab«. Bedstemoder mente, at der var noget særlig ved det Gilde, da hun ikke troede, at Inspektøren holdt Lavsgilde med de andre i Byen.

Skovfoged Frølich ved Annebjerg var saa ivrig mod Skovtyve. Engang tog han sin egen Kone med paa Gods-kontoret og meldte, at han havde fanget en Skovtyv. Men paa Kontoret skældte de Frølich ud og beværtede Konen.

Ved 1840—50 var der en Skovfoged i Kongsøre, som hed Lars Rasmussen. Dengang kom Ourø- og Næsboerne

¹⁾ Kirsten Larsdatter, født 1784, død i Underød 15. Maj 1874, gift 7. Januar 1814 med Husmand Hans Pedersen i Højby. Hendes Forældre var Husmand Lars Madsen i Højby, begravet 17. November 1804, 63 Aar gl., og Anna Christensdatter, født 14. December 1755, død 5. September 1824, Datter af Husmand Christen Larsen i Højby, begravet 19. Februar 1775, 59 Aar gl., og Kirsten Jørgensdatter, begravet 25. November 1802, 84 Aar gl. (Egebjerg og Højby Kirkebøger).

om Vinteren til Kongsøre og købte Brænde. Var der Is paa Fjorden, havde de Lov til at hente Brændet mod at betale til Skovfogden. Saa kom de med Slæde over Isen. Der var da en god Madkurv til Skovarbejderne. Den spiste de saa af og læssede da Brændet paa Slæden, medens Manden var oppe hos Lars Rasmussen og betale. Der blev saa tidt læsset mere paa, end der var i Bunken, for der var nogle, som gav gode Drikkepenge. Det var en gammel Ret, at de maatte hugge en Brækstang til at læsse de tykke Træer paa Slæden med. Engang kom Lars Rasmussen bag paa en Skover og spurgte, hvad det var han huggede. »Det er en Brækstang«, svarede han. »I hugger Brækstænger, saa vi kommer i Slaveriet allesammen«, sagde L. R. Saa løb han igen. Engang faldt der et stort Træ ud over Skovgården paa en Mark ved Hølkerup. L. R. sagde: »Det faldt skidt, det maa I se at faa af Vejen«. Skoverne sendte da Bud til den Mand, paa hvis Lod Træet laa. Han og hans Karl kom saa kørende med Mad og Brændevin til Skoverne. Træet blev nu hugget i Stykker og kørt hjem af Manden. Lars Rasmussen var gaet hjem til sit. Engang bad en af Skoverne om Lov til at tage nogle Kosteris af de Træer, de fældede. L. R. sagde: »Jeg har hørt, der skal være gode Kosteris i Stokkebjerg Skov«. Der blev saa ytret Frygt for Jakob Skytte, som var Opsynsmand i Stokkebjerg. Da sagde Lars Rasmussen: »Naar I vil stjæle Kosteris i Stokkebjerg, skal I være tre om det og have en Pægl i Lommen. Den ene gaar ind til Jakob Skytte med Pæglen og bliver der. De to gaar roligt ud i Skoven og skær Kosteris«.

I Holmen Skov var det almindeligt at tage til et Økseskaft engang imellem, og var der ikke lige straks Brug for det, blev det lagt i Bunke. Naar der saa var bleven et tilstrækkeligt Antal Økseskaftbunker, gik Skoverne ind til Smeden i Læstrup og delte dem. Smeden gav da Mad og Brændevin. Han fik saa sin Part af Bunkerne, og han købte aldrig Brænde. De tog ogsaa Aftengrene. De, der var lige ved, bar dem hjem hver Aften, men de, der var

længere borte, lagde dem i Bunker, til de kunde faa Vogn efter dem.

Der var en Mand fra Læstrup, som skulde til Nykøbing med 2 Skæpper Bøgeaske. Det var 2 Skilling i Sise for Skæppen. De 4 Skilling, som han havde faaet med for at betale Sisen, kunde jo være rart at have til en Snaps, naar han kom op hos Hans Bentsen med Asken. Der skulde han have 2 Mark for Skæppen, men de vilde hans Kone have, saa deraf blev ikke noget til Snaps. Han prøvede paa fra Grønnehave at komme ind gennem nogle Haver for at naa ind i Byen, men da han kravler over et Havegårde, løb han lige mod en Betjent, der straks tog baade Mand og Aske. Manden sagde: »Er Asken Deres, saa er Posen min«, og da rystede han Asken ud over Betjenten, der kun sagde: »Pu, hvor den ryger«. Saa sparede Manden de 4 Skilling, men han sagde siden: »Kors, hvor jeg blev skældt ud af Kristiane, da jeg kom hjem«.

Der var engang en Mand fra Gelstrup, som spurgte en Betjent om, hvad han hed. Han hed Vassermænd. »Naa«, sagde Manden, »Vassermænd, ja, min Hund der hjemme hedder ogsaa Vassermænd«.

Bedstefaders Slægt stammede fra Lumbsaas. Der var hans Farfader, Hermand Hermandsen, Gaardfæster. Han havde en Søn, der hed Per, og han trolovede sig med en Pige fra Bjergene, altsaa fra et andet Gods. Det faldt de stolte Krongods Bønder lidt for Brystet, og der blev nok ogsaa klaget over det, at en Pige ude fra Landet skulde komme ind i Krongodsets Bylav. Men hun var jo ikke stavnsbunden, og hun havde Lov at rejse. Saa blev der sagt fra højere Steder, at hvis Per vilde gifte sig med den Pige, da kunde han ikke fæste sin Faders Gaard. Men alligevel giftede han sig med Marie Hansdatter, og de fik et Gadehus i Gudmindrup. Det var en stor Sorg for Hermand Hermandsen. Han var dengang Enkemand. En

svagelig Datter havde han hos sig, og hun døde nok før ham. Men saa kom hans Sønesøn, Hans, op til ham, og da begyndte den gamle Mand at haabe paa, at han skulde tage Gaarden efter ham. Hermand døde, da min Bedstefader var 15—16 Aar, saa han var for ung til at tage den. Gaarden havde været i Slægtens Eje i flere Led. Der kom saa en ny Slægt, som er der endnu.

Bedstemoder fortalte om et Gæstebud eller Gilde i hendes Moders Hjem i Højby, hvor der blandt Gæsterne var Højby Degn og Lars Madsen tilstede. Christen Larsen skænkede Brændevin af en Træflaske i et Tinbæger, og det gik saa rundt mellem Gæsterne. Degnen drak først. Kirsten kom efter med Ølkovsen. Degnen drak og roste Øllet. »Malt og Humle ikke Spor af Pors¹⁾, jo Kirsten forstaar at brygge en god Drik Øl. Det er ikke fattig Folks Øl Kirsten opvarter med«. »Ja, Humlen har vi jo faaet fra vor Datter i Læstrup«, sagde Kirsten. »Hun plukker den vel i Skoven?« mente Degnen. Kirsten stødte til Christen Larsen og sagde: »Hun har Humle i sin Have«. »Jeg har hørt«, sagde Degnen, »der skal være megen Humle inde paa Holmen; der henter hun den vel?« »Det er muligt, at der er Humle, jeg har da set nogen, naar jeg er gaaet ind til min Datter, men denne er fra hendes Have«, svarede Kirsten. »Hun har vel en Humleræve?« spurgte Degnen. »Hun har to«, sagde Christen Larsen. »Der kan jo gro en svær Hoben Humle paa to Ræver. Men saa Maltet, Christen, det koster da noget«, sagde Degnen. »Ja, Anna vævede jo for Ladefogden, og der havde hun faaet en stor Kurv Malt.« Degnen mente, at Ladefogden kunde sagtens give Malt, han malede jo Mel og Gryn for Bønderne. Men Christen Larsen, der havde drukket Gæsterne til nogle Gange, blev ivrig og talte højt

¹⁾ Pors er en Busk, som Folk brugte til deres daglige Øl. Der var ikke Raad til Malt.

om Peder Ladefogdes Ærlighed, han var lige saa ærlig som Hans Møller i Højby. Degnen lo og sagde: »De Møllere, de Møllere«. Saa begyndte Degnen at tale om sin Travlhed og Besværlighed. Han skulde være baade her og der, synge i Kirken hver Søndag enten han var glad eller bedrøvet, og saa de Gæstebud, Barsler og Begravelser. »Det maatte jo være rart med alle de Gilder«, mente Lars Madsen. Degnen sagde, at det var ikke altid godt. Det var et farligt Slid, før han fik ordnet alt for Præsten, og Bønderne var ikke altid saa flinke, at de bad ham med, og om Søndagen var der jo ikke noget, det var meget sjældent, at Præsten bad ham til Middag. Der blev saa sagt: »Men naar Degnen er ude at tælle Tiende, det maa da være godt?« Saa blev det først rigtig galt, syntes Degnen. Den Hjælp, han fik, var ikke meget. Præsten gik og talte med Bønderne og smagte paa deres Øl. Drengene, som skulde hjælpe til at tælle Kongetiende, gjorde Grin og talte galt. De forstyrrede Degnen i at tælle, saa han maatte gøre det om. Mange af Bønderne havde Travesættere (20 Neg i Bunke), men enten kunde de ikke tælle, eller de vilde snyde, og nogle gemte Neg inde i Sættet — satte tre Neg i Række — saa maatte han alligevel tælle om efter dem. Drengene havde alt andet i Hovedet end at tælle. De var lige glad, om ogsaa det blev for lidt til Kongens Part, men det kunde Degnen dog ikke taale, han fik jo kun den mindste Part og skulde saa dele den med Skoleholderen. Der var da nogle af Bønderne, som var vrede, fordi det varede forlænge, inden de kom at tælle. De kunde dog ikke være alle Vegne paa en Gang, men Præsten sagde de ikke noget til, og Drengene skulde nok hytte sig, saa det gik ud over Degnen. Lars Madsen kom siden til at tælle for at hjælpe Degnen, og han sagde, at Bøndernes Øl og Brændevin forstyrrede Degnen lige saa meget som Skrивerdrengene.

Der var en gammel Mand, der hed Morten, som Moder¹⁾ kunde huske, og han havde tjent hos Generalen²⁾, medens mine Oldeforældre var unge Folk. Morten var engang i Nykøbing, og der kom da nogle Skibe ind i Fjorden og lagde til Baren³⁾ ved Annebjerg. Han red nysgerrig den Vej. Det var saa svenske Fiskere med Sild. Nu vidste Morten, det gjaldt om at skynde sig med at komme hjem til Højby, for at Bymændene kunde komme først og købe Sild, saa var der bedst Køb. Han løb hele Vejen over Hundstrup Bakker, for saa kunde han ride rask til, naar han kom over disse. Da han kom til Højby og meldte det til Oldermændene, skulde Bymændene tudes sammen paa Stævnen. Det blev nu bestemt, at de skulde tage hver nogen Rug og lægge i deres Vogn for at give Svensken den for Silden. Saa skulde der nogle Karle paa Fælleden og hente Hestene hjem; de gik jo løse og kunde gerne være langt ude. Det var ikke saa nemt, naar Bymændene skulde ud at købe Sild. Imedens alt det blev ordnet, kunde de have kørt til Annebjerg, men det skulde jo vedtages paa Stævnen, at ikke den ene skulde have mere Fordel end den anden.

Det Hus inde i Højby, som min Oldefader, Lars Madsen, fik efter Christen Larsen, havde Ret til en Sædager i Toften, tillige Græs til to Faar og en Gaas paa Fælleden. Derfor skulde gøres en Hovdag om Ugen paa Ellinge. De andre Dage gik han paa Arbejde for Bønderne, mest Hovdage paa Ellinge, men for Betaling af Bønderne. Hos Degnen tærskede han om Aftenen, for at denne skulde undervise hans Børn, naar de ikke var hos Skoleholderen.

Lars Madsens Søn, Mads, kom som Dreng til Sognefogden, og der maatte han hjælpe til med at hente forskel-

¹⁾ Husmand Niels Pedersens Hustru, Maren Hansdatter, Underød, født 1822, død 1899, Datter af Husmand Hans Pedersen i Højby. —

²⁾ 1771 20. Januar >døbtes M. Carl Christesens Barn Friderich Carl i Højby. Frue Generaljinde von Schindel bar ham. (Højby Kirkebog). —

³⁾ Baren er en Bakke ude i Isefjorden, som Skibene lagde ind ved, medens Kornmagasinet stod ved Annebjerg.

lige Ting paa Kontoret. Engang var der en Skrivelse, som en Skrивerdreng lagde hen til ham, men da Skrивeren saa den, sagde han, at den var det ikke noget, at Sognefogden fik. Men Mads havde da læst den. Det var en Indbydelse fra Hørsholm til Krongodsets Bønder i Ods Herred, om de vilde komme til København til Afsløring af Frihedsstøtten. Mads huskede godt, hvor naar det var, og da han kom hjem, fortalte han sin Fader derom. Lars Madsen vilde gerne til København, men naar ikke Skrivelsen kom til Sognefogden, turde han ikke tale om det, for at der ikke skulde blive nægtet ham Pas. Han talte med den gamle Jon fra Gudmindrup derom. Han vilde dog ikke rejse med, men hans Søn, Lars, tog med. De kørte saa til København og kom med til Frihedsstøttens Afsløringsfest. Der blev holdt Taler, og blandt andet blev der sagt, at naar nu Gaardene flyttedes ud paa Kronens Godser, skulde der ikke mere gøres Høveri, uden der stod et bestemt Dagstal i deres Fæstebrev, men stod der ikke noget, skulde der ingen Hovdage gøres, saa hvis det blev forlangt, var det Uret, og Bønderne kunde nægte det. Lars Jon blev glad og sagde: »Det skal jeg dog huske paa«. Lars Madsen glemte det heller ikke, men siden spurgte han en Herre, der var i Uniform, om det var sandt, og han sagde, at hvis de blev tilsagt, behøvede de ikke at møde.

Da de kom hjem, talte de i deres Bylav derom. Siden kom det paa Tale ved et Klinegilde i Gudmindrup, vistnok 1803, da de flyttede ud der. Højbyerne var saa om Foraaet paa Ellinge at pløje. Lars Jon sagde, at de var nogle gode Tosser, de kunde blive hjemme. Anders Madsens Søn, Jens, sagde, at han blev hjemme, og naar de alle gjorde det, saa fik Fogden paa Ellinge travlt. De ældre mente, det gik ikke an, de kom nok til at lystre. Det gik saa hen, til Rugen skulde køres hjem. Da kom der Hovbud en Morgen til Gudmindrup. De skulde komme om Eftermiddagen til Ellinge at køre Rug ind og tage Opstikker med. Lars Jon gik til Lars Madsen i Højby og sagde, at nu gjaldt det, men han kørte ikke mere, og

hans Fader vilde de skulde. Lars Madsen bad ham om at tage et nyt og et gammelt Fæstebrev og faa Per Svane fra Nygaard til at læse det. Stod der saa ikke om nogen bestemt Antal Hovdage, da skulde han faa Bymændene til at følge med til Ellinge og tale med Herren om det, hvis han kunde faa nogen til det. Lars Jon mente, at det kunde han nok. Han løb saa til Per Svane og fik læst Fæstebrevene. I det gamle stod ikke om nogen bestemte Hovdage, og i det nye var de slet ikke nævnt. Da Lars Madsen hørte det, sagde han, at saa var jo alt godt. Lars Jon bad ham følge med som Opstikker, og det var han villig til. Saa om Eftermiddagen holdt der en Række Vogne ved Ellinge Ladeport, Lars Jon forrest, saa holdt Anders Madsens Jens og derefter Søren Madsen. De to forreste var kendt for deres stærke Arme, og Ladefogden holdt ikke af at have nogen af dem til Uvenner. Men den Dag var det rent galt, de vilde slet ikke køre ind paa Hovmarken, men forlangte at tale med Naadigherren. Ladefogden stampede og skreg, men de forreste vilde ikke køre frem og de bagerste kunde ikke. Tilsidst maatte de hente Herren, som Lars Jon forlangte. Da han kom ud, spurgte Lars Jon, om det var for Betaling, at de skulde køre Rugen ind, eller de kom i Morgen og hjalp Bønderne at køre deres Rug ind, for det vilde han gerne vide. Men Naadigherren var ikke til at tale til Rette. Han sagde, at de skulde blot køre om i Hovmarken og faa læsset Rugen, der var ikke Tale om andet. Lars Jon sagde: »Nej, for Betaling eller gensidig Hjælp kører jeg ind, ellers ikke. Der er ikke Tale om at gøre Hovdage mere, det staar der ikke noget om i mit Fæstebrev«. Men Herren sagde, han skulde. Da sagde Lars Madsen: »I tager Fejl, der er sagt os, at vi skylder ingen Hovdage paa Krongodset efter Udflytningen, og jeg vil raade til, at I svarer os høflig og ikke gøre os Uret«. Lars Jon sagde: »Naar det ikke er for Betaling, eller jeg faar Hjælp herfra i Morgen til at køre min Rug ind, saa kører jeg den ind i Eftermiddag, for den er tør, og det er de andre Bymænds vist ogsaa«.

Dermed drejede han sin Vogn om og kørte hjem. De andre Mænd gjorde ligesaa. Der blev siden sagt, at de stolede paa, at Lars Madsen havde Ret, naar han turde sige det til Herren, og de frygtede ved Lejlighed en paa Øret af Lars Jon eller Anders Madsens Jens.

Saadan endte den sidste Hovdag paa Ellinge og mulig den sidste paa Krongodset. Der kom aldrig Bud mere til Bønderne, men Herren paa Gaarden sagde siden: »Det var Lars Madsen, der var Skyld i, at alle Bønderne turde vende om og køre hjem igen, for de vidste, at han sagde ikke noget, naar han ikke havde Vished for, at det var rigtig«.

Min Moder tjente paa Sekshøj. Naar de der bryggede til Jul, tog de til det 10 Skæpper Malt. Deraf blev en Tønde gammelt Øl, en Tønde Juleøl og lidt bag efter til daglig Øl. Naar Tønderne blev spunsede og klinede (lagt Ler over Spunset), sattes der et Kors i Leret, men Ane Rasmus sagde til Moder: »Naar du skal brygge Jaordsøl, maa du tegne en Kat i Leret, og brygger du Gæstebudsøl, skal du sætte to Katte«. Det samme nævnte Fader, at Per Svane havde sagt. Jeg har hørt baade Fader og andre sige, naar der skulde hentes Øl: »Tag af den Tønde, Katten sidder paa«.

Ane Rasmus fortalte om sin Datter Else: Da hun skulde giftes med Jørgen Sørensen, kunde de ikke faa Gaarden i Højby i Fæste. Godsforvalteren sagde, at Jørgen Sørensen duede ikke til at faa Gaard i Fæste, da han nok ikke var rigtig klog. Moder sagde, at naar de skulde fæste Gaard, plejede Godsforvalteren nok at faa en lille Gave, men J. S. mente, at denne blev lønnet af Kongen og ikke af Bønderne, og deri saa jo nok Forvalteren, at J. S. ikke var rigtig vel. Men Else tog til Dronningen. Else maatte saa skaffe Jørgen Sørensens Papirer om, at han havde været Soldat og været med i Frankrig. Da Dronningen fik dem at se, kunde det ikke gaa an, at Godsforvalteren vilde sige det om Jørgen Sørensen, thi den Slags Folk

maatte de jo ikke udskrive til Tropperne, der blev sendt ud af Landet. Dronningen spurgte Else, der havde været tre Gange hos hende, hvor meget det havde kostet, om hun havde gjort hver Tur for 10 Rigsdaler. Det svarede Else glad ja til, for hun havde tænkt paa 2 Rigsdaler for hver Tur. Hun var gaaet med sine Træsko paa og en Madpose var med fra Hjemmet. Det havde kostet 8 Skilling i Færgepenge hver Gang ved Gundestrup og 1 Mark hver Nat i København. Nu fik hun 30 Rigsdaler af Dronningen, foruden at Godsforvalteren maatte give dem Fæstebrev paa Gaarden.

Engang Christian den Ottende og Prins Frederik var paa Jagt, boede de paa Annebjerggaard.

Den Tids Jagtdage var ellers en Fryd for Ungdommen. Fra Gaarde og Huse maatte Karl, Pige eller Børn med som Klapper. De skulde have en Kæp med for at jage Vildtet, men nogle mødte med Skralder og lignende. Min Moder har været med at jage fra Højby og til Ebbelykke. Herrene spiste i Gaardene i Ebbelykke. Klapperne frøs, og de maatte saa lege. Engang legede de So i Hul. Da kom Prinsen, og der var en Dreng, som raabte: »Flyt dig, ellers tager de min So«. Han blev jo bange, da han saa, hvem det var. Men Prinsen fik en Kæp og vilde lære den Leg. Engang var min Moster med. De jog ud over Lyngene og kom saa ud til en Aa ved Gudmindrup Lyng. De var mange Piger med, og de talte om, hvordan de skulde komme over Aaen. Prinsens Tjener havde lange Støvler paa, og han sprang i Aaen for at løfte Prinsen over, men han sagde: »Sørg for Pigerne, jeg skal nok komme over«. Han sprang saa over, og Tjeneren maatte da staa og løfte alle Pigerne over; det var han nok ikke saa glad for. Moster sagde til de andre Piger, at de skulde gaa hen og takke Prinsen, men det turde de ikke. Der var kun Bodil Bakkens Datter, Ellen, fra Højby, som vilde gaa med. De gik saa hen og sagde Tak til Prinsen, fordi

de blev hjulpen over Aaen. Prinsen sagde, at de var to kønne Piger, der skulde drikke af hans Flaske, og det gjorde de. Moster sagde, at saa god Vin havde hun aldrig faaet, som da hun drak af Prinsens Flaske ude paa Lyngen.

Jeg har hørt sige om en meget forslidt Kobberskilling: »Den kan du ofre Peder Pladus¹⁾, det er ikke værd at give ham en ny Skilling«.

Bedstemoder talte om en gammel Præst i Højby, der lod Degnen paase, at ingen Mand gik ind ad Kirkedøren med Hue paa og ingen Kvinde uden, at hun nejede. Naar de kom ind i Præstegaarden, skulde de neje i Porten, i Døren og tredje Gang, naar Præsten spurgte om deres Ærende. Men saa kom der en ny Præst — vistnok Holst — og naar han saa, de nejede i Porten, lukkede han Vinduet op og raabte ud om, hvad de vilde, mens de stod der og nejede.

Der var en stor Prædikenbog, som Bedstemoders Moder havde faaet af en Præst Coldevin i Højby. Moder kunde huske, engang Bedstemoder havde læst i den, sagde Bedstefader: »Det er underlig, der staar ikke noget i den om Kartoffeldyrkning, det talte han dog saa meget om paa Prædikestolen, efter hvad mine Forældre fortalte om«, og Bedstemoder sagde: »Ja, men denne Bog er jo ikke skreven af ham, og har han taget fejl, naar han sagde, at Kartofflerne kunde blive Fattigmands Brød, er de ikke det, vi trøster os ved om Vinteren«. Det havde Bedstefader sagt ja til.

Fra Højby er meddelt:

Gaardejer Ole Madsen skal have sagt, at her i Byen var Stævnen ud for Skolen²⁾.

¹⁾ Biskop Peder Palladius. — ²⁾ Paa den modsatte Side ad Gaden var Gadekroen.

Om Højby og Asmindrup Sogne har man denne Remse:

Tre Gryn i Sonnerup,
 koge dem i Holmstrup,
 høj Hat i Lumbsaas,
 tre arme Mænd i Gudmindrup,
 smør tykt paa paa Ellingegaard,
 spar paa Flæsket i Højby,
 Flæskesværen i Nygaard¹⁾,
 Kælderpigen i Staarup.
 Svinninge er en stor Stad,
 i Assendrup faar de ingen Mad,
 Brent ligger i en Hule,
 i Skaverup faar de aldrig en Smule.

Skrædder Peter Jakobsens Hustru, Marie Petersen, Veddinge (født i Tolsager 1857) har meddelt Byremsen saaledes:

Høj Hat i Lumses,
 Traterateren i Stenstrup,
 den rige Mand i Gondrup,
 kun to Gryn havde de i Hollstrup,
 dem kogte de i Sonnerup
 og aad dem i Tengslemark.

Parcellist Laurits Hansens Hustru, Christine Larsen, Stenstrup, har 1911 nedskrevet:

I Højby lige ved Præstegaarden laa en Gaard, som ejedes af to gamle Inger og Sophie Mortens. De havde en Plejedatter, der hed Ane. Hun blev frugtsommelig ved en Karl her fra Egnen. En Kone af Slægten siger rigtig nok, at det var ved en tysk Officer. Da saa Tiden nær-

¹⁾ Denne By blev af ældre Folk kaldt Nogaard.

mede sig, hun skulde føde, mærkede hun nok paa de to gamle, at de havde noget bag Øret. Hun bad saa Tjenesstepigen om, naar det blev saa nær, at hun da vilde hente Præsten, for der er noget, der ikke er, som det skal være. Det lovede Pigen, og da hun saa en Dag ikke saa noget til Ane, og de gamle forholdt dem stille, der blev ingen Koner hentet, saa løb Pigen paa Hosesokker ind til Præsten og siger, saadan og saadan har Ane bedt mig sige. »Det er godt min lille Pige«, sagde Præsten, »gaa du kun, jeg skal straks komme«. Et Øjeblik efter kommer saa Præsten listende ved sin Stok op over Gaarden, kommer ind i Stuen og giver sig rigtig god Tid, men det var jo et meget ubelejligt Øjeblik for de gamle. Han spørger saa efter Ane. »Ja, hun er ikke rigtig rask«. »Hvad hun da fejlede?« siger Præsten. »Hun havde Hovedpine«. Han vilde da gerne hilse paa hende, men de gamle holdt jo tilbage, og det gjorde kun Præsten mere dristig. Han gik saa ind i Kammeret til Ane og spørger, hvordan hun har det, men hun turde ikke sige noget. Da gaar Præsten hen og tager Dynen af hende og siger: »Her er jo født et Barn«, men de gamle benægtede det. Saa siger Præsten: »Ja, nu gaar jeg hjem lidt, og hvis hun da ikke har Barnet hos sig, naar jeg kommer igen, saa skal I komme til at sidde, hvor I ikke synes om«. Det hjalp. Da Præsten en Time efter kom tilbage, laa Ane med Barnet i Armen. Det havde været lagt op i en Skuffe i Øverstestuen og skulde dø. Dette her lille Barn var en Pige, som ogsaa kom til at hedde Ane. Da hun saa var 15 Aar, skulde hun giftes for at blive skrevet for Gaarden, førend de gamle døde — hendes Moder var død — og de gamle havde udset en ældre Karl til at blive hendes Mand. Dagen var bestemt, da der skulde holdes Jagilde. Men forinden havde Ane henvendt sig til en gammel Kone i Byen og spurgt hende, hvad hun dog skulde gøre, da hun ikke kunde lide denne her Karl og slet ikke vilde gifte sig med ham. »Ja, naar det er saadan«, siger den gamle Kone, »da skal jeg give dig et Raad, og saa skal du ogsaa bruge det. Naar nu I

naar Dagen, skal du pynte dig, vise dig rigtig glad, hjælpe til at bære Maden ind paa Bordet, og naar du saa kan se Lejlighed til det, kalder du ham — jeg ved ikke Karlens Navn — med op i Øverstestuen og siger til ham, at du vil hverken eje eller have ham, og saa giver du ham hans Fæstengave tilbage«. Det var en Pose med Penge, for det raslede i den, men hun havde aldrig kunne lide at aabne den. En af Gæsterne ved Jagildet siger saa til Ane: »Jeg synes, du ser saa fornøjet ud i Dag, men nu er du vel ogsaa rigtig glad«. De havde jo ellers nok hørt, at det var hende imod. »Ja, det er jeg«, sagde Ane, »for nu har jeg givet ham hans Fæstengave tilbage og sagt ham, at jeg vil hverken eje eller have ham«. Han kunde jo saa ikke blive skrevet for Gaarden. Men saa kørte de ind til Egebjerggaarden, der var Tingstedet, og sagde som det var. »Hvorfor vil du ikke have ham?« spørger saa Herremanden. »Fordi jeg kan ikke lide ham,« svarede Pigen. Herremanden betænkte sig lidt. »Ja, men jeg har mange kønne Karle,« siger han saa, »maaske du kunne synes om en af dem«. Han gaar da ud i Døren og kalder alle Karlene ind. Der var otte-ti store Karle, og de blev stillede op paa Rad. Ane saa lidt paa dem, saa gaar hun hen og tager den ene ved Haanden og siger: »Ham her vil jeg nok have.« Han hed Rasmus Olsen. Han blev saa skrevet for Gaarden, og de blev gift¹⁾. De boede da nogle Aar der i Gaarden, men i 1793 flyttede Rasmus Olsen den ud fra Byen. Det er den Gaard, som nu kaldes Sekshøj.

Gaardejer Jakob Larsens Hustru, Else Kristine Nielsen, Holtegaard i Højby (født 1848) har fortalt:

Min Bedstemoder, Else Jørgens, sagde, at Ane Rasmus Fader skulde være Løjtnant von Rittes. Han sendte en

¹⁾ Gift 21. Januar 1787. Rasmus Olsen døde 17. August 1831, 70 Aar gl. Hans Hustru, Ane Sørensdatter, døde 9. Januar 1855, 86 Aar gl. (Højby Kirkebog).

Hovmester hertil og lod Datteren opdrage. Hun blev godt oplært, og hun kunde Sprog. Det var fra først af tænkt paa, at hun skulde have haft et Stykke Jord ved Højby Sø, som kaldes Borren, men det blev dog ikke til noget. Saa var det, hun blev skrevet til den Gaard, som senere flyttedes ud og nu kaldes Sekshøj.

Husmand Peder Larsen, Højby (født 1835, død 1914) har meddelt:

Smeden i Højby holdt endnu ved 1855 en Gang om Aaret Smedegilde for dem, som fik smedet hos ham. De blev saa opvartet med Mad, Øl og Brændevin.

Da der blev udskiftet andre Steder her i Egnen, vilde Beboerne i Rørvig ikke flytte ud, for de havde saa godt et Fiskeri, der gav mere end Jorden. Mange Aar efter var det en Sommer, at syv Bønder flyttede deres Gaarde der længst ud, og siden hen kom de andre en efter anden.

Gaardejer Peter Hansens Hustru, Marie Nielsen, Yderby (født i Klint) har 1915 optegnet:

Min Fader, Nils Hansen, fortalte, at Bakkerne i Klint havde været en Ø, som blev kaldt Høsegommerne, og inde mellem disse har der været en Havn.

Der i Byen gik en Hulvej forbi Helledes Kedel, som Odboerne kørte ad, naar de skulde til Nykøbing.

Fader sagde ogsaa, at de fra Klint skal have kørt til Lumbaas for at skære Tørv. Den blev saa kørt til Nykøbing og solgt for 20 Skilling Læsset. Men til Gengæld kunde de drikke sig fulde for 2 Skilling.

*Gaardejer Niels Hansen, Klint (født 1823, død 1910) har 1909 optegnet:

Jeg maatte tidlig begynde at vogte og køre Plov. Jeg husker engang i Sommeren 1829 — jeg var da 6 Aar — jeg løste Hyrdedrengen af, medens han var hjemme at spiste til Middag, hvor elendig og bange jeg var, inden jeg blev løst af. Tyrkerne og Grækerne sloges det Aar, og jeg frygtede, at Tyrkerne

skulde komme og slaa mig ihjel. Da jeg var 7 Aar, begyndte jeg at køre Plov. Vi pløjede saa tidligt, som Frøsten var af Jorden, thi det var meget stenet Jord, der skulde pløjes, medens der var Vædske i den; den grænsede til Stranden, og det blæste haardt af Nordost og var bidende koldt. Vi havde i de Tider ikke Klæder som nu; Underbenklæder havde jeg ikke, kort Trøje med saa korte Ærmer, saa der var et

Fig. 10. Niels Hansen.

aabent Stykke mellem dem og Vanterne. Jeg frøs og græd, og min Fader gned mine Haandlede for at varme dem med sine Hænder. Jeg var 24 Aar gammel, før jeg fik Underbenklæder, hvilke jeg dog ikke brugte, uden naar det var meget koldt; jeg var ældre, før jeg fik langskødet Frakke, det var Mode at gaa i kort Trøje, men til Gengæld var Klæderne varmere, da de udelukkende var syede af hjemmelavet Vadmél eller Klæde. Jeg kan ikke vide, om ikke vi var lidt mere haardføre i den Tid, man gik i Skole, end Børnene nu om Stunder er, i hvert Fald blev vi ikke saa meget indhyllede, naar vi skulde ud. Som et Kuriosum skal jeg fortælle, hvorledes en Skolekammerat og jeg morede os engang, vi gik fra Skole. Vi gik forbi en Sø (Fladvandet kaldet), hvorpaa der var et tyndt Lag

Is, som ikke kunde bære os. Et Stykke ude paa Isen sad en stor Maage, som ikke kunde flyve. Vi blev da enige om at følges ad ud og tage den. Vi gik saa langt ud, som vi kunde løfte Benene op paa Isen for at bryde den, men Maagen flagrede bestandig længere ud, saa vi ikke kunde naa den. Vi gik da i Land, og da vi nærmere hjemad kom forbi en lille Skov, trak vi Strømperne af, vred dem og slog dem om Træerne, hvorefter vi trak dem paa igen. Der var ingen der fik det at vide.

Om Sommeren havde vi kun $\frac{1}{4}$ Mil til Sonnerup Skole ad Sti over det flade Terrain mellem Klint og Sonnerup, men om Vinteren, naar dette Terrain for største Delen var oversvømmet med Vand, maatte vi gaa ud over Bakkerne og over Skovlyngen; vi havde da $\frac{1}{2}$ Mil til Skolen, men det havde vi ingen Skade af, det var som Marschøvelse. Vi kunde siden efter, at vi var konfirmerede, gaa til Kirke i Højby hver anden Søndag ca. $1\frac{1}{2}$ Mil og være hjemme Kl. 1, uden at nogen fandt det trættende. De yngre Generationer finder den Vej til Kirken mere besværlig. For nogle Aar siden havde jeg en Pige, som, naar hun engang imellem gik til Kirke, maatte gaa tidligt for ikke at komme for sent. Hun kom sjældent tilbage før Kl. 12 om Natten, og saa traf det endda tidt, at hun slet ikke havde været i Kirke.

I Aaret 1829 blev denne Gaards Stuelænge ombyggt. Jeg kan tydelig huske, hvorledes Indretningen i den gamle Længe var. I den østre Ende var Tørvehus, derefter var Bryggers og Køkken, dernæst Dagligstue med Bilæggekakkelovn. I Bryggers og Køkken var Stenbro og i Dagligstuen var Lergulv og langs den nordre Væg 2 Senge med Karnis og Omhæng; en lille Børneseng i Krogen ved Kakkelovnen. Ud til Gaarden (Sydsiden) var der 4 Fag Vinduer med 12 9—7 Tom. Ruder i hvert. Indgangen til Stuen fra Gaarden var gennem et Bislag, en liden Udbygning uden Vinduer og 2 Halvdøre til Gaarden, brolagt Gulv og en Heldør ind til Stuen. Langs Væggen under Vinduerne og for Bordenden var Bænke, indrettede til

Gaasereeder, samt Panel og i Krogen et lidet Skab; et langt Bord foran Bænkene, paa Rimningen over Bordendepanelet

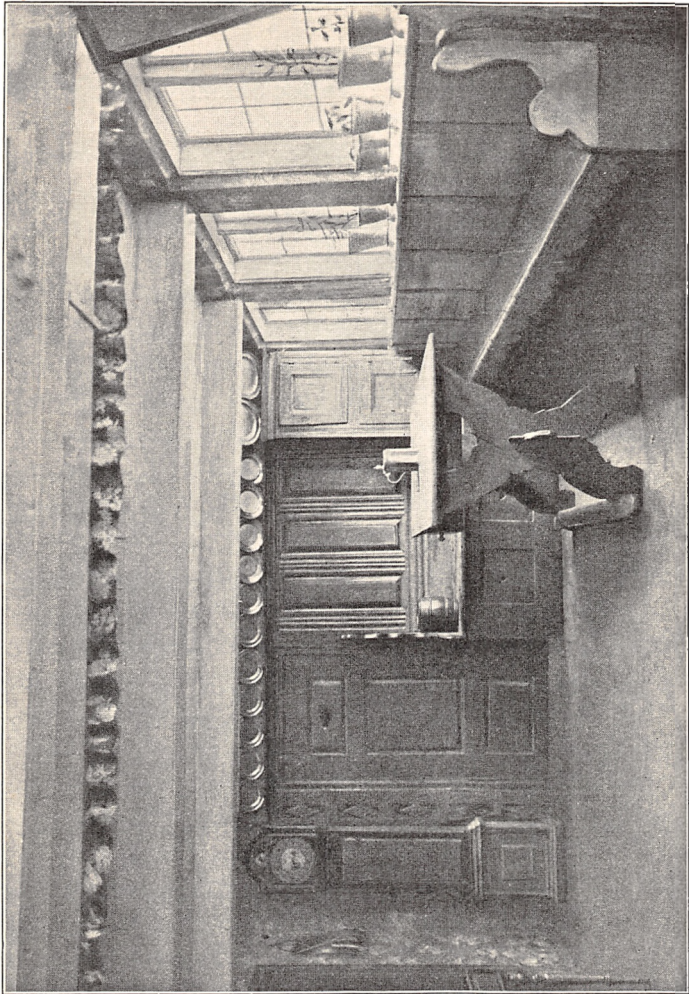

Fig. 11. Niels Hansens Dagligstue i Klint.

og Krogskalet var opstillet 14 Tintallerkener; 12 af dem havde min Moder medbragt fra hendes Hjem 1818. Da Stuelængen i 1829 blev ombygget, havde mine Forældre i Stedet for Tallerkenerne forhøjet Panelet til Loftet, men Stuen blev saa mørk, naar Tallerkenerne var borte, saa blev

de sat op igen. De er der endnu og er sikkert det eneste Sted i Højby Sogn, hvor en saadan Opstilling nu findes. Jeg kom bort fra Beskrivelsen af Stuerne. Mellem Sengene var en Dør op til en 3 Fags Udbygning til en Stue, der lignede Inderstestuen, Korsstuen kaldet. Mellem en Dør, som førte op til et Kammer oven for Stuen, og den øverste Seng, stod det 8te Dags Stueur, som staar her endnu og viser Tiden saa godt, som noget Ur, uagtet det er 136 Aar gammelt. Kamret oven for Stuen var 2 Fag; Vinduerne 2 Fag med meget smaa Ruder, indfattede i Bly. I Kamret stod 2 jernbeslaaede Egekister, en Seng med Karnis og grønne Omhæng, kantet med røde Bændler. Paa Væggen mellem Vinduerne hang Silde- og Flyndergarn og bag Døren hang min Bedstemoders Spaanekurv med Sytøj; den vilde jeg saa gerne se i. Jeg kan i Aanden se det hele, som om det eksisterede endnu. Oven for det omskrevne Kammer var et Kammer, hvor der opbevaredes Gulvsand, Tran o. a. m.

Kosten i den Tid var almindelig til Davre Melgrød af Byg eller Boghvede, undertiden af Rug, og til Eftermad Spegesild og Brød, til halvgaaen Middag enten Smørrebrød, Fedtebrød, Ostebrød og om Foraaret undertiden røget Gaasekød og Brød, til Middag Ærter, Kaal og Suppe, Vælling og Grød af Byg og Boghvede. Risengrød fik vi ikke. Til Middagen fik vi Fedtebrød, Smørrebrød uden Paalæg samt Syltemælkebrød. Somme Steder blev Mælken smurt paa Brødet. Lige før Sengetid spistes Nødvere, mest Varmegrød i Mælk, men om Vinteren blev Mælken blandet Hælvten med Øl. Melgrød og Byggrynsgrød blev altid kogt i Vand, derimod blev Boghvedegryn kun kogt, naar der var Mælk til at koge i. Eftermaden til Middag — Middagssul — blev altid spist til Brød og ikke som nu til Formaden. Der brugtes ikke Kniv og Gaffel, men vi tog Sulet med Fingrene. Til Fisk, hvortil der brugtes Sova (Dyppelse), f. Eks. Sennep, Meldyppe, eller raa Fløde, brugtes Ske. Her fiskede de selv Torsk, Flynder, Sild, Knodringer, Stenbider, Hornfisk og sommetider Helleflyn-

der i Marsvinegarnet og Aal i Afløbet fra Klint Sø; det var blanke Aal paa 1 til $3\frac{1}{2}$ \mathcal{R} pr. Stykket. Her spistes lige saa meget Fisk til Brødet, som Brød. Kartofler dyrkedes ikke af nogen Betydning før 1830, saa de spillede ingen Rolle ved Maaltiderne.

Folkelønnen var forskellig paa forskellig Sted. Her var Lønnen omtrent saaledes: En Karl fik det første, jeg kan huske, farvet Vadmæl til Bukser og Trøje, Hvergarn til en Vest, Lærred til en Skjorte, 1 \mathcal{R} Uld, et Par Træsko, født og græsset et Faar, ca. 40 Kr. Pigerne fik Hvergarn til en Kjole og iøvrigt som Karlen. Somme Steder fik Pigerne $\frac{1}{4}$ Skp. Hør saaet, men ikke her i Gaarden.

Om Vinteren stod Fruentimmerne tidligere op end Mandfolkene. De kartede og spandt ved Skinnet af en Tranlampe. Derimod stod Mandfolkene ikke op, før de kunde se i Udhusene uden ved Lygte, thi det var Synd at jage Kreaturerne for tidligt op, naar det var koldt. Lomanden eller Pundertæskeren, som han kaldtes, kunde heller ikke arbejde i Loen, før det var lyst. Han fik Kosten og hver 28 Td. Sæd han task. En dygtig Mand var tilfreds, naar han fra Mikkelsdag til Paaske kunde tjene 6 Td. Sæd. Tærskede med Plejlen var et strengt Arbejde.

Kaffe eller Brændevin blev ikke brugt til daglig Brug, kun naar der var kastet og rensset, fik Mandfolkene en Snaps til Middagsmaden. Fruentimmerne kogte dog Kaffe, uden at Mandfolkene skulde vide det. Her havde de for Skik at sætte Kaffekopperne i Køkkenvinduerne, til de skulde bruge dem. Jeg task med Plejl, til jeg var 22 Aar. Naar jeg saa fra Loen kunde se, de tog Kopperne af Vinduet, saa listede jeg mig uden om Gaarden ind ad Havedøren og overraskede dem, saa fik jeg Kaffe med. Men engang gik det mig uheldigt, der var ingen i Køkkenet, da jeg kom derind, hvorfor jeg gav mig til selv at skænke Kaffen op, men i det samme kom Naboens Kone ind ad samme Vej, som jeg var kommen, og saa mit Forehavende; jeg blev saa haan af det, som om jeg havde stjaalet Kaffen.

Til Julen blev der altid støbt en Del Talglys (Spidde-lys), som blev brugt i Højtiden. Andre Tider brugtes Tranlampen, som hang i et Lampetræ ned fra en af Bjælkerne i Stuen. Jeg kan nu ikke forstaa, hvorledes vi kunde se ved saa svag en Belysning. Fruentimmerne spandt Hør og Blaar og kartede og spandt Uld om Aftenen. Mandfolkene spandt Hamp paa Haandten til Reb, bandt og bødte Fiskeredskaber, ribbede Fjer o. a. m. Der blev sommetider sunget Viser under Arbejdet, og sommetider blev der læst Historier f. Eks. om Uglspil, Skytten Bryde, Robertus, Holger Danske, Tristan o. m. f. Der blev ogsaa læst i gamle religiøse Bøger. Aviser læstes her ikke før 1836, og det var endda kun »Den danske Bondeven«, som de alle 7 Gaardmænd i Klint var om at læse.

I den første Tid, jeg kan huske, eksisterede der ikke Friktionssvovlstikker. Fruentimmerne maatte lægge Aske paa Gløderne om Aftenen for at have Ild til at fyre med næste Dag, men det traf ikke saa sjælden, at Ilden alligevel døde ud. De maatte da løbe til Naboen for at laane Ild, hvortil de da benyttede f. Eks. en Gryde eller en gammel Træsko til at tage Ilden i; thi slaa Ild med et Fyrtøj var ikke saa nemt.

Hos os havde vi 2 Piger. De skiftedes til at malke og koge Davre. De kappedes om at faa Davren tidlig færdig de Dage, de skulde koge, for at faa Ros af Mandfolkene. Lillepigen havde en Aften i Stedet for at forvare Ild fyldt Bilæggekakkelovnen med Tørv og sat Ild i den for tidligt at have Ild til at koge Davre ved, saa hun kunde regnes for dygtigere end Storepigen. Mine Søstre og jeg laa i Kakkelovnskrogen. Mellem den og Kakkelovnen stod en Stol, hvorpaa Sengedynerne blev trukket ned om Natten for at forlænge Sengen. Mellem Dynerne og Kakkelovnen blev sat et Bræt. Om Natten vaagnede min Fader og var nær ved at kvæles af Røg. Han vaklede hen til Køkkendøren og fik den revet op. Han saa da, at Ilden i Kakkelovnen lysede paa den modsatte Mur i Skorstenen; han saa da straks, hvad der var galt fat. Han sprang da ind

i Stuen, rev Dynen af os tillige med Brættet, som stod ved Kakkellovnen, og smed det ud paa Gulvet. Brættet brændte i klar Lue, og af Dynen faldt en Bunke Ild og Fjer ud paa Gulvet. Det var et Held, at min Fader vaagnede saa snart, thi havde det været 2 Minutter til, inden han var kommen, saa havde Ilden naaet Sengehalmen, og vi var da blevet indebrændte. Jeg blev saa forskrækket, saa Skrækken ikke gik af Kroppen før lange Tider efter.

Gaardens Udlænger var kun 7 Alen brede og lave. I Vesterlængen var Hestestald. Hestene stod paa 2 Rækker tværs gennem Længen med Grebningen i Midten. I den nordre Række var der Trækrybber, men til den søndre Række, hvor Hestene blev fodrede fra Kvægfoderloen, var kun et bredt Bræt nede ved Gulvet foran Hestene og Lerbund og Bulken ind til Kvægfoderloen. Hestene blev fodrede med Hakkelse af Byg eller Rugneger og Ærtehalm i Hækkene til Natfoder. Der høstedes kun lidt Havre eller Hø, saa der ikke kunde blive Hø til Hestene, og Havren blev sparet til at gives paa Halmhakkelse tillige med Ærter, naar Hestene om Foraaret skulde til at arbejde strengt.

Her blev i de Tider ikke saaet Kløver eller Græsfrø i Udlægsmarkerne. Det var en slem Ulempe, naar der blev skaaret Byg eller Rug til Hestene, at de samlede Avner ved Tænderne og Tandkødet; det kunde blive saa slemt, saa Hestene ikke kunde æde, naar ikke de blev rensede, ja Avnerne kunde sætte dem saa fast, saa der kunde gaa Betændelse i Tandkødet. De ældste Heste og Plagene gik ude, saa længe Jorden var bar, ofte til Mortensdag. Det var i den Tid, jeg som Dreng kan huske; forhen havde det været værre. Min Naboes Bedstefader, Lars Larsen, var født i Lumbsaas. Han fortalte, han som Dreng maatte ride fra Lumbsaas ned til Ellinge Mose med en Klippe Ærtehalm til Hestene Juleaften.

Kostalden, eller som vi kaldte den Fæhuset, var i den vestre Ende af Sønderlængen med Udgang i Gavlen. Kvæget stod i 2 Rækker paa langs ad Længen med Hovederne

mod Sidevæggene og Grebningen i Midten; den var kun $1\frac{1}{4}$ Alen bred og 8 Tommer lavere end Jordsmonnet uden for Udgangsdøren. Kvæget stod i dobbelte Baase og bundet i Træklover til hver sin Side i Baasen. Det var besværligt at muge, thi Møget skulde smides ud og paa Greben flere Gange, inden det kom ud ad Døren; det blev derfor smidt op i Bunker paa Møddingen uden at blive jævnet saa længe den, der muggede, kunde smide det op.

Kvæget blev fodret med Enghø og Rughalm rystet sammen og Byghalm. Det blev anset for et godt Foder, naar der blev blandet Avner sammen med Hakkelseore fra Hestene. De blev slupne ud til Vands en eller to Gange om Dagen. Om Efteraaret gik de ude saa længe, de kunde nære dem for Kulde. Ungkvæget kom tidt ikke ind, før de havde Sne paa Ryggen.

Af Svin holdtes ikke ret mange; 2 eller 3 Stykker. Bønderne skiftedes til at holde Orne. I Klint holdt Oldermændene Orne, men der var intet, der hed Ornegilde. I den første Tid, jeg kan huske, blev Svinene fodrede yderst knapt, undtagen i den Tid de skulde fodes, i Almindelighed fra lidt før Mikkelsdag til Jul; 2 Aars gamle Svin kunde da veje 300 a 400 P . Sommetider slagtedes en mindre til Paaske. De gik løse paa Marken, fra der blev indhøstet, til der blev saaet om Foraaret. Søerne blev meget barbarisk behandlede. En Tid efter, at de var taget fra Grisene, blev de snittede, derefter blev de ringede med en Staaltraad gennem Trynen, saa de ikke kunde rode, derefter blev de tøjrede i 3 a 4 Maaneder i Nærheden af Gaarden og maatte for største Delen leve ved Græs og Opvaskervand.

Faarene fodredes om Vinteren med Hø og Ærtehalm. Saa snart der om Foraaret blev lidt Græs, og Vejret var saa de kunde nære dem ude, kom de paa Græs og gik løse en Maanedes Tid og blev vogtede, til de blev tøjrede, enten enkeltvis eller 2 i et Tøj. Lammene maatte vogtes, til de blev slagtefærdige. De blev klippede tidligt om Foraaret og ved Mikkelsdagstide. Den Tid at klippe paa

er siden forandret til kort før Skt. Hansdag, og naar de om Efteraaret var taget paa Stald. Den sidste Omgangsmaade er langt den bedste, thi naar der er indhøstet, og alle Rodfrugter er taget op, saa kan de, saa længe Jorden er bar, gaa ude uden at fryse. Der er Folk, som tror, at det skader Rugen om Efteraaret, at Faarene gaar paa den. Jeg har prøvet paa forskellige Steder at tøjre et Kobbelt Faar paa Rugen en hel Dag, og naar jeg trak Tøjrepælen op, sat en Staver i Tøjrepælehullet, som er bleven staaende til Rugen blev høstet, og Rugen har været fuldkommen saa god, hvor Faarene havde staaet som ved Siden af.

Af Fjerkræ havde vi Gæs og Høns. Af Høns havde vi kun en Snes Stykker foruden Kyllinger. Der blev ikke megen Indtægt af dem, mere end hvad der brugtes i Husholdningen, thi Ræven tog dem undertiden lige for Næsen af os, og vi maatte ikke skyde ham. Vi maatte ikke komme uden for med en Bøsse, før Frederik den VII blev Konge. Gæssene gav lidt Indtægt, men der var saa meget Sjaskeri med Gæslinger, som tidligt om Foraaret maatte være i Stuen. Da Moserne blev udtørrede, blev Gæssene lagt af.

De første Avlsredskaber, jeg kan huske, var Hjulploven, Træharven og Krogen. Ploven var dog med Skred og Sule af Jern; Hjulaksen var ligeledes af Jern. Før min Tid var disse Dele af Træ. I min Tid var Muldfjælen af Træ, ret og med en Stryge af Træ, som blev slaet fast paa den udvendige Side med Søm og blev flyttet op eller ned, som det gjordes nødvendigt. Træharven, en Ledharve med 8 Buller, som sammenholdtes med $1\frac{1}{4}$ Tomme tykke Trænagler i Midten. Tænderne var af haardt Træ, $\frac{1}{2}$ Alen lange og $\frac{1}{3}$ af dem sad oven for Bullerne for siden at kunne drives ned efterhaands, som den nederste Ende blev slidt. Til Harven hørte en stor Trækrog, som blev hugget om den forreste Bulle og et Par Træskeer af Tykkelse som Harveskeerne, sammenholdt med Harvekrogen og Hamlen af et Par Træbolte som dem, der holdt

Harven sammen i Midten. Krogen var af Træ undtagen Skæret; det havde Vinge til begge Sider og havde en Bredde af ca. 10 Tommer. Den blev trukken af 2 Heste. De gik med Bagbenene tæt ved Ploven og Tværstykket under Stangen, under Bugen ved Forbenene opbundet med et Par Dækkengjorder, som var fastgjort i Tværstykket inde ved Aasen, lagt over Ryggen og bunden i den udvendige Side. Naar den skulde bruges, maatte Jorden være skør og ren. Naar Bygget var saaet, saa kørtes først den ene Hest i Furen, og naar de naaede Enden, vendtes der saa kort og rykkedes tilbage, saa den anden Hest kom i Furen, medens Plovmanden løb omkring med Ploven og saa fremdeles. Der kørtes i Reglen tværs over de tidligere pløjede Furer. Ekstrapatoren var et mere sammensat Redskab med 3 eller 5 smaa Skærer. I 1847 afløste Svenskeharven dem begge. Hvorledes Sædskiftet var i den første Tid, jeg kan huske, det ved jeg ikke. Der blev ikke saaet Kløver eller Græsfrø i den Jord, som blev lagt ud, før 1830. Helbrak blev først indført efter 1840.

Paa en trekantet Plads midt i Byen, som afmærkes ved 3 Veje, der løber forbi den, laa det første, jeg kan huske, en rund Sten af en Alens Tykkelse og $1\frac{1}{2}$ Alens Bredde og flad paa den øverste Side. Den blev i daglig Tale kaldt Madbænkestenen. Det skulde rimeligvis være Majbænkestenen. Senere blev der lagt nogle mindre Sten omkring til ogsaa at sidde paa. Men i Aaret 1831 eller 32 satte Klinteboerne en 16 Favne lang dækket Sluse gennem Rullestenene ved Stranden i Afløbsgrøften fra Klint Sø (Aalebækken kaldet), og til den Sluse blev Stenene brugte. For ca. en Snes Aar siden blev paa den Plads, hvor Stenene havde ligget, plantet et Lindetræ, som er i god Vækst.

Omkring Madbænkestenen samledes Bønderne, naar der blev tudet, naar Vejret var godt. Der blev alle Be-

kendtgørelser, som Oldermændene maatte hente ved Kirkestævnet om Søndagen, m. m. bekendtgjorte.

Jeg kunde tidlig tude, men det var ikke alle, der kunde. En Tid, medens min Fader var Oldermænd, havde han en Karl, som ikke kunde tude. Naar det saa traf, at der skulde tudes paa Gade, naar min Fader var borte, saa maatte jeg med for at tude, medens Karlen fulgte med og forkyndte, hvad der blev tudet for; det kunde jeg ikke.

Klint By blev ikke udskiftet paa samme Tid, som de andre Byer i Ods Herred, af den Grund, at Jorderne var saa forskelligartede, men Jorderne blev delt, saa der blev 11 Lodder til hver Gaard rundt om paa hele Bymarken. Der kunde selvfølgelig ikke rejses Hegn om alle disse Lodder, kun Gaden og et Stræde ud til Lyngjorden var indhegnet, hvor Svinene gik løse.

Naar større Kreaturer om Sommeren rykkede sig løse paa Marken, f. Eks. naar Køerne bissede, blev de slupne ind paa Gaden. Hver Søndag Morgen blev der tudet paa Gade, og det blev da opgjort, hvor mange Kreaturer der i Ugens Løb havde været løse, og for hvert løst Kreatur maatte der saa bødes 4 Skilling. Der var imidlertid Folk, der var saa lumske, at de meldte andres løse Kreaturer og tav stille med deres egne, naar de kunde se deres Snit. Dette ledte til Skænderi og Uenighed, hvorfor de bleve enige om at ophæve denne ældgamle Skik.

I Aaret 1839 blev Byen ordentlig udskiftet og 3 Gaarde flyttede ud paa Marken.

Det gamle Tudehorn, et 18 Tommer langt og 3 a 4 Tommer tykt Studehorn, hvori der var ridset et Utal af Navne og et 3 Tommer langt Mundstykke, blev siden ikke brugt. Dette tillige med nogle Papirer fulgte siden med Oldermændsskiftet, men er blevet borte, uden at nogen ved, hvor det er blevet af. En Bestyrer paa Klintebjerggaarden, Løjtnant Verner, nægtede at have modtaget det.

Oldermænds Bestillingen skiftede Nytaar. Den nye Oldermænd gjorde et lidet Gilde for Bønderne Fastelavns

Mandag. Skolelæreren mødte den Dag og modtog sin Tiende, Smaaredsel og 1 Skp. Havre af hver Gaard for at holde Gærdene omkring Skolelodden ved lige. I Begyndelsen mødte kun Bønderne. Senere blev det Skik, at hele Byens Befolkning, Karle, Dreng og Lomænd mødte om Aftenen til Gilde. De blev opvartede med skaaren Mad, Øl og Brændevin. Bønderne og Skolelæreren var om Eftermiddagen beværtede noget finere. Det blev senere forandret saaledes, at kun Bønderne med deres Koner kom til Gildet. Dette ledte imidlertid til, at Konerne stræbte at overtræffe hverandre med flot Beværtning, og endelig blev 2 Koner uens om hvilken af dem, der skulde holde Gilde, og da der nu ikke er nogen Brug for en Oldermænd, saa bortfaldt Bestillingen som Oldermænd og dermed Oldermændsgilderne.

Om Svenskekrigen ved jeg kun, at Svenskerne skød et dansk Orlogsskib »Snarensvend« i Sænk nordvest for Klint Bakker. Naar vi satte Garn paa det Sted, og Vandet var stille og klart, kunde vi se Kanonerne stikke Mundingerne op af Sandbunden. Da der 1836 blev opført et Jordgærde ca. 1200 Alen fra Stranden, fandtes en Kanonkugle, som var havnet der. I 1845 fik forhenværende Brændevinsbrænder Peter Thommassen i Nykøbing Koncession til et tage Kanonerne op, hvilket han samme Sommer lod udføre ved en Dykker. Næsten alle Klint Bys Beboere var ude paa den Jagt, hvorfra Dykkeren gik ned, for at se det. Jeg var paa den Tid Soldat i København, saa jeg saa det ikke. Peter Thommassen fik kun 5 Kanoner op. De var meget forrustede, og Jernet var saa blødt, saa de kunde skære i det med en Kniv, og han fik kun Tab af sit Foretagende.

Om Krigen 1807 til 1814 er ikke meget at fortælle, kun enkelte af Officererne var alt andet end humane i deres Opførsel. De tilsagde Bønderne til at køre Æggtture, undertiden til deres egne Fornøjelsesture, indtil Sognefogden,

Peder Ladefoged, som boede i nuværende Højby Sogns Fattiggaard, forklarede Bønderne, at de ikke var pligtige at køre, uden de fik Tilsigelse fra ham.

En Dag havde de her i Gaarden værende indkvarterede Soldater været til Skiveskydning. En af dem kunde ikke faa sit Gevær til at gaa af. Da de kom hjem, satte han det ind ude i Karlekammeret. Da de havde spist til Middag oppe i den før omskrevne Korsstue, bad han min Faders Søster, som kun var 11 Aar gammel, om at hente Bøssen ind til ham, hvilket hun ogsaa gjorde, men da hun kom i Døren op til Stuen, fik hun Lyst til at prøve at klikke med den. Hun kunde ikke løfte den, men da hun var kommen op i Stuen, vendte hun sig om, lagde Bøssepiben paa Tærskelen ind til Inderstestuen og klikkede; Skuddet gik af, og Kuglen gik i Gulvet lige foran min Farfader, som stod med Ryggen mod Bordet nede i Stuen.

Jeg kunde fortælle adskillige Tildragelser fra den Tid, men som nu ikke har nogen Betydning.

Engelskmændene anvendte meget barbariske Straffe; f. Eks. naar en af deres Soldater deserterede og siden blev fanget tilbage, saa hug de en Krog i Hagen paa ham og klyngede ham op. Husmand Jens Hansen i Klinte Huse, som i 1807 var Soldat, fortalte, at han havde set i en Have uden for København, hvor de saaledes var klyngede op.

Efter at Engelskmændene havde taget den danske Orlogsflaade 1807, blokerede de de danske Havne. De Danske brugte Kanonbaade og mindre Fartøjer til Kapring af Koffardiskibe, som sejlede gennem Store Bælt, under engelsk Konvoj (Beskyttelse). Men ikke alene Kronens Skibe benyttedes dertil, private, som vilde kapre paa egen Regning, fik Tilladelse dertil. Dette var dog et dobbelt farligt Foretagende, thi medens Marinens Folk, om de blev fangede, blev behandlede som Krigsfanger, blev de private behandlede som Sørøvere og klynget op ved en Krog i Hagen. Ikke desmindre var der mange gudsforgaaende Kroppe, der gav dem ind paa det. Foruden flere er Robert,

som var Formand for et Kaperselskab. Han købte efter Krigen Hesseløen, hvor han siden boede en Del Aar. Han kom tidt herover og lejede min Fader til at køre for sig til Nykøbing. Han fortalte mange af sine Bedrifter, som jeg her skal genfortælle:

»Vi laa en Nat i Læ ved en lille Ø i Bæltet. Der var faldet en Mængde Tøsne om Natten, saa vore Bøsser var blevne saa vaade, saa vi ikke kunde løsne et Skud. Om Morgenen kom en stor engelsk Barkasse, som vi maatte retirere for, men de kom os bestandig nærmere. Da vi saa, at vi ikke kunde undslippe, drejede vi Bredsidens til og raabte: »Hurra! Gutter, nu enten Sejr eller Død.« Vi havde forud stillet en Del Lunter i Langremmen paa Baaden og hængt en Del Hovedtøj paa dem, som kunde ses over Rælingen. Da Engelskmændene hørte og saa det, saa troede de, nu har de faaet os saa langt fra Flaaden, saa de kan magte os, hvorfor de vendte om og roede tilbage. De kunde tage os uden at løsne et Skud.

En anden Gang blev vi ogsaa forfulgt og kunde ikke slippe, uden vi skulde over et Rev, hvor vi absolut maatte gaa til Bunds i Brændingen, (han sagde, hvilket Rev det var, men det husker jeg ikke). Jeg satte mig da paa skrævs over Stævnen paa Baaden med en Dunk Olive mellem Knæerne; i det vi kom op i Brændingen, slog jeg Dunken i Stykker, saa Olien flød ud over Bølgerne og dæmpede dem, saa vi slap heldigt over Revet, og et Par Minutter efter var Bølgerne lige saa oprørte som forhen, og Englænderne kunde ikke længer forfølge os.«

En Juleaften sejlede han over til Øen Hven og tvang Beboerne til at laste hans Baad med Sæd. Han fik Sæden ombord og kom under Sejl, men imidlertid fik Beboerne Bud over til Fastlandet, og Svenskerne kom ud med Baade for at fange ham; men det var meget mørkt. Han havde tjent i Sverig i flere Aar, saa han kunde tale svensk lige saa godt som Svenskerne; naar de prajede ham, sagde han: »Gaa kon I over til den andre Side, jag skal Fan—i —mig nok hivga dem her«; medens de løb længere frem

for at træffe Danskeren, fik han derved et Forspring ad Helsingør til, men en af Svenskernes Baade, »Gedebukken« kaldet, som var en udmærket Sejler, kom ham saa nær, saa de derfra skød en Kugle i hans ene Aksel. Han sagde: »Om Morgenens var jeg i Helsingør Havn, saa blæste jeg dem et Stykke.« »Jeg fik siden Lejlighed til og tog »Gedebukken« fra dem. Jeg har tjent lige saa mange Bankosedler med den, som der kan rummes i den. Men jeg har set Eksempler paa, at mange af mine Kammerater er død i Elendighed; man ved ikke, hvordan man selv skal ende«, sagde han. Min Fader vidste ikke andet om Kaptajn Roberts Endeligt, end at han blev blind, før han døde.

Kaptajn Robert fortalte: »Jeg laa engang under Møens Klint med min Baad og opdagede en dansk Jagt, der blev jaget af en svensk Kaper, og Jagten kunde ikke slippe for at blive taget. Det kunde jeg ikke taale at se. Jeg havde ladet mit Mandskab gaa op saa nær som 2 Mand. Vi fik Baaden ud, fik sat en Del Lunter op i Langremmen og sat en Hat paa en, en Hue paa en anden, en Sydvest paa den tredje o. s. v. Jeg løb ud mellem Jagten og Kaperen og raabte til Folkene paa Jagten: »I skal blot lade Sejlene staa fulde, saa skal jeg nok klare med Kaperen.« Da Svenskerne saa, at mit Mandskab sad saaledes paa Skulk, saa vendte han, og Jagten slap fri. Den svenske Kaper kunde nemt taget baade Jagten og mig.«

Endvidere fortalte Kaptajn Robert: »Engang gik jeg tillige med flere Kaperkaptajner oppe paa Møens Klint. Jeg saa en Jagt, der laa langt fra den engelske Konvoj, og som jeg troede at kunne tage, men jeg vilde helst ene have den. Under Paaskud af, at jeg skulde ned paa Naturens Vegne, gik jeg ned til Stranden, tog mit Ur i Munden og svømmede ud til min Baad. Vi kom ud og ganske rigtig tog Jagten, men det var en Dødsejler, som ingen Sted kunde komme. Da Engelskmændene kom efter os, maatte vi gaa fra Borde for selv at undslippe. Min Baad kunde knap bære Klyveren, men Stormklyveren maatte op med, og vi sejlede, saa Vandet stod 6 Tommer over Ræ-

lingen, thi det gjaldt Livet. Imidlertid stod de andre oppe paa Klinten og begrinede mig.«

Efter Krigen boede Kaptajnen paa Hesseløen, som han ejede. Han havde kun en Karl og en Dreng paa 16 a 17 Aar hos sig. De havde ingen Kakkellovn, men en Haandkværn, som de brugte til at faa Varme. En Dag tog han en Tur herover, og da han kom til Land, stod Drengen for i Baaden og havde knyttet begge Hænder om Staget paa Baaden, og en stor Fraade stod ud af Munden paa ham. Han havde taget et Par Strømper, som han vilde trukket uden paa de andre, men kun faaet dem halvt paa. Min Fader fortalte, at de havde faaet ham herind og anbragt ham ved Siden af Kakkellovnen, men da Kaptajnen kom, sagde han: »Der kan han ikke være, for saa dør han.« Han kom saa ud i en kold Seng i Karlekammeret bag Huggehuset, og de fik hældt lidt lunken Mælk i ham gennem en Tragt. Da det var besørget, tog Kaptajnen til Nykøbing, og min Fader skulde se efter, naar Drengen vaagnede. Han satte sig da i Huggehuset, hvor han havde noget at snitte paa. Da Drengen vaagnede, sagde han: »Hvor er jeg, hvordan er jeg kommen her?« Min Fader gik da ind til ham og forklarede ham Sammenhængen. Da Kaptajnen kom tilbage fra Nykøbing, var Drengen rask og fulgte med til Hesseløen. Siden rømte Karlen og Drengen fra Øen, men da Kaptajnen indhentede dem i Helsingør, tog han Baaden fra dem og lod dem løbe.

Engang kom Kaptajnen hertil fra Hesseløen med 36 Harer, som han uddelte til Beboerne i Klint.

Engang kørte min Fader for ham til Nykøbing. Der laa i den Tid et Hus ved Pajesø paa Nykøbing vestre Lyng, hvor der boede en Mand, som hed Hans Vestesen. Han havde sendt 3 af sine Børn, en Tøs paa 11 Aar og 2 mindre, ned til Søen for at hente Vand. Det havde frosset om Natten, saa der var et tyndt Lag Is paa Søen, og Børnene morede dem med at smide Sten ud paa Isen og som hoppede og slog Hul i Isen for hvert Hop. Da Kaptajnen saa det, saa sagde han: »Nu skal vi have Pla-

ser af de Børn,« men min Fader kunde ikke vide, hvad Plaser han vilde have af dem. Da de kom omtrent hen til dem, raabte han: »Hvad er det din lange Radask tar dig for? Vil du se at skaffe de Sten ind straks.« Tøsen gloede paa ham og vidste ikke, om det var Alvor. »Tr-r-r,« sagde han, »de skal paa Raadstuen.« Tøsen smed Spanden, tog det mindste Barn ved Haanden og løb, og den anden løb foran og raabte: »Kom! kom!« »Kør nu jævnt,« sagde han, »at vi ikke skal kyse Livet af dem.« Da de kørte forbi Huset, gik Manden i Forstuen; de hilste paa ham. Da de var kommen forbi, sagde Kaptajnen: »Manden var da hjemme; det var Under, at han ikke spurgte, hvad vi havde med hans Børn at resenere.« »Ja,« sagde min Fader, »det var det ogsaa.« »Ved du saa, hvad jeg vilde have sagt?« Nej, det vidste min Fader ikke. »Saa vilde jeg have sagt: Jeg saa Børnene gik og vilde vove dem ud paa Isen, som ikke kunde bære; jeg har altid været for at forebygge Ulykker; saa maaske Manden havde takket mig til.«

Da de kom nærmere ind mod Nykøbing, hindte de nogle Børn, som gik til Skole. Han trak da Pelsen sammen om sig og sagde: »Ja Børn, I maa nok gaa hjem; jeg er Biskoppen, og jeg skal i Skolen.« Børnene vendte straks og gik hjem.

Kaldskapellan Herskind, Lumbsaas, nu Sognepræst i Baarse, har 1909 nedskrevet:

En gammel Mand, Jens Hansen, som er barnefødt her, har fortalt mig, at Bystævnet i Lumbsaas blev holdt paa Gadebakken, d. v. s. Bakkeskraaningens østen for Lars Peter Jensen (tidligere Niels Nikolajsens) Gaard, omtrent hvor nu Mads Andersens Hus ligger. Han erindrer ogsaa at have hørt Oldermændene tude i Byhornet.

Niels Jensen, Lumbsaas (født i Skovfogedhuset i Sonnerup 1840). Da han var to Aar gammel, kom han hen at være hos sin Morbroder, Gaardmand Mads Nielsen i Ebbelykke. N. J. fortæller:

I Ebbelykke fik de at vide en bestemt Dag, naar Præsten kom i en af Gaardene for at skrive, hvor mange Kalve og Lam de havde der, som de saa betalte Tiende af. Det Glas, som Præsten ved den Lejlighed maatte drikke af, kaldtes for Præsteglasset. Naar der i en senere Tid var Gilde der i Byen, saa skulde den, der var mest talende og den, som de andre saa op til, sidde for Bordenden og drikke af Præsteglasset.

I den Tid, jeg kan huske, kørtes Præstens Tiende herfra til Købmand Hans Bentsen i Nykøbing. Han gav saa otte Potter Brændevin til Lumbsaas By og fire Potter til Ebbelykke.

Min Plejemoder, Dorthe Larsdatter (født 1795), fortalte, at det var Skik i Ebbelykke, at de drak Præstegilde Lørdag Aften før Fastelavn. Alle Gaardmænd, Husmænd og Lomænd (Tærskemænd) i Byen kom med til det. De fik saa Ostebrod, Brændevin og godt Øl, som var brygget til Fastelavn. Senere hen i Tiden fik de Smørrebrød til dette Gilde og lidt senere tillige Kaffe.

En Præst i Højby fandt paa, at Klokkerne ikke maatte ringe, uden naar han holdt Ligtale, for saa fik han jo Penge. Der kom da en Mand hen til ham og vilde have jordfæsted et Lig. Men Præsten sagde, at Klokkerne ikke maatte gaa, naar der ikke blev holdt Tale. Manden spurgte nu om, hvem der ejede Klokkerne. »Det var Kongens«, svarede Præsten. »Ja, saa spørger jeg ikke Præsten, om Klokkerne maa gaa, naar jeg betaler, hvad det koster,« sagde Manden.

Fhv. Husmand Niels Peter Sørensens Hustru, Christiane Rasmusdatter, Højby, nu boende i Asnæs (født i Ellinge Huse 1844) har meddelt:

Husmændene fra Kohaven og Ellinge Huse maatte gøre Hoveri paa Ellingegaarden. Tidlig om Foraaret begyndte de med Tørveskæringen. De dygtigste blev sat til at skære Tørv, og de andre trillede den. Per Vig gik saaledes en Dag og trillede. En af Jensens Sønner, som var en Slags Forvalter, kom da hen til ham og sagde, at han læssede for lidt, der maatte noget mere paa. Men Per svarede, at han kunde ikke trille mere. »Kan du ikke, saa skal jeg nok hjælpe dig til det,« sagde Jensens Søn, og han slog ham hen over Ryggen med sin Kæp, saa Per sank lige i Knæ. Efter den Tid gik han foroverbøjet, og han forvandt det aldrig. Jensens Søn kom saa hen til min Fader, Rasmus Jepsen, som stod i Graven og skar op. »Havde De budt mig den, De gav Per Vig, saa skulde De aldrig have faaet Sol eller Maane at se mere,« sagde Fader til ham. »Der er heller ingen, der byder dig det,« svarede han. Fader var en kraftig Mand, og de respekterede ham. Ved 1829 kom han til Ellinge Huse at bo, saa den Tildragelse er foregaaet lidt efter den Tid.

Hans Madsen fra Kohaven, som ogsaa dengang arbejdede paa Ellinge, maatte der ride Træhesten. Da han kom ned fra den, var han saadan, at han ikke kunde staa eller gaa.

Husmændene blev ved med Tørveskæringen til henvend den Tid, de skulde til at begynde med Høet. Dette var de i Reglen ikke færdig med, før de kunde tage fat paa Rugen. Naar da den sidste Neg kom ind, saa maatte de ind paa Langloen og tærskes (tæske) med Plejlen. Det var gerne de kraftigste, som kom til det. Dette varede til henvend Foraaret.

Hver af Husmændene, som gik der paa Gaarden, fik hver Dag to Snapse paa deres Flaske og tillige tre Potter Kærnemælk. Naar de holdt Maaltid, sad de saa og søbede af denne Mælk, som de havde i deres Mælkebøtte, og der-

til spiste de bart Brød. Det var lidt senere hen i Tiden, at Fru Holm en Dag kom ned i Stalden og saa, at de sad og spiste Mad. Hun gik da op til Herren og sagde, at han gav dem for stor Dagløn, for det var dog for galt, at de havde Raad til at faa Paalæg paa deres Mad. Det hele Paalæg, de havde, var kun nogen sej Ost, de havde købt der paa Gaarden.

Da Loven om Hoveriets Afskaffelse kom ud, fik Husmændene anskaffet sig den. Der stod i den, at de skulde møde Kl. 5¹/₂ om Morgenen og blive ved til Kl. 7¹/₂ Aften, men der maatte være to Timer til Middag, en halv Time til Halgemiddag og en halv Time til Midaften. Holm mødte ogsaa med Loven, men han holdt paa, at der var tolv Timers daglig Arbejdstid foruden Spisetiden. Den største Part af Husmændene blev da enige om, at naar Kl. var 7¹/₂, saa skulde min Fader række sin Høtyv i Vejret. De kørte den Dag Sæd ind, og han var Opstikker ligesom de andre Husmænd. Paa den fastsatte Tid satte Fader Høtyven i Vejret. Saa holdt alle Opstikkerne op, og hele Arbejdet gik i Staa. Nogle havde Vognhækkene fulde, andre havde lidt mere eller mindre paa, men de maatte alle køre hjem. Holm var ude i Marken og bad dem om, at de Vogne, de havde begyndt paa, kunde blive læsset færdig. Men det gjorde de ikke. Dagen efter sagde saa Holm, at de af Husmændene, der vilde have deres Hovdage afløst med Penge, kunde komme op hos ham. Største Parten af dem kom ogsaa. Der var vist kun fem, som ikke gik med. De var bange for, at det ikke kunde gaa an at gøre Holm imod. Hver Husmand havde aarlig 64 Hovdage. Min Fader gav hver Aar 16 Rigsdaler for Afløsningen. En Tid efter vilde Holm ogsaa have det afløst for de øvrige. Men for hver Hovdag, de havde haft, maatte de give 2 Mark. Den gamle Per Mogensen i Ellinge Huse, som hørte til dem, der sidst fik afløst det, sad engang og snakkede med Fader om det, og han sagde: »At vi kunde være saa tossede, at vi ikke gik med den første Gang.«

Min Moder, Ane Larsdatter, tjente hos Lars Madsen i Nyrup. Hun sagde, at de der brugte at male Korn paa en Kværn. Saa blev det sælled, og af det Mel lavede de baade Kage (Kae) og Klumpe. Det var gerne om Lørdagen, at de kogte Suppe i Bryggerkedlen, og saa lavede de et hel Driftetrug (Drevtru) fuldt af Klumpe, som de havde at tage af til Suppen i hele Ugen efter.

Efter at mine Forældre var bleven gift, gik Fader en Vinter der i Gaarden og tærskede. En Dag, da han kom ind til Halmemiddag, stod der et bart Stykke Brød paa Bordet. Han gik ud igen, for han mente, at det ikke var til ham. Da han kom ind til Middag, spurgte Kvinden, om han ikke var vant til at spise bart Brød. »Nej,« svarede han, »jeg var dog vant til i det mindste at faa et lille Stykke Ost til.«

Fader og Jens Husar i Ellinge Huse var engang kørende til Nykøbing. Jens var ikke karrig, og han købte et helt Pund Bønner. Købmanden gav ham Anvisning paa hvad Maade, Kaffen skulde tillaves. Da de naaede tilbage, sagde Jens Husar til Fader: »Gaa med inden for Rasmus og faa lidt Kaffe.« Konen brændte og malede Bønnerne. Derefter kogte hun det alt paa en Gang i en Gryde. Hun hældte saa Kaffen fra og smed den væk, men Grumset øste hun op i et Fad. Dette satte hun ind paa Bordet og lagde en Ske til hver af Mændene. Saa kunde de søbe. De tog nu hver en Skefuld, men Jens Husar blev gnaven og sagde: »Nej, naar det er saadan at faa Kaffe, saa skulde jeg ikke have givet mine Penge ud til det.«

Moder sagde, at hun der i Sognet var med til et Kartegilde, hvor de skulde have Kaffe. De fik den ind i en Stovskrukke. Denne gik rundt fra den ene til den anden, og de tog hver et Par Mundfulde af den.

Fader sagde, at hvis Bønderne ikke havde været fulde og oppe at slaas, saa vidste de ikke af, at de havde været

i Nykøbing. I ældre Tid kom Folk sjælden paa længere Rejser end til Købstaden. Der blev sagt: »Jeg havde aldrig tænkt, at Verden var saa stor,« sagde hun Kællingen, da hun stod paa Høve Bakker.

De ældre Kvinder havde til Stads grønne Vadmels-skørter. De bar Skindhandsker, som naaede op til Albuen. Var der særlig gode Raad, saa havde de Sølvspænder paa Skoene.

Naar Kvinderne gik til Kirke, havde de Salmebogen i Haanden, og oven paa den laa det sammenlagte Lommestørklæde. Gaardmandskvinderne havde Hovedvandsæg af Sølv, mens de mindre stillede maatte nøjes med at have disse af Træ. Der laa en Svamp i det, og paa den var hældt Lugtendes. Var de i Kirke, saa lod de Hovedvandsægget gaa fra den ene til den anden af dem, som sad i samme Stol.

Min Moder lærte mig denne Bøn:

Sov lille Barn saa sødelig
luk dine Øjne til,
den Herre Jesum Kristum udi Himmerig,
din Vægter være vil,
to ved dit Hoved og to ved din Fod,
og to ved din højre Side.
Den Herre Jesum Kristum udi Himmerig,
han vil dig i Himmerig lede.
Naar du vokser og bliver stor,
i Skole skal du gaa,
frygt for Gud og læs Guds Ord,
du salig blive maa.
Jesus gik i sin Urtegaard,
han svedte baade Vand og Blod.
Gud sagde til sin kære Søn:

»Min kære Søn, strid mandelig,
Døden er endeligt, men Glæden varer evindeligt.«

Hvem denne Bøn læser tre Gange Morgen og Aften,
 førend han opstaar, førend han udgaar,
 førend han æder af Livets Brød,
 hans Sjæl skal aldrig friste Helvedes Glød.

Ane Anders i Ellinge Huse var ude fra den Del af Lyngen, som hørte til Asnæs Sogn. Hendes gamle Moder havde sin Ligkiste staaende oppe paa Loftet, og der laa Rug i den.

Naar de døde blev klædt, lagdes der paa dem en Salmebog og tre Halmkors. Det Stykke, der laa for Ansigtét, kaldtes for Svededugen.

Naar de førte Liget fra Hjemmet til Kirkegaarden, saa kørte de aldrig ad en Markvej, men fulgte altid den rigtige Landevej, selv om denne var længere.

Naar nogen i Højby Sogn havde taget sig selv af Dage, saa blev deres Lig ført ind over Kirkegaardsmuren, efter at Solen var gaaet ned. De begravedes da i det sydøstlige Hjørne af Kirkegaarden, og ingen maatte røre noget ved de Grave.

*Lærer L. Larsen, Overby, har 1914 optegnet:

Der holdtes meget store Bryllupper, en lang Række Vogne til Kirken, og Vognene var jo saa smalle, at der kun kunde sidde en paa hvert Sæde. Først kom Brudens Vogn med tre Sæder, Kusk, Brud og Forlover — derefter Brudgommens Vogn, ligeledes Kusk, Brudgom og den anden Forlover — og derefter de øvrige Vogne.

Der var ingen Sammenkomst i Hjemmet paa Begravelsesdagen. Men en Maaned efter holdtes Æreøls-gilde, det vil sige, Folk samledes i Hjemmet, hvor et stort Kornsold, fyldt med Smørrebrød (hele Rundstykker af hjemmebagt Brød) frembares, og hver fik sit Stykke med en Snaps til, det var hele Festligheden.

Yderby er den første By,
 naar man kommer fra Gniben,
 i Overby kan hver Pige sy,
 Ebbelykke er en rar lille By,
 Lumbsaas er meget større,
 i Holmstrup rider de sjældent ad By,
 i Sonnerup vil de helst køre,
 i Klint de laver Kalk af Sten,
 i Tengslemark bruger de deres Ben,
 Nyrup ligger paa Sand,
 de drikker hellere Vin end Vand,
 Nygaard ligger i en Hule,
 de æder og fortærer hver en Smule.

*Højskolelærer Valdemar Bennike, Vallekilde, har 1879 optegnet efter en gammel Kones Fortælling:

Da Roret var skudt af »Prins Christian«, løb det paa Land mellem Yderby og Overby. Jessen forlangte af en Baadsmand, at han skulde udlevere ham Nøglen til Krudtkammeret, da han saa vilde sprænge dem selv og alle de indtrængende Engelskmænd i Luften. Men Baadsmanden sagde, at her var han Manden, og vilde ikke afgive Nøglen. De blev saa alle taget til Fange af Engelskmændene; for de vilde blive skudt i Sænk, om de i Baade vilde have gaaet i Land. Da Jessen rakte den engelske Admiral sin Kaarde, sagde denne, at han skulde beholde den, da han havde forsvaret sit Skib som en Mand. Englænderne stak saa Ild paa Skibet uden at tage nogen af de mange Fødevarer o. desl., der var ombord; disse laa, efter at det var sprunget i Luften, og drev op paa Land i de følgende Dage, f. Eks. Masser af Flæskeskinker; men ingen vilde spise noget af det.

En af de Folk, som gjorde Tjeneste paa »Prins Chri-

stian«, havde hjemme paa Odden, og han saa sin Kone med deres Barn paa Armen staa inde paa Strandbredden.

Folk i Land havde læsset alt deres Tøj paa Vogne og var færdige til at køre bort med det, saa snart Engelskmændene kom. De kom imidlertid ikke, og de gjorde ingen Fortræd.

Skydningen dundrede saadan, at Ruderne i Husene sprang, og alt, hvad der var i Stuerne, dansede og dirrede.

Husmand Niels Hansens Enke, Inger Marie Pedersdatter, Yderby (født 1826) fortalte:

Skibet »Prins Christian« laa lidt østen for, hvor Havnen nu er. Der i Nærheden var min Morfaders Gaard. Moder sagde, at Aftenen før Ulykken skete, havde de snakket om det kønne Skib dernede, og de tænkte paa, at bare det blev liggende der til om Morgenens, saa skulde de ned at se det. Men det blev der jo ikke noget af. I Gaarden havde de et Vindue, som sprang ind, den Nat Skibet blev sprængt. Morfader stod ude i Porten dengang det skete. Laagen fløj da op og gik tilbage, saa den slog ham hen imod Væggen.

Her i Byen var den Skik, at Folk stod for Vejret. Det var nok i tre Maaneder, at det varede. Det gik forhaands hele Byen rundt. Gaardmændene havde hver sin Dag i en hel Maaned. Deres Kvinder stod ogsaa for Vejret hver sin Dag i en anden Maaned. Derimod havde Husmændene og deres Kvinder kun hver en halv Dag. Der blev sagt, at naar det ikke var godt Vejr, saa var det deres Skyld, som stod for det. Var de gal (gnaven), -saa værderfor Vejret galt.

Naar de ved Jul skulde have malet Mel til Brød, og det var stille Vejr, saa blev der sagt, at de skulde krybe

ind i Bageovnen og synge for Vejr, for da blev det nok Blæsevejr.

Gæstebud holdtes her om Fredagen. Til Middag fik de Boghvedegrød og Klipfisk. Anden Dagen bestod Middagen af Øllegrød og Plukfisk. Mens de den Dag dækkede til dette Maaltid, skulde de »danse paa Gade«, og de gik saa over i et andet Sted for at danse. Engang var der saaledes Gæstebud i Nils Mogensens Gaard, og de gik da over i Sidse Daniels Gaard. Saadan var det i 30erne.

Husmand Niels Christoffersens Enke, Maren Mikkelsdatter, Overby (født i Yderby 1830) har fortalt:

Den Dag de sloges her ved Odden, var min Moder, som da var Barn, tillige med en gammel Mand ene hjemme i den Gaard, der nu tilhører Nikolaj Petersen. De andre i Gaarden var kørt hen til Højby Sogn, hvor Kvinden var fra. De danske Soldater, som var kommen herud, gik ind der i Gaarden og drak Øllet fra dem. Det var ellers brygget til et Barselgilde.

Peder Rasmussen i Overby havde ladet lave en Væv af Træ fra Skibet »Prins Christian«. Jeg købte den af dem for 6 Rigsdaler. Men den er bleven brændt paa et Par Stykker nær.

I ældre Dage var her paa Odden den Skik, at Gaardmændene og deres Kvinder stod for Vejret. De havde hver sin Dag. Det var nok i Februar og Marts Maaneder. De sagde, at nu er det hendes Dag den og hans den. Som Vejret var den Dag, de stod for det, saadan var deres Sindelag.

Husmand Peder Madsen, Rørvig (født 1828, død 1919)
fortalte:

Fig. 12. Majstenen i Rørvig.

Den store Sten, som ligger henne ved Sprøjtehuset, kaldes Majstenen. Omkring den var en Snes mindre Sten, hvorpaa Bønderne sad. Uden omkring stod Piletræer.

Naar der var noget paa Færde, saa tudede Bysmanden paa Gade. Ellers blev der blæst om Søndag Eftermiddag Kl. 2, og de samledes da ved Majstenen og betalte for løst. Det var 1 Rigsort for en Hest og 12 Skilling for en Ko. Mulkten blev lagt i en Bunke paa Stenen. Bysmanden tog dem saa med sig hjem og lagde dem i en Kasse. For disse Penge holdtes Fastelavns Mandag Gilde hos ham. Kun Bønderne kom med til det. De betalte den Dag Konge- og Præstetiende. Til det Gilde fik de skaa-ren Mad, Brændevin, Puns og Ølsøbe.

Tyrejorden her ved Byen, som nu Mølleren har, var paa 2 eller 3 Td. Land. Der var fire af Byens Bønder, der om Vinteren skiftedes til at fodre Bytyren. Aaret efter havde de fire andre den. Bønderne trak frit med deres Køer til Tyren, men Husmændene gav hver 1 Rigsort for en Ko. Hver Foraar købte de en Hjælpetyr, men den havde de kun om Sommeren. De, der saadan havde Tyren, fik derfor den Sæd og det Hø, som avledes paa Tyrejorden. Om Foraaret blev der en bestemt Dag tudet paa Gade, og de fik saa at høre ved Majstenen, at alle Byens 22 Bønder skulde køre hver et Læs Gødning ud paa Tyrejorden, strø det og pløje der.

Øst for Nørrevang ned mod Stranden var Overdrevet. Der gik Kreaturerne løse fra Foraaret af. Naar der var indhøstet, kom de tillige til at gaa i Nørrevang. De to Tyre var ogsaa med derude. Bønderne skiftede til, saa der var to hver Dag, som ordnede det med at tage Vand op i Baljer, for at Kreaturerne kunde drikke af det. Henimod Aften drev de Køerne ind til Overdrevsledet, hvor der var en Plads, hvor Pigerne sad og malkede dem. Om Aftenen løb saa Køerne derfra og ud ved Overdrevsbakken, hvor de laa til Kl. 3 eller 3^{1/2}, kom de da ikke og malkede dem, saa løb de helt op ad Dybesø til.

Paa de forskellige Lodder, som i Nørrevang grænsede ud til Overdrevet, stod en Sten i Gærdet, hvorpaa hver Mands Navn var sat. Indtil der blev indhøstet, gik Bysmanden og tre andre Bønder hver Søndag Morgen der paa

Gærdegang (Gæregang). Bysmanden havde Gærdestokken med sig. Den var ca. 2 Alen lang. Var nu Gærdet brudt itu ud for en Mands Lod, saa blev der paa Stokken skrevet et Mærke ud for hans Navn. Mulkten kunde da være paa 5 eller 10 Skilling. Naar de kom hjem, blev det sagt til dem, der var mulkteret, og disse maatte saa ud at lukke op.

Husmændene her havde ogsaa en Bysmand. Hos ham var Byspungen, hvori Mulkterne gemtes. Ligesom hos Bønderne holdtes Gildet Fastelavns Mandag hos Bysmanden. I ældre Tid kom kun Mændene med til det. Der blev da betalt for løst. Der gaves 8 Skilling i Mulkt for en Ko. Vi var den Dag ude paa Gærdegang i Husmandsvangen. Der blev saa efterset, hvad der var at gøre i Stand.

Min Fader var Gaardmand her i Byen. Den første Dag vi mejede Rug, kaldte vi for Mejegilde. Vi var saa fire eller fem om at meje. Om Morgenen fik vi Øllebrød. Til Halgemiddag kom de ud til os med Pandekager. Middagsmaden, der var Risengrød, bares ogsaa ud. Henad Aften, naar vi kom hjem, fik vi Steg. Der blev bragt Middagsmad hen til de Kvinder, hvis Mænd var med til Arbejdet ved den Lejlighed.

Husmændene, der gik paa Høstarbejde i Gaardene, fik 24 Skilling om Dagen. Men saa skulde hver af dem foruden have en Trave Rug og en Trave Korn, dog blev det gerne til halvanden Trave af hver af de to Sædearter, han fik i Stedet for. Disse kaldtes for Høstneger.

Naar de, før her blev udskiftet¹⁾, kom kørende ind med det allersidste Læs fra Byen, saa raabte de efter dem: »Der kører de med den sure Hund.«

Skulde en Husmand have kørt Gødning ud, saa bad

¹⁾ Det skete 1854.

han en halv Snes Bønder til Møggilde en Søndag. Vi mødte med Vognene fra Morgenstunden og kørte gerne hver et Par Læs ud paa Lodden i Husmandsvangen. Mens der var nogen, som læssede Vognene, gik vi, der kørte, ind og fik Mad, Brændevin og Kaffe.

Naar der var en Bonde, som skulde have klinet en Længe, saa bad han hele Byen til Klinegilde. Om Morgenen kom de fra alle disse Steder med Mælk og somme ogsaa med Smør. Først paa Dagen grov Husmændene og Karlene Ler op, og Bønderne kørte det hen til Gaarden. Nogle Husmænd stod saa der hjemme og læssede af. Derefter blev Leret æltet. De yngre Husmænd, Karlene og Bønderne klinede. Karlen og hans Husbond klinede sammen. De ældre Husmænd skar Ler i Ælten, og Drengene bar det hen. Pigerne var ikke med at kline, men naar Drengene blev ked af det, maatte enkelte af Pigerne, som var der, tage fat og være med at bære Ler hen. Til Middag fik de Byggrød, der var kogt i Mælk, og Æggekage. Naar de ved Aften var færdig, opvartedes de med Boghvedegrød og Klipfisk. Derefter gik Karlene hjem for at pynte sig lidt, og de kom da igen derhen, men nu havde de Pigerne med. Saa dansedes der i Øverstestuen.

— — —

Naar her skulde være Begravelse, blev der bedt fire af Familien til Dagen før at grave Graven. De fik da Mad, Øl og Brændevin med der ud til Kirkegaarden. Naar de kom tilbage igen, fik de ogsaa Levemaade. Tillige var der bedt fire til at ringe.

Fader sagde, at Aaret efter, at her var død en Gaardmand eller hans Kvinde, holdtes der Æreøl. Der blev saa drukket en Tønde Øl, som havde henligget i lang Tid.

=====

*Sognepræst G. Knudsen, Nykøbing, har 1912 optegnet :
 Gaardejer Niels Hansens Enke i Nakke, som døde for
 nogle Aar siden, fortalte mig, at næsten alle de Mangle-
 træer, som fandtes i Nakke, stammede fra Begyndelsen af
 19. Aarhundrede, da der var indkvarteret Hestfolk i Nakke
 under Krigen med Englænderne. Mange af disse Ryttere
 var fra Skovegne, og i deres Fritid skar de ud i Træ og
 lavede Mangletræer til de Folk, de var indkvarteret hos.

Fhv. Gaardejer Peder Nielsen, Nakke (født i Rørvig
 1841) fortæller:

Ved Begravelser sad vi og spiste og drak Kaffe oppe i
 Øverstestuen omkring Liget. Husmændene og Karlene var
 om Formiddagen bedt til Frokost og til at være med at
 bære Liget. Om Eftermiddagen kom kun Familien med
 til Gildet. En Gaardmand her i Byen sagde, da hans gamle
 Moder skulde begraves: »Har jeg kørt for min Moder, mens
 hun levede, da kan jeg ogsaa køre for hende, naar hun
 er død.« Dermed hørte det op med den Skik at bære
 Liget. Det er vel omkring ved 40 Aar siden.

SAGREGISTER.

- Sisen = Accisen, 64.
Afløring af Frihedsstøtten, 68.
Avlsredskaber, 85—86.
Bugning, 43.
Barselgilde, 7—8.
Begravelse, 9, 15, 37, 41, 48, 99, 106, 107.
Bornholmerur, 57.
Brevpenge, 14.
Brudeskænk, 48.
Bryllup, 99, se Gæstebud.
Brændevinsbrænding, 24.
Brøndgraver, 27.
Byhorn, 9, 10, 40, 50, 57, 58, 60, 87, 93.
Bylavsgilde, 62.
Byorne, 20, 34, 51, 60.
Byremse, 1, 40, 60, 73, 100.
Bysbog, 51.
Bysmand = Oldermænd, 104—05.
Bystævne, 20, 50, 57—59, 60, 67, 72, 86—87, 93, 103—04.
Bytyren, 4—5, 20, 34, 51, 104.
Bænkevælling, 60.
Bøjle = Halsjern, 7.
Bøn, 45—46, 98—99.
danse paa Gade, 102.
Degnehistorier, 39, 65—66.
Den sortebrune Trøje, en Dans, 35.
Drift af Jorden, 53—54.
Drusel = Forslag, 43.
Faar, 84—85.
Fastelavnsgilde og -Leg, 10—11, 15, 16, 21—22, 26—27, 55—56.
Fjerkræ, 85.
Fogedkornet, 56.
Folkeløn, 81.
Fyrstøj, 82.
Gadebrolægning, 6.
Giftemaal under sin Stand, 64—65.
Gildelav, 27.
Grise i Stuen, 9.
Grislen = Redskab til at sætte Brød i Ovn med, 43.
Gærdegang, 105.
Gæstebud = Bryllup, 11—12, 16—17, 19, 21, 30, 33, 47—48, 49, 102.
haan, et Tillægsord, 81.
Haandkværn, 43, 97.
Havregilde, 57.
Havrekælling, 40, se sidste Neg.
Hegnslug til Læreren, 18.
Helligtrekongerslys, 46.
Hestene, 83.
Hilsen, 15, 29.
Hingst, 24—25.
Hosesokkegilde, 48.
Hovedvandsæg, 98.
Hoveri og Hovarbejde, 1—3, 8, 16, 22, 67—70, 95—96.
Hoveriets Afskaffelse, 68—70, 96.
hue, et Udsagnsord, 15.
Humle, 65.
Hungervognen, 22.
Hus af rejse, 4.
Husmænd, 7, 18, 95—96, 105.
Høhøst, 1—3, 8, 54.
Høns = en Afgift, 22—23, 29.
Høstgilde, 14, 17.

- Jagilde, 47.
 Jordmoderost, 56—57.
 Julebuk, 22.
 Julen, 46.
 Kaffe, 20, 81, 97.
 Kakkelovn, 12.
 kalvepære, et Udsagnsord, 5.
 Kartegilde, 30—31, 97.
 Kartoffler, 72, 81.
 Kildemarked, 46.
 Kirkegangsgilde, 21, 31, 40—41, 48.
 Klapjagt, 71—72.
 Klinegilde, 44, 106.
 Klædedragt for Kvinder, 30, 44, 98.
 Klædedragt for Mænd, 13—14, 30, 37, 77.
 Klødage, 51.
 Knæbukser, 11, 13, 24, 30, 37.
 Kongehøgen, 4.
 Kongeparten, 52—53.
 Kongerejser, 28—29.
 Kornkælling, 35, se sidste Neg.
 Kornsaaning, 14.
 Kostald, 83—84.
 Kosten, 80—81, 97.
 Krigen 1807—14, 88—93, 100—01, 102.
 Kristentøj, 33.
 Kro, 7, 8, 52.
 Krogen, krøje, 5, 53, 85—86.
 Kvinde rejser til Kongen, 61, 70—71.
 Kvindegilde, 19.
 Kvægfodring, 84.
 Kvægsyge, 9, 10, 28.
 Kæp eller Stok til at skære Mærker paa, 34, 105.
 Køkken, 33, 43.
 Kørsel, 6, 18.
 Langdans, 30, 33.
 Led, 59.
 Ligtrær, 9.
 Madbænkestenen = Majbænkestenen, 86.
 Majstenen, 103—04.
 Mangletrær, 107.
 Mejegilde, 105.
 Møggilde, 106.
 Natmanden, 19, 20—21, 25, 34—35.
 Oldermændsgilde, 5, 14, 49, 60, 87—88.
 Oldermændslav, 5, 10, 34.
 Ornegilde, 20, 34, 49, 60.
 Overdrev, 104.
 Pengefallittens Tid, 24, 29.
 Permin = trekantet Hylde, 33.
 Pigearbejde, 2—3, 43, 55.
 Pigen føder et Barn, 73—74.
 Pigen vælger sig en Brudgom, 74—75.
 Pigerne malkes, 30.
 Plovgrød, 14.
 Prinsebakkerne, 59.
 Præstegilde, 94.
 Præsteglasset, 94.
 Præstehistorier, 27, 31—32, 38—39, 50, 72, 94.
 Rejsegilde, 4.
 Remse, 15, 34, 35, 38, 44, se Byremse.
 Rugkælling, 5, 40.
 Ræven, 35, se sidste Neg.
 Selvmorders Begravelse, 35, 99.
 sidste Neg, 19, 35, se Havre-, Korn- og Rugkælling.
 Sildehandel, 67.
 Skelsten, 36—37.
 Skolevej, 78.
 Skorstensstuen, 62.
 Skovhugst, 7, 62—64.
 Slaagilde, 8.
 slaa Katten af Tønden, 16, 21.
 Smeden, 10, 25, 33, 51—52.
 Smedegilde, 10, 76.
 Snoge, 61.
 Snus-Skrædderen = Kontroløren, 24.
 Snævregilde, 6.
 Soldaterindkvartering, 4—5, 17, 107.
 Spindestumpe, 6.
 Stegersrummet, 43,
 Stodderjagt, 51.

- Stuehusets Indretning, 9, 33, 41—
 43, 78—80.
 Stumpe-Lørdag, 46.
 Støjle, 44.
 Svenskekrigen, 88.
 Svenskharve, 5, 25.
 Svin, 9, 84.
 Svingploven, 36.
 Sædehøst, 54.
 Tag, prøvede at tage Tag, 1, 22.
 Talglys, 82.
 Tiende, 4.
 Tiendetæller, 66.
 Traniken, 42.
 Tranlampe, 82.
 Træhesten, 95.
 trække Hovedet af en Hane, 16, 21
 —22.
- Tyreeng, 4—5.
 Tyregilde, 49.
 Tyrejord, 51, 104.
 Trøsteren, 25—26.
 Tærskning, 55, 81.
 Tørveskæring, 29, 54, 76.
 Udskiftning, 20, 50, 76, 87, 105.
 Ur, 12, 57, 80.
 Veje, 52.
 Vejret, 101—02.
 Velkomst, 50.
 Vuggepenge, 48.
 Vævning, 60.
 Æggedansen, 15.
 Æreøl, 17, 31, 41, 49—50, 99, 106.
 Ævertiden, Ævret, 54.
 Øl, 1, 11, 65, 70.
-

